

T.C.
HARP AKADEMİLERİ
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ

ÇİN-HİNDİSTAN İLİŞKİLERİNİN ÇATIŞMA VE İŞ BİRLİĞİ TEORİLERİ
AÇISINDAN ANALİZİ (1990-2013)

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Müge YÜCE

Tez Danışmanı

Doç. Dr. R. Kutay KARACA

İSTANBUL – 2014

(BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.)

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI : Müge YÜCE

TEZİN DİLİ : Türkçe

TEZİN ADI : ÇİN-HİNDİSTAN İLİŞKİLERİNİN ÇATIŞMA VE İŞ BİRLİĞİ
TEORİLERİ AÇISINDAN ANALİZİ (1990-2013)

ENSTİTÜ : Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

ANA BİLİM DALI : Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİN TARİHİ : 15.04.2014

SAYFA SAYISI : 142

TEZ DANIŞMANI : Doç. Dr. R. Kutay KARACA

TÜRKÇE ÖZET : Bu çalışma Çin-Hindistan ilişkilerinin değişen seyrini, uluslararası ilişkilerin neo-realist ve neo-liberal teorileri açısından ele alarak, iki ülke arasındaki ilişkilerin çatışma veya iş birliğinden hangisine daha yakın olduğunu ve gelecekte kurulacak ilişkilerin küresel sisteme olası etkilerini araştırmıştır.

DAĞITIM LİSTESİ : 1. Stratejik Araştırmalar Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Bu tezin içerdiği hususlar bireysel görüşlerimi yansıtır, Türk Silahlı Kuvvetlerinin görüşlerini yansıtmaz.

Müge YÜCE

**T.C.
HARP AKADEMİLERİ
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ**

**ÇİN-HİNDİSTAN İLİŞKİLERİNİN ÇATIŞMA VE İŞ BİRLİĞİ
TEORİLERİ AÇISINDAN ANALİZİ (1990-2013)**

**ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

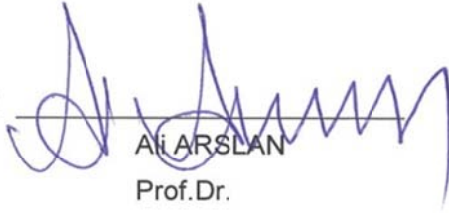
**Hazırlayan
Müge YÜCE**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. R. Kutay KARACA**

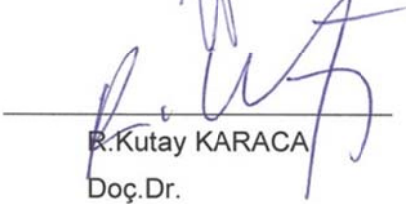
İSTANBUL – 2014

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Müge YÜCE'nin "Çin-Hindistan İlişkilerinin Çatışma ve İş Birliği Teorileri Açısından Analizi (1990-2013)" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından ULUSLARARASI İLİŞKİLER ana bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Ali ARSLAN
Prof.Dr.

Üye
Barış ÖZDAL
Doç.Dr.

Üye
R.Kutay KARACA
Doç.Dr.
(Tez Danışmanı)

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2014

Zekeriya TÜRKMEN
Dr. Öğretmen Albay
SAREN Müdürü

ÖZET

21. Yüzyıl küresel siyasi ve ekonomik yapısında belirleyici güce sahip olacak devletler, yalnızca askerî yeterlilik ile değil yüksek ekonomik kapasite, nitelikli nüfus, enerji kaynaklarına güvenli ulaşım ve gelişmiş bir ticari ilişkiler ağına sahip devletler arasından belirlenecektir.

Bu unsurlar açısından değerlendirildiğinde 1990 sonrası küresel sistem içerisinde hızlı ve istikrarlı ekonomik büyüme oranları, yoğun enerji tüketimi, bölgesel ve küresel ticarete etkinlik ve yüksek askerî harcama oranları açısından en çok dikkati çeken iki ülke Çin ve Hindistan olmaktadır.

Küresel sistemin yeni “güç merkezleri” olarak ortaya çıkmaları Çin ve Hindistan’ı gelecek dönemde istikrarlı ekonomik büyümeyi sürdürmek ile ülke içinde artan tüketim baskısını giderebilmek arasında bir orta yol bulmaya zorlayacaktır. Bu zorunluluk ise küresel piyasalarda iki önemli rakip haline gelen Çin ve Hindistan’ın hem ikili ilişkilerini hem de küresel ve bölgesel dış politikalarını yakından etkileyecektir.

Bu varsayımlar etrafında şekillenen temel argüman; küresel güç dağılımından giderek daha fazla pay almak isteyen Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin küresel sistemde yapısal bir değişikliğe yol açma potansiyeline sahip olduğudur. Bu argümanın incelenmesi ise Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerde çatışma veya iş birliği unsurlarından hangisinin ön plana çıkacağına bağlı olarak belirlenecektir.

Bu aşamada, Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin küresel sistemi hangi yönde etkileyeceği incelenirken, uluslararası ilişkiler disiplininde iki farklı sistem yorumuna sahip olan neo-realist ve neo-liberal kuramlardan faydalanılmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, Çin ve Hindistan’ın kısa vadede herhangi bir doğrudan çatışmadan kaçınacağı ancak artan rekabet ve askerî harcama oranları sonucunda tehdit algıları artan iki ülkenin uzun vadede enerji ve doğal kaynaklar üzerinden soğuk ve hatta sıcak bir çatışma içerisinde yer alabileceği ön görülmüştür.

SUMMARY

States that will have a say in the global and economic structures of the 21st century will be those that do not have only military self-sufficiency but also high economic capacity, qualified population, safe access to energy resources and a developed network of commercial relations.

When considered in line with these parameters, China and India come to the fore as two countries that experience rapid and stable economic growth rates, intensive energy consumption and imports, active regional and global trade and high rates of military expenditures in the post-1990 global system.

In the future, China and India will be forced to encounter a mid-way between maintaining stable economic growth and mitigating pressures stemming from increased domestic consumption. This will closely influence both bilateral relations and global and regional foreign policies of China and India which have become two important rivals in global markets.

The main argument which has been shaped by these assumptions is that relations between China and India, both of which are willing to increase their share of the global power distribution have the potential to cause structural changes in the global system. To substantiate this argument, leading elements of conflict and cooperation in China-India relations will be evaluated.

In this regard, neo-realist and neo-liberal theories which approach the system differently in international relations discipline have been taken into account to evaluate the influence of China-India relations on the global system. Consequently, it has been predicted that China and India will avoid direct warring in the short-term but the two countries may be involved in a cold or even hot conflict on issues related to energy and natural resources in the longer term as a result of the growing threat perceptions that stem from the increased competition and military expenditures.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET	I
SUMMARY	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	V
TABLolar LİSTESİ	VI
HARİTALAR LİSTESİ	VII
GRAFİKLER LİSTESİ	VIII
RESİMLER LİSTESİ	IX
EKLER LİSTESİ	X
ÖN SÖZ	XI
GİRİŞ	1
BÖLÜMLER	
BİRİNCİ BÖLÜM: ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİNDE ÇATIŞMA VE İŞ BİRLİĞİNİN TEORİK ARKA PLANI	7
1.1. Uluslararası İlişkiler Disiplininde Çatışma ve İş birliğine Temel Yaklaşımlar	7
1.2. Realizm-Neorealizm Geleneği ve Çatışma	10
1.3. Liberalizm-Neo-liberalizm Geleneği ve İş Birliği	16
1.4 Çatışma ve İş Birliği Teorilerinin İnşacı Eleştirisi	21
İKİNCİ BÖLÜM: ÇİN VE HİNDİSTAN'IN TEMEL DIŞ POLİTİKA İLKELERİ KAPSAMINDA SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ İLİŞKİLERİNİN ANALİZİ	23
2.1 Çin ve Hindistan'ın Temel Dış Politika İlkelerinin Belirlenmesi	23
2.1.1. Çin'in Temel Dış Politika İlkeleri	24
2.1.2. Hindistan'ın Temel Dış Politika İlkeleri	27
2.2. Soğuk Savaş Dönemi Çin-Hindistan İlişkilerinin Analizi	32
2.2.1. 1949-1955 Barışçıl Yaklaşım Dönemi	32
2.2.2. 1955-1962 Uzlaşmadan Çatışmaya	33
2.2.3. 1962-1971 Karşı Taraf Düşman	36
2.2.4. 1971-1991 Çatışmadan Uzlaşmaya	38
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SOĞUK SAVAŞ SONRASI İLİŞKİLERİN SİYASİ, ASKERİ VE EKONOMİK BOYUTLARIYLA İNCELENMESİ	42
3.1. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ÇİN-HİNDİSTAN İLİŞKİLERİNİN EKONOMİK BOYUTU	48
3.1.1. Karşılıklı Ticaret	50
3.1.2. Çin ve Hindistan Ekonomilerinin Gelişim Süreci ve İkili Ticaret	55

3.2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ÇİN-HİNDİSTAN İLİŞKİLERİNİN SİYASİ BOYUTU	61
3.3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ÇİN-HİNDİSTAN İLİŞKİLERİNİN ASKERİ BOYUTU	70
3.3.1. Çin ve Hindistan'ın Askerî Güç Sıralamasında Küresel ve Bölgesel Önemi	71
3.3.2. Çin ile Hindistan Arasındaki Askerî İlişkileri Düzenleyen Antlaşmalar	75
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ÇİN İLE HİNDİSTAN ARASINDAKİ OLASI REKABET VE İŞ BİRLİĞİ UNSURLARI	80
4.1. ÇİN İLE HİNDİSTAN ARASINDAKİ REKABET UNSURLARI	80
4.1.1. Su Sorunları	80
4.1.2. Enerji Sorunları	86
4.1.3. Bölgesel Ekonomik Etki Alanı Mücadelesi	95
4.2. ÇİN İLE HİNDİSTAN ARASINDAKİ İŞ BİRLİĞİ UNSURLARI	98
4.2.1. Su Kaynaklarının Yönetimi İş Birliği	99
4.2.2. Enerji Güvenliği İş Birliği	100
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	103
KAYNAKÇA	113
EKLER	-
ÖZGEÇMİŞ	-

KISALTMALAR

AB	: AVRUPA BİRLİĞİ
ADB	: ASIAN DEVELOPMENT BANK
ADD	: ANNUAL DEFENCE DIALOG
APEC	: ASIA-PACIFIC ECONOMIC COOPERATION
ASEAN	: ASSOCIATION OF SOUTHEAST ASIAN NATIONS
BM	: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
BMGK	: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ
BRICS	: BRAZIL-RUSSIA-INDIA-CHINA-SOUTH AFRICA
DB	: DÜNYA BANKASI
EIA	: ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION
FAO	: FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS
IEA	: INTERNATIONAL ENERGY AGENCY
IMF	: INTERNATIONAL MONETARY FOUND
NAFTA	: NORTH AMERICAN FREE TRADE AGREEMENT
SAARC	: SOUTH ASIAN ASSOCIATION FOR REGIONAL COOPERATION
SCS	: SOUTH CHINA SEA
SSCB	: SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ
ŞİÖ	: ŞANGHAY İŞ BİRLİĞİ ÖRGÜTÜ
IOR	: INDIAN OCEAN REGION
WTO	: WORLD TRADE ORGANIZATION

TABLÖLER LİSTESİ

	SAYFA
Tablo-1 1947-1990 Tarihleri Arasında Çin ve Hindistan'ın Genel Dış Politika İlkeleri	31
Tablo-2 Dünya Mal ve Meta Ticaretinde İhracatın Bölgesel Dağılımı (%)	49
Tablo-3 Dünya Bankası 2012 GSMH Sıralaması	50
Tablo-4 Çin-Hindistan Arasındaki Ekonomik Anlaşmalar	52
Tablo-5 Hindistan'ın 2012 Yılı Ticaret Partnerleri	53
Tablo-6 Çin'in 2012 Yılı Ticari Partnerleri	54
Tablo-7 Çin ile Hindistan Arasındaki İhracat Ürünleri ve Maddi Değerleri	57
Tablo-8 Hindistan'ın Çin ile Ticaret Dengesi (milyon dolar)	59
Tablo-9 Çin ve Hindistan Savunma Bütçelerinin Karşılaştırılması	74
Tablo-10 Hindistan-Çin Yıllık Savunma Diyaloğu Toplantıları	76
Tablo-11 Çin ile Hindistan Arasında Ortak Askerî Tatbikatlar	77
Tablo-12 Çin ve Hindistan'ın Güç Kullanım Miktarları	79
Tablo-13 GBM Deltası'nın Çin ve Hindistan Arasındaki Dağılımı	83
Tablo-14 Çin ve Hindistan'ın ASEAN Ülkeleri ile Ticaret Rakamları, 2012 (milyon dolar)	96
Tablo-15 Sınır Aşan Nehir Sularında Veri Paylaşımı	99
Tablo-16 Çin ve Hindistan'ın Enerji Alanına Yönelik İmzaladıkları Anlaşmalar	101
Tablo 17: Petrol ve Doğal Gaz Arama ve Üretiminde Çin-Hindistan İş Birliği	102

HARİTALAR LİSTESİ

	SAYFA
Harita-1 Hint Okyanus Bölgesi	45
Harita-2 Ganj-Brahmaputra-Mehgna Nehir Havzası	83
Harita-3 Küresel Petrol Ticaretinde Stratejik Noktalar	91
Harita-4 Çin'in İnci Dizisi stratejisi ve Petrol Nakil Hattı	93
Harita-5 Hint Okyanus Bölgesi'nde Çin ve Hindistan Üsleri	94

GRAFİKLER LİSTESİ

	SAYFA
Grafik-1 2010 Ticarî Hizmetler İhracatının Bölgesel Büyüme Oranları	48
Grafik-2 Çin-Hindistan Karşılıklı Ticaret Hacmi-1998-2013, (milyar dolar)	56
Grafik-3 2012 Dünya Askerî Harcamasında En Yüksek Paya Sahip 10 Ülke	71
Grafik-4 2003-2009 ve 2009-2012 Yıllarında En Fazla Askerî Harcama Yapan Ülkelerdeki Askerî Harcamaların Ortalama Yıllık Değişim Oranı	72
Grafik-5 Su Kıtlığı ile Karşılaşma Düzeylerine Göre Topraklar, (%) 1990-2050	81
Grafik-6 Çin’de Su Kullanımının Sektörel Dağılımı, 2005	84
Grafik-7 Hindistan’da Su Kullanımının Sektörel Dağılımı, 2010	85
Grafik-8 Dünya Temel Enerji Tüketiminin Bölgelere Göre Dağılımı	88
Grafik-9 2012 Yılı Küresel Enerji Tüketiminde İlk 5 Ülkenin Payı	89
Grafik-10 Çin’in Petrol İthalı Yaptığı Ülkelerin Payı	90
Grafik-11 Hindistan’ın Petrol İthal Ettiği Ülkelerin Payı	90
Grafik-12 Orta Doğu Petrol İhracatının Varış Yerleri	91
Grafik-13 Çin ve Hindistan’ın BRICS Ülkeleri ile Ticaret Rakamları	97

RESİMLER LİSTESİ

	SAYFA
Resim-1 Su Tüketim ve Su Çekilme Oranlarının Kıtasal Dağılımı	82
Resim-2 Çin'in Yarlung Zangbo Nehri Üzerinde İnşa Etmeyi Planladığı Hidro-Güç Santralleri	86

EKLER LİSTESİ

EK-A ÇİN VE HİNDİSTAN ARASINDAKİ ÜST DÜZEY ZİYARETLER LİSTESİ
(1979-2012)

ÖN SÖZ

Hazırlanmasında emek ve gayretin olduğu her çalışma, bilgi ve tecrübe birikimini sağlamasının yanında bireyin karakter oluşumunun küçük bir parçası haline gelmektedir. Bu süreç özellikle, kariyer hayatının başlangıcına denk gelen yüksek lisans tez süreci için geçerli olmaktadır. Nitekim, benim için elinizde bulunan bu çalışmanın ortaya çıkmasından önceki dönem ile tez yazımı süresince geçen bir buçuk seneden sonraki dönem bilgi, tecrübe ve maneviyat olarak birbirinden farklılık arz eden bir dönem olmuştur.

Bu süreç içerisinde çıktığım basamaklar, şüphesiz sınırlı sayıda ancak benim için çok özel olan kişilerin desteği ile kolay ve anlamlı hale gelmiştir. Verdikleri desteğin karşılığı olamasa da çok değerli büyüklerim ve arkadaşlarıma burada teşekkürü bir borç bilirim.

Tezimin planlanma, hazırlanma, yazma ve teknik takip süreçlerinde beni asla yalnız bırakmayan, tüm bilgi birikimini tarafıma aktarmaktan en ufak bir imtina göstermeyen, bilgi, analiz ve akademik tutum konularında en önemli örnek modelim olan *Değerli Hocam Doç. Dr. R. Kutay KARACA*'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, zaman gelip inancımı ve motivasyonumu kaybettiğim anlar yaşadığımda tezimin ilerlemesini sağlamak üzere yeniden inanç ve motivasyonumu yükselten, bu anlamda tezimin hazırlanmasında en önemli manevi desteğe sahip olan meslektaşım, kardeşim, çok değerli dostum *Arş. Gör. Cansu GÖKMEN*'e ve tezimin teknik destek ve öneri kısmında beni yalnız bırakmayan çok değerli arkadaşım *Ufuk ALKAN*'a teşekkür ederim.

Ve son olarak, beni hayata getiren, vatan ve millete faydalı bir birey olma idealiyle büyüten, tez sürecimde en çok nazımı çeken değerli annem *Pakize Yüce*, babam *Erdoğan Yüce* ve kardeşim *Kubilay Yüce*'ye sonsuz şükranlarımı sunarım.

GİRİŞ

Küresel ekonomik, sosyal ve askerî istatistiklere göre Asya'nın yükselmekte olan bir bölge oluşu, 21. yüzyılın "Asya yüzyılı" olacağı kanaatini güçlendirmektedir. Nitekim 21. Yüzyıl uluslararası sisteminde "küresel güç" unsurları olarak ortaya çıkan ekonomik büyüme, enerji tüketimi, nükleer silah kapasitesi gibi unsurlar açısından değerlendirildiğinde Asya'nın dünya sıralamasında ilk sıralara yerleştiği görülmektedir. Asya'nın 1990 sonrası küresel sistem içerisinde önemli bir üretim ve tüketim merkezi olarak ön plana çıkması, bölgede yer alan Çin ve Hindistan'ın yükselen konumu ile yakından ilgilidir.

Çin ve Hindistan'ın dünya nüfusunun yaklaşık %40'ını, küresel GSMH'nin yaklaşık %21'ini oluşturmaları, küresel enerji tüketiminde en yüksek enerji tüketimine sahip ilk beş ülke içerisinde yer almaları, dünya üzerindeki kullanılabilir su kaynaklarının önemli bir kısmına sahip olmaları ve nükleer güç edinme yönündeki politikaları, iki ülkenin küresel güç yapısı içerisinde önemli birer etki merkezi olarak ortaya çıktıklarına işaret etmektedir.

Bir devletin küresel sistem içerisinde "etki merkezi" olarak ön plana çıkmasında, o ülkenin sahip olduğu nüfus, bulunduğu coğrafi konum, ekonomik ve askerî yeterlilik kriterleri öne çıkmaktadır. Bu kriterler açısından değerlendirildiğinde Çin ve Hindistan'ın demografik, ekonomik ve askerî yeterliliklerinin sürekli gelişmekte olması, buna karşın Avrupa ülkeleri, Rusya Federasyonu ve ABD'nin görece düşüş yaşadıkları bir dönem geçirmeleri, küresel yapıdaki "güç dağılımı"nda değişen dengelere ve Asya'nın yükselen bir güç olarak ön plana çıkmasına yol açmaktadır.

Dünya siyasi tarihinde 19. yüzyılın Avrupa ve 20. yüzyılın Amerikan üstünlüğü ile karakterize edilmesi, 21. Yüzyılın da bir Asya yüzyılı olma ihtimalini mümkün kılmaktadır. Bununla birlikte, Asya'nın yeni dönemde uluslararası sisteme hâkim bir güç olabilmesi, halihazırda küresel sistemin etkin güçleri ile yaşanacak çıkar çatışmasından galip güç olarak çıkmasını gerektirmektedir. Nitekim dünya siyasi tarihi incelendiğinde güç dağılımındaki değişimlerin, küresel güç çatışmalarına yol açtığı ve yeni hegemon gücün bu çatışmalar sonucunda belirlendiği gözlenmektedir. Bu unsur göz önünde bulundurulduğunda ortaya çıkan soru, 21. yüzyılda küresel çatışma ve savaşların yaşanma ihtimalinin ne kadar yüksek olduğudur.

Bu soruyu, uluslararası ilişkiler literatüründe "sistem" düzeyinde yaptığı analizlerle neo-realist akımın öncüsü olarak bilinen Kenneth Waltz'un geliştirmiş olduğu teorik model çerçevesinde açıklamak mümkün olacaktır. Waltz'a göre, uluslararası sistemin "yapı"sında meydana gelecek bir değişim, sistemdeki

devletlerin güç kapasitelerinin değişmesiyle gerçekleşecektir. Buna göre, Çin ve Hindistan'ın yeni güç merkezleri olarak ön plana çıkması, küresel sistemde güç dağılımının değişmekte olduğuna işaret etmektedir. Waltz'un teorisi açısından değerlendirildiğinde ise sistemde yaşanan mevcut güç değişiminin, 21. yüzyıl uluslararası sisteminde yaşanacak yapısal bir değişimin habercisi olduğu sonucuna varılmaktadır.

Sistemde yaşanan güç değişimlerini, küresel çatışmalara dönüştüren temel etken yükselmekte olan güçler ile mevcut hâkim güçler arasındaki çıkar ve paylaşım çatışması olmaktadır. Nitekim Çin ve Hindistan'ın küresel üretim ve tüketim düzeylerinde ön plana çıkan aktörler olmaları, bu devletlerin uluslararası sistemin yapı ve işleyişinde daha etkin olma isteklerini beraberinde getirmektedir. Özellikle 2000'li yıllardan sonra uluslararası kurum ve örgütlerin yapı ve işleyişinin değiştirilmelerine yönelik irade açıklamalarında bulunmaları, 21. yüzyılın güç dağılımında meydana gelen değişimin küresel bir çıkar çatışmasına dönüşme ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Bununla birlikte, uluslararası sistemde yaşanacak güç değişiminin küresel bir çatışmaya yol açacağı yorumu neo-realist kuramın varsayımları etrafında şekillenen bir uluslararası sistem yorumudur. Ancak, uluslararası sistemin dinamik ve öngörülemez yapısı sistemde meydana gelecek olası bir değişimin, farklı teorik çerçevelerden ele alınmasını gerektirmektedir. Bu aşamada, mevcut güç değişimlerinin küresel çatışmalara yol açacağı yorumuna alternatif olarak uluslararası sistemin giderek iş birliği ve bütünleşmeyi zorunlu kıldığı yönündeki argümanlara da yer vermek gerekli gözükmektedir.

Uluslararası ilişkiler literatüründe çatışma ve iş birliği ihtimalleri üzerine odaklanan iki ana akım, Realizm ve Liberalizm olmuştur. Realizm, devletlerin "temel amacının güç elde etmek" olduğunu, bu sebeple uluslararası sisteme çatışma ve anarşinin hâkim olduğunu öne sürerken Liberalizm, devletler arasındaki iş birliğinin taraflara mutlak kazanç sağlayacağını ve uluslararası sistemde daimî barışın mümkün olduğunu iddia etmektedir. Bununla birlikte, 1970 sonrası değişen küresel siyasal ortam ve ekonomik yapının doğası gereği, artık uluslararası ilişkileri ne sadece çatışma ne de sadece iş birliğine vurgu yapan tek bir teori ile açıklamak mümkün değildir. Nitekim bilinmeyi anlamlı kılmak çabası olan teorileştirme süreci, içinde bulunduğumuz sosyo-kültürel çevreden yoğun bir biçimde etkilenmektedir. Dolayısıyla, herhangi bir teorinin diğerlerine karşı a priori bir üstünlüğünden veya tek başına yeterliliğinden söz etmek doğru olmayacaktır.¹

¹ Sezgin Kaya, "Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2008, Vol. 63, No. 3, s. 84.

Çalışmamız kapsamında ele alınan Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin ne yönde gelişeceği konusu, iki ülkenin küresel yapıda birbirine rakip güçler olmaları sebebiyle çatışma; aynı coğrafi konumda benzer yapısal sorunlarla karşıkarşıya olmaları sebebiyle iş birliği olasılıklarını ele almayı gerektirmektedir. Bu sebeple, çalışmamızın temel teorik zemini, neo-realizm ve neo-liberalizm kuramları çerçevesinde oluşturulan varsayımlar etrafında şekillenmiştir. Böylelikle ele alınan konu, bir yüksek lisans tezinin sınırlılıkları kapsamında Çin ve Hindistan ilişkilerinin mevcut yapısını analiz edilerek, ilişkilerin geleceği çatışma ve iş birliği kuramları açısından değerlendirmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma kapsamında savunulan tez; Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin küresel sistemde yaşanacak yapısal bir değişimin öncüsü olabileceği yönündedir. Bu tezi destekleyen en önemli varsayım ise, Çin ve Hindistan'ın küresel sistemde hâkim güç olma potansiyellerinin yükselmekte olduğudur. Bu varsayımdan yola çıkıldığında Çin ve Hindistan'ın hem iş birliğini gerektiren hem de çatışan çıkarlara sahip olduğu sonucuna varılmaktadır. Dolayısıyla, iki ülkenin çatışan çıkarlarını nasıl yönetecekleri, bölgesel ve küresel boyutta etkileri olan önemli bir belirsizlik kaynağı olarak ön plana çıkmaktadır.

Çin ve Hindistan'ın ilişkilerini nasıl yönetecekleri konusundaki en önemli değişken; iki ülkenin karşıkarşıya kaldıkları benzer sorunların yarattığı baskıdır. Nitekim her iki ülke de yüksek yoksulluk oranları, etnik ayrılıkçılık hareketleri ve yükselen refah talebi ile karşıkarşıyadır. Çin ve Hindistan'ın sahip oldukları bu sorun ve ihtiyaçlar karşısında iç siyasal ve sosyal istikrarın sağlanması için en önemli ön koşul ekonomik büyümenin sürdürülmesidir.

Bu aşamada iki ülkeyi karşı karşıya getiren en önemli unsur, artan refah ve ekonomik büyümenin sonucu olarak beliren “yüksek enerji talebi”dir. Enerji talebi konusunda var olan nüfus baskısı, Çin ve Hindistan'ın enerjide ithalata bağımlılığını yükseltecek en önemli unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Ülke içinde yeterli petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip olmayan Çin ve Hindistan'ın enerji ithalat oranlarının yükseliyor olması ise küresel enerji alanlarında iki ülkenin paylaşım mücadelesine girmesine sebep olacaktır. Enerji alanlarındaki paylaşım mücadelesine ek olarak ortak su kaynaklarının paylaşımı, dış pazarlarda hâkimiyet mücadelesi ve bölgesel liderlik gibi sorunlar Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin gelecek dönemde gerginleşmesine sebep olabilecek başlıca faktörlerdir.

İki ülke arasındaki mevcut rekabet unsurlarının “tehdit unsuru” konular hâline dönüşmesine sebep olacak unsur ise Çin ve Hindistan'ın ekonomik ve askerî

yeterlilikleri arasındaki muazzam farkın giderek artma eğiliminde olmasıdır. Çalışmamızın ilgili bölümlerinde incelendiği üzere Çin, bölge ülkeleri ile karşılıklı ticaretini Hindistan aleyhine geliştirmekte buna ek olarak Hindistan'ın geleneksel olarak güçlü olduğu tekstil ihracatında Hindistan'ı geride bırakmaktadır. Ayrıca, Çin ve Hindistan arasındaki karşılıklı ticarete son yıllarda Hindistan'ın sürekli açık vermesi, Hindistan'ı ekonomik anlamda kaygılandıran önemli bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır.

Çin ve Hindistan arasındaki “tehdit algısı”nı besleyecek bir diğer unsur ise iki ülke arasındaki askerî harcama rakamları arasındaki farktır. Yine çalışmamızda incelendiği üzere Çin, Hindistan aleyhine bölgedeki askerî üslerini yaygınlaştırmakta ve askerî harcama oranlarını arttırmaktadır.

Çin'den algılamış olduğu tehdit algısı artan bir Hindistan'ın ve bölgesel anlamda lider olarak belirecek bir Çin'e karşı diğer küresel güçlerin politikalarının ne yönde olacağı, bölgesel ve küresel siyasette yeni dengelerin oluşmasına yol açabilecektir. Bu aşamada, Stephen Walt'un geliştirmiş olduğu “tehdit dengesi” teorisine göre yükselen bir Çin karşısında Hindistan ve diğer küresel güçler, Çin'den algıladıkları tehdidi dengelemek üzere yeni bir ittifak oluşturabileceklerdir. Hindistan, ABD ve Rusya Federasyonu gibi güçlerin Çin'e karşı bir ittifak içerisinde yer almaları ise Çin'i daha agresif politikalar izlemeye itecektir.

Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin giderek daha çatışmacı bir hâl alacağını ön gören yukarıdaki neo-realist varsayımların aksine iki ülke arasındaki ticaretin, karşılıklı bağımlılığı arttırarak ilişkilerin iş birliği doğrultusunda gelişeceğini ön gören neo-liberal kuramlar da mevcuttur.

Karşılıklı bağımlılık kuramına göre, devletler arasındaki karşılıklı ticaret, teknoloji transferi, seyahat ve göçler, öğrenci değişimi ve yatırımlar gibi unsurlar karşılıklı bağımlılık olgusunu güçlendirmektedir.² Karşılıklı bağımlılık oranı artan ülkelerin ise ulusal çıkarlarını daha etkili ve hızlı biçimde geliştirmek için iş birliği ve ulus-üstü kurumlar aracılığıyla çatışmadan uzaklaşarak uzlaşma yönünde ilişkiler kuracakları öne sürülmektedir.

Karşılıklı bağımlılık olgusu kapsamında değerlendirildiğinde, Çin ve Hindistan'ın 1970'lerin son yıllarında başlayan ekonomik ilişkilerinin iki ülke arasında bir bağımlılık olgusu yarattığı öne sürülebilmektedir. Nitekim 2012 yılı verilerine göre Hindistan'ın başlıca ithalat yaptığı ülkeler arasında Çin'in ikinci sırada, ihracat yaptığı ülkeler arasında ise dördüncü sırada yer alması Hindistan ekonomisi için Çin'in taşıdığı öneme işaret etmektedir. İki ülke arasında özellikle 2000'li yıllardan

² Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İş Birliği*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002, s. 362-363.

itibaren artan ticari ilişkiler, neo-liberal teorisyenlerin ön gördüğü gibi çeşitli konularda iş birliği sürecini hızlandırmıştır.

Çin ve Hindistan'ın iş birliği yapmakta karşılıklı çıkar sağladıkları en önemli unsur yine enerji sektörü olarak belirmektedir. Küresel enerji piyasalarında ABD, AB ve Rusya Federasyonu'nun halihazırdaki hâkimiyetleri, Çin ve Hindistan'ın bu güçlere karşı iş birliği yapmasını gerektirmektedir. Nitekim iki ülke özellikle Afrika ve Ortadoğu'da ortak enerji yatırımları yapmaktadırlar. Benzer şekilde Birleşmiş Milletler (BM), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi küresel kurumların işleyişinde daha fazla söz sahibi olmak istemeleri, Çin ve Hindistan'ın birlikte hareket etmesini gerektiren bir diğer iş birliği alanını oluşturmaktadır.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak incelendiği gibi Çin ve Hindistan'ın gelişmekte olan ülkeler olarak savaş ve çatışmadan ziyade iş birliğine ihtiyaç duydukları pek çok yeni alan belirmektedir. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda iki ülke arasındaki sorunlardan bölgesel ve küresel meselelere kadar çok çeşitli konularda iş birliği anlaşmaları imzalanmıştır. Ancak, Çin ve Hindistan arasında beliren bu iş birliği süreci, iki ülke arasındaki rekabetten fayda sağlayan diğer güçlerin kaygılanmasına sebep olmaktadır. Nitekim Çin ve Hindistan arasında diğer küresel güçlerin politikalarına karşı kurulacak bir ittifak küresel yapının işleyişini etkileme kapasitesine sahiptir. Söz gelimi, Batılı güçlerin ekonomik ambargo kararı verdikleri bir ülkenin Çin ve Hindistan ile ticaretini sürdürmesi, uygulanması gereken yaptırım kararını geçersiz kılma potansiyeline sahip olacaktır. Bu sebeple, Çin ve Hindistan arasındaki bir iş birliği “çok merkezli” bir uluslararası sistemi teşvik ederek küresel yapıdaki olası bir değişimi yakından etkileyecektir.

Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin küresel yapıda önemli değişimlere yol açma kapasitesi, iki ülke arasındaki ilişki yapısının uluslararası politika çalışmalarında çokça ele alınmasına zemin hazırlamıştır. Ancak, yapılan çalışmalar ya Çin ve Hindistan arasında iş birliği ve ittifak kurulması ya da iki ülke arasında doğrudan savaşa kadar uzanabilecek çatışmalar yaşanması ihtimalini ele almaktadır. Oysa uluslararası ilişkilerin dinamik yapısı, bu şekilde net gelecek yorumları yapmak yerine birçok değişkenin ele alındığı farklı olasılıklar üzerine odaklanmayı gerektirmektedir.

Bu çalışmada, Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin tarihsel seyri, mevcut dönem analizi ve gelecek dönemde çatışma veya iş birliğine yol açması muhtemel konuların incelemesi yapılarak alandaki çalışmalara küçük bir katkı yapılması amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında Çin ve Hindistan arasındaki ilişkiler, çatışma ve iş birliğine vurgu yapan neo-realist ve neo-liberal kuramlar çerçevesinde iki farklı açıdan ele alınmıştır. Bu sebeple, dört bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünü,

uluslararası ilişkiler literatüründe çatışma ve iş birliğine vurgu yapan neo-realist ve neo-liberal teorilerin açıklanması oluşturmaktadır.

Tezin teorik altyapısını oluşturan açıklamalardan sonra ikinci bölümde, Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin tarihî seyri incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle Çin ve Hindistan'ın temel dış politika ilkeleri belirlenmiş ve daha sonra iki ülke arasındaki ilişkilerin Soğuk Savaş döneminde taşıdığı özellikler analiz edilmiştir.

Tarihsel ilişki yapısı incelemesinin ardından çalışmanın üçüncü bölümünde, Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerde önemli bir kırılma noktası olan Soğuk Savaş sonrası dönem ele alınmıştır. Bu bölümde özellikle, çıkar ve tehdit algılamalarında meydana gelen değişimle iki ülke arasındaki ilişkilerin, karşılıklı bağımlılık ve iş birliği etrafında dönüştüğü ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin Soğuk Savaş öncesi ve sonrasında göstermiş olduğu farklılığın, gelecek dönemde nasıl bir eksene kayacağı ise son bölüm olan dördüncü bölümde incelenmiştir. Bu bölümde Çin ve Hindistan arasındaki ilişkileri etkileme kapasitesine sahip olan ekonomi, enerji ve su güvenliği gibi “yeni güvenlik” unsurları konusunda iki ülkenin mevcut dönemdeki politikaları ele alınmıştır. Daha sonra ise birinci bölümde açıklanan neo-realist ve neo-liberal kuramlara dayanarak, “yeni güvenlik” unsurlarında çatışma ve iş birliği olasılıkları Çin ve Hindistan arasındaki ilişkiler özelinde yorumlanmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİNDE ÇATIŞMA VE İŞ BİRLİĞİNİN
TEORİK ARKA PLANI

1.1. ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİNDE ÇATIŞMA VE İŞ BİRLİĞİNİ
KONU ALAN TEMEL YAKLAŞIMLAR

Sosyal bilimlerin diğer alanlarında olduğu gibi uluslararası ilişkiler disiplini de küresel sosyal, ekonomik ve politik gelişmelerden etkilenecek sürekli bir gelişim seyri içerisinde olmuştur. Bu gelişim ve değişim süreci boyunca alana hâkim olan teorik açıklamalar ve bununla bağlantılı olarak disiplinde ağırlık kazanan çalışma alanları dönemsel farklılıklar göstermiştir. Bu farklılıktan doğan teorik ve kuramsal çeşitlilik, Uluslararası İlişkiler disiplini de ele alınacak bir konunun birden çok paradigma açısından incelenbilmesini mümkün kılmıştır. Bu gerçeklik, uluslararası ilişkiler çalışanları için bir avantaj olmasının yanısıra beraberinde pek çok zorluğu da getirmektedir. Disiplin içerisindeki kuramsal çeşitliliğin getirmiş olduğu zorluklara rağmen, geliştirilen teorilerin öznel değerlendirmeleri içinde barındırdığını gözönünde bulundurarak farklı paradigmanın bakış açılarını sentezleyebilirsek, Uluslararası İlişkiler disiplinine özgü bu zorluğu çalışmalarımızın çok yönlü olmasını sağlayan bir avantaja dönüştürebiliriz.

Küresel politikada meydana gelen gelişmelere paralel olarak Uluslararası ilişkiler disiplini de ortaya çıkan teorik ve kuramsal çeşitliliğe rağmen, disiplinin ilgilendiği temel konular; devletler arası ilişkiler, savaş-barış, anarşi-düzen, çatışma-iş birliği olasılıklarının incelenmesi olmuştur. Disiplinin ortaya çıktığı ilk yıllarda bu olasılıklardan yalnızca bir tanesine odaklanan çalışmalar, devletler arasında karşılıklı bağımlılığın gelişmesiyle geleneksel teorilerin sentezini benimseyen çalışmalara doğru evrilmiştir.

Disiplinin ele aldığı temel konuların iki uç noktasında savaş ve barış şartlarının bulunması Uluslararası İlişkiler'in akademik bir disiplin olarak ortaya çıktığı dönemin koşulları ile yakından ilgilidir. Sosyal bilimlerin bugün bildiğimiz haliyle ayrılmaya başladığı 19.YY'ın ikinci yarısında Uluslararası İlişkiler bağımsız bir çalışma alanı olarak tanımlanmamıştır.³ O dönemde daha çok tarih, uluslararası hukuk, iktisat ve siyaset teorisi gibi alanların bir alt disiplini olarak görülen Uluslararası İlişkiler alanındaki akademik çalışmalar, Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde yeni yeni oluşmaya başlamış⁴ ancak Uluslararası İlişkilerin akademik bir disiplin olarak

³ Chris Brown ve Kirsten Ainley, *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, Yayın Odası, 1. Basım, İstanbul, 2007, s. 15.

⁴ A.g.e., s. 15.

ortaya çıkışı Birinci Dünya Savaşı sonrasında Milletler Cemiyeti'nin kuruluş dönemi ile aynı zamana rastlamıştır.⁵

Uluslararası İlişkiler çalışmalarının, I. Dünya Savaşı sonrasında meydana gelen sosyal ve siyasal çöküşün tekrar yaşanmaması için devletler arası ilişkilerde barış ve iş birliğinin kurulması, dünya politikasını yönlendiren temel faktörlerin ne olduğunun belirlenmesi ve gelecek savaşları önlemek için kontrol yolları bulma arzusundan kaynaklanması⁶, alana hâkim olan teorilerden birisinin barış, iş birliği ve ortak güvenlik konularını ele alması ile sonuçlanmıştır.

Bununla birlikte, Milletler Cemiyeti'nin İkinci Dünya Savaşı'nı engelleyememesi ve yirminci yüzyılın en kanlı savaşının yaşanmasını önleyememesi, uluslararası ilişkiler disipliniinde barış ve iş birliğine odaklanan çalışmaların sorgulanmasına yol açmış, bu gelişme ile disiplin içerisinde savaş ve çatışmaya odaklanan bir diğer hâkim teorisinin oluşmasının zemini hazırlanmıştır.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrasında birisi barışa diğeri savaşa odaklanan iki farklı yaklaşımın ortaya çıkması, uluslararası ilişkilerin temel tanımlanışının da bu yaklaşımlar çerçevesinde belirlenmesine yol açmıştır.

Uluslararası ilişkilerin geleneksel tanımı devletler arasında bir tür *anarşi* ilişkisi olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda *anarşi*, kanunsuzluk veya kaos değil, en önemli özelliği bağımsızlık/egemenlikleri olan devletler arasında resmî bir yönetim sisteminin yokluğu anlamına gelir.⁷ Bununla birlikte uluslararası ilişkiler, devletlerin ve toplumların karşılıklı bağımlılığının bağımsızlıkları kadar göze çarptığı karmaşık ve bağlama özgü bir konu olarak tanımlanmakta⁸ ve uluslararası ilişkilerde tek belirleyici faktörün devletlerin egemenlikleri olmadığına vurgu yapılmaktadır. Bu noktada, diğer sosyal bilim dallarında da mevcut olan ancak uluslararası ilişkiler disipliniinde daha yoğun şekilde hissedilen “sınır problemi” ile karşılaşmaktayız. Uluslararası ilişkileri yalnızca devletler arasındaki kaotik ilişkileri inceleyen bir bilim dalı olarak mı yoksa ekonomik, sosyal ve kültürel olayları da kapsayan bir bilim olarak mı ele almamız gerektiğine yönelik sorular karşısında disiplinin tanımlanması için getirilen bir diğer alternatif tanımlama; “uluslararası ilişkiler, tek tek devletlerin etki alanlarının ötesindeki bütün insanî ilişkiler ve etkileşimler ile bunları belirleyen faktörleri anlama çabasıdır” olabilmektedir.⁹

Uluslararası İlişkiler disiplininin tanımlanmasında ortaya çıkan zorluklar, disiplinin sosyal bilimlerin diğer alanlarındaki teorik ve metodik tartışmaların

⁵ Mustafa Aydın, “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 1996, Cilt. 51, Sayı: 1-4, s. 91.

⁶ *A.g.e.*, s. 91.

⁷ Brown ve Ainley, *a.g.e.*, s. 3.

⁸ *A.g.e.*, s. 5.

⁹ Aydın, *a.g.e.*, s. 76.

gölgesinde kalmış olmasıyla yakından ilgilidir. Bu kapsamda ilk olarak devletler arasında sürekli barışın sağlanabileceğine yönelik inancı savunan *idealizmin* etkisinde gelişen Uluslararası İlişkiler disiplini, II. Dünya Savaşı'nın önlenememesi ile savaş ve anarşinin "kural" olarak algılandığı ve disiplinde çoğunlukla hâkim teori olabilmeyi başaran *realizmin* etkisine girmiştir. Bununla birlikte 1960'lı yıllarda davranış bilimlerinde yaşanan gelişmelere paralel olarak Uluslararası İlişkiler disiplininde *davranışsalcılık* akımı etkili olmaya başlamış, 1970'lerde küresel ekonomik yapının bütünleşmeye başlamasıyla ekonomi-politik, karşılıklı bağımlılık gibi konular disipline hâkim olmaya başlamıştır.

Pratik ve teori arasındaki etkileşimin açıkça gözlemlendiği Uluslararası İlişkiler disiplinindeki kuramsal yaklaşımlar uluslararası sistemin yapısından, uluslararası konjonktürden, sistemdeki aktör sayısından, söz konusu aktörlerin niteliği ile niceliğinden ve birbirleriyle olan ilişkilerinden doğrudan etkilenmektedir.¹⁰ Nitekim, iç savaşın enkaza çevirdiği 17. YY İngiltere'sinde yazan Hobbes, insanlığı sürekli bir savaş halinde betimlerken, O'ndan yarım yüzyıl sonra daha istikrarlı bir İngiltere'de yazan Locke, insanların bağlar kurup sözleşmeler yapabildiğini ve anarşinin o kadar tehdit edici olmadığını ileri sürmüştür. Ortaya çıktıkları dönemin ulusal ve uluslararası konjonktüründen yakından etkilenen bu iki doğal hal görüşü günümüzde hâkim olan Realizm ve Liberalizm gibi iki uluslararası politika görüşünün felsefi öncülleri olmuştur.¹¹

Realizm ve liberalizm, küresel politika ve uluslararası ilişkilerin doğasına dair temel açıklamalarda bulunan iki köklü teori olmakla birlikte, dünya siyasasının karmaşık yapısı göz önünde tutulduğunda bu alanda her olgu ve olayı açıklayabilecek tek bir teorinin olmasını beklemek zaten pek mümkün değildir. Disiplinin tarihine bakıldığında, uluslararası olaylarca yönlendirilen bir ritme bağlı olarak zaman içerisinde bir takım teorik yükselişler ve inişlerin olduğu görülür.¹²

Bununla birlikte içinde bulunduğumuz dönem, başka hiçbir dönemde olmadığı kadar çok çatışma ve iş birliği unsurlarını barındıran karmaşık bir yapı sergilemektedir. Bu çalışma kapsamında incelenecek olan Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin niteliği de uluslararası ilişkilerin temel tartışma noktası olan çatışma ve iş birliği unsurları açısından ele alınacaktır. Ancak, ilişkiler ele alınırken

¹⁰ Atilla Sandıklı ve Bilgehan Emekler, "Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm", Atilla Sandıklı (ed.), *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, Bilgesam Yayınları, İstanbul, 2012, s. 5.

¹¹ Joseph S. Nye, Jr. ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İş Birliğini Anlamak*, Çev. Renan Akman, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım, 2013, s. 6.

¹² Miles Kahler, "Inventing International Relations: International Relations Theory After 1945", W. Doyle ve G. John Ikenberry (ed.), *New Thinking in International Relations Theory*, Westview Yayınları, Colorado, 1997, aktaran Sezgin Kaya, "Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt. 63, No. 3, s. 84.

ne sadece realizmin çatışmaya vurgu yapan bakış açısı ne de liberalizmin barış ve iş birliğine vurgu yapan paradigması ile yetinilecektir. Bunun yerine ilişkileri basit modeller çerçevesinde tanımlamaktan kaçınarak, birden çok teorinin bakış açısını sentezleyen bir inceleme yapılmaya çalışılacaktır.

Stephen Walt'un da belirttiği gibi teorilerin birbirleri ile karşılaştırılması sürecinde her bakış açısının güçlü ve zayıf yanlarını görerek¹³ gerçekte olana daha yakın ve öngörülebilir analizler yapabilmek için Realist ve Liberal yaklaşımların çatışma ve iş birliği konularına yaklaşımlarını inceleyerek, çalışma sonucunda bu iki yaklaşım doğrultusunda bir sonuca varılmaya çalışılacaktır.

1.2. REALİZM-NEOREALİZM GELENEĞİ VE ÇATIŞMA

Siyasal topluluklar arasındaki anarşi, güç arayışı ve çatışma olasılıklarına vurgu yapan Realist kuramın gelişimi tarihî akış içerisinde Thucydides ile başlayan, Machiavelli ve Hobbes ile süregelen, Carr, Morgenthau, Waltz ve Huntington gibi teorisyenlerin eserlerinde çağdaş uluslararası ilişkilere uyarlanan bir seyir izlemiştir. Bu teorisyenlerin geliştirdikleri çatışma odaklı ve devlet merkezli güvenlik anlayışı 20. Yüzyılın küresel politikasına hâkim olan bakış açısını teorik ve pratik çerçevede inşa etmiştir.¹⁴

Realist kuramın 20. YY uluslararası ilişkiler alanındaki hâkimiyeti, kuram ve teorilerin içinde bulunduğumuz sosyal ortamdan etkilenmesiyle açıklanabilmektedir. Nitekim küresel çapta 1930'lardan itibaren gelişme gösteren politik karmaşa, diktatörlerin çeşitli ülkelerde hızla yönetimi ele geçirmeleri ve Milletler Cemiyeti'nin uluslararası gelişmeler karşısındaki etkisizliği ve 1945 sonrasında nükleer ve konvansiyonel silahlara sahip olma yarışının başlaması gibi faktörler uluslararası ilişkilerle ilgilenenler arasında umutsuzluk ve sinisizm duyguları yaratmıştır.¹⁵ II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte, realizmin savunucuları ortak güvenlik ve barışın uluslararası politikayı açıklamakta yetersiz ve devletler arasında her zaman güç arayışı ve anarşinin belirleyici olduğunu vurgulamalarına yol açmış ve realist kuram 20. YY'nın ikinci yarısından sonra literatürdeki hâkim konumunu elde etmeye başlamıştır. Realist kuramın, uluslararası politikaya dair pek çok varsayımı bulunmakla birlikte Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin gelecek dönemde çatışma niteliği gösterip göstermeyeceğini belirlemek üzere bu çalışmada realizmin yalnızca çatışma olasılığını hangi varsayımlar üzerine kurduğu incelenecektir.

Realizm, uluslararası politika ile ilgili olarak hem tek tek devletlerin davranışlarını, hem de bir bütün olarak uluslararası sistemin özelliklerini açıklama

¹³ Stephen Walt, "International Relations: One World, Many Theories", *Foreign Policy*, 1998, No. 110, s. 30.

¹⁴ Sandıklı ve Emeklier, *a.g.e.*, s. 3-4.

¹⁵ Aydın, *a.g.e.*, s. 92.

çabasında olan ve uluslararası ilişkilere en temel teorik zemini sağlayan bir akımdır. Uluslararası sistemi açıklamaya çalışırken realizmin dayandığı iki temel varsayım; devletlerin uluslararası sistemin en önemli ve egemen aktörleri olduğu ve bu egemenlikleri sebebiyle devletleri yargılayacak bir üst otoritenin bulunmamasının uluslararası ortamı anarşik bir yapıya dönüştürmüş olmasıdır.¹⁶ Güç ve güç mücadelesinin odak noktasını oluşturduğu realist kurama göre, bir devletin bütün politikaları ulusal güvenliği sağlayacak güç hesaplarıyla belirlenmektedir.¹⁷

Kendi aralarında belirli konularda ayrılık yaşasalar da her türden realist, devletlerin uluslararası sistemdeki en önemli aktörler olduğu, anarşinin devletin davranışları üzerinde güçlü bir etkisinin bulunduğu ve nihayetinde tüm politikaların “güç politikası” olduğu konusunda anlaşılmaktadır.¹⁸

Realizmin devletler arasında sürekli barışın sağlanamayacağı ve çatışma ve mücadelenin temel politikalar olduğu varsayımı “güç politikası” inancından doğmaktadır. Buna göre uluslararası ilişkileri anlamamanın en iyi yolu, ülkeler arasındaki güç dağılımına odaklanmaktır. Uluslararası ilişkileri “güç politikası” sahası haline getiren de gücün devletler arasındaki dağılımının zaman içerisinde değişiklik göstermesi ve gücün nasıl dağıtılması gerektiği konusunda fikir birliği olmamasıdır.¹⁹

Güç kavramının merkezî bir yer tutması ve güç dağılımına büyük bir önem verilmesine rağmen realistler arasında “gücün” ne olduğuna dair bir uzlaşmanın olduğunu söylemek zordur. Bununla birlikte, gücün ortak kriterlerinden söz edebilmek mümkündür. Güç, en kısa ifadeyle hedeflere ya da amaçlara ulaşma becerisidir. Bununla birlikte Robert Dahl’ın yapmış olduğu tanıma göre güç; aksi takdirde yapmayacakları şeyi başkalarına yaptırma becerisidir. Bu tanım kapsamında gücü, başkalarını etkileme kapasitesi olarak da görebilmek mümkündür ve bu aşamada başkalarını etkileme kapasitesinin nüfus, toprak, doğal kaynaklar, ekonominin büyüklüğü, silahlı kuvvetler ve siyasî istikrar gibi kaynaklara sahip olmakla doğru orantılı olduğu belirtilmiştir.²⁰

Soğuk Savaş sonrası dönemde realist kuramın güçlenmesinde önemli bir yere sahip olan Hans Morgenthau’nun 1948 yılında yayınlanan *Politics Among Nations* adlı kitabında da, insan davranışlarının ve dolayısıyla devletlerin davranışlarının açıklanmasında güce ulaşma mücadelesinin önemi vurgulanmış ve bir ulusu uluslararası ortamda güçlü kılan özelliklerin neler olduğu sorgulanmıştır.²¹ Bu eserde

¹⁶ Martin Griffiths, Steven C. Roach, M. Scott Salamon, *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, Çev: CESRAN, İkinci basımdan çeviri, Nobel Akademik Yayıncılık, 2011, s. 43.

¹⁷ Aydın, *a.g.e.*, s. 93.

¹⁸ Nye ve Welch, *a.g.e.*, s. 83.

¹⁹ Griffiths, Roach vd., *a.g.e.*, s. 1.

²⁰ Nye ve Welch, *a.g.e.*, s. 55.

²¹ Aydın, *a.g.e.*, s. 93.

Morgenthau; ulusal gücün unsurlarını coğrafya, ulusal doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, askerî donanım ve yeterlilik, nüfus, ulusal karakter ve tutum ile diplomatik yeterlilik olarak sıralamaktadır.²²

Soğuk Savaş'ın iki süper güç arasındaki ideolojik ve güç odaklı rekabet ortamına uyum sağlayan realizmin temel varsayımları, 1960'larda sosyal bilimlerde davranışsalcılığın artan etkisi ile sorgulanmaya başlamış ve realizm, uluslararası ortamda meydana gelen değişimleri açıklamakta yetersiz kalmaya başlamıştır. 1970'lerin ortalarında iki süper güç arasındaki ilişkilerin yumuşama eğilimi göstermesi, 1973-74 petrol kriziyle ekonomik bağımlılığın öneminin anlaşılması ve 1970 sonrası küresel ekonomik yapının daha bütünleşik bir yapı sergilemeye başlayarak, küresel finans ve sermaye hareketlerinin öneminin artması, uluslararası ilişkileri açıklamakta realizme alternatif akımların meydana gelmesine yol açmıştır. 1960 ve 1970'ler Davranışsalci akımın, liderlerin karar verme davranışları ve bunları etkileyen faktörlere odaklanmasıyla belirlenmiştir. Ancak, 1970'lerin sonlarına doğru uluslararası ilişkileri açıklamakta ekonomik faktörlerin etkisini kabul etmekle birlikte, güç ve güç unsurlarının hâlâ birinci derecede önemli olduğuna vurgu yaparak realizmi yeniden güçlendirmeye çalışan ve literatürde "neo-realist" olarak anılacak bir akım ortaya çıkmış ve disiplinde realist kuramın yerini tekrar sağlamlaştırmıştır.

Savaş sonrası sentezinin biçimlenmesinde Morgenthau'nun 1948 tarihli metninin hâkimiyeti gibi modern uluslararası ilişkilerde neo-realist akımın önermeleri de Kenneth Waltz'un 1979 tarihli kitabı *Theory of International Politics* ile şekillenmiştir.²³ Böylelikle 1980'lerde Waltz'un teorik çerçevesini oluşturduğu önermeler ve dönemin ABD Başkanı Reagan'ın çatışma ve güce vurgu yapan politikalarıyla realizmin varsayımları tekrar canlanmış²⁴ ve neo-realistler, bir taraftan uluslararası ekonomi-politiğin endişeleriyle ilgilenirken, bir yandan da devletin ve askerî/politik meselelerin önceliğini tekrar kurmaya çalışmışlardır.²⁵

Neo-realist akımın uluslararası ilişkileri açıklarken realist akımdan farklı olarak kullandıkları iki önemli kavram "*hegemonya*" ve "*güvenlik ikilemi*" kavramlarıdır.

Neo-realistlerin *hegemonya* olarak tanımladıkları durum; en güçlü devletin bütün sistem üzerinde kendi politik hâkimiyetini kurması, sürdürmesi ve koruması yolundaki arzusudur. Buna göre uluslararası ilişkilerin yürütülmesindeki en önemli tarihsel güç olarak gördükleri hegemonya kavramının yanı sıra neo-realistler; her bir

²² Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace*, Alfred A. Knopf, New York, 1948, s. 80-109.

²³ Brown ve Ainley, *a.g.e.*, s. 35.

²⁴ Jack Donnely, *Realism and International Relations*, Cambridge University Press, United Kingdom, 2004, s. 30.

²⁵ Aydın, *a.g.e.*, s. 99.

devletin çeşitli politikalarının, göreceli gücünü maksimuma ulaştırma arzusu tarafından belirlendiğini de öne sürerler.²⁶

Devletlerin politikalarının, göreceli güçlerini maksimuma ulaştırma arzusu tarafından belirlendiği ön kabulü, neo-realist akımın bir diğer önemli varsayımı olan “güvenlik ikilemi” kavramının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. 1970’li yıllarda ortaya çıkan neo-realizmin “güvenlik ikilemi” modeli, Soğuk Savaş konjonktüründe devletlerin nükleer ve konvansiyonel silahlanma pratiğini özetleyen bir kavram olarak literatürdeki yerini almıştır.²⁷ Klâsik realistlerin aksine neo-realist düşünce okuluna göre “güç” başlı başına bir “amaç” olmaktan ziyade mümkün olduğunda ve gerektiğinde başvurulabilecek bir “araç”tır. Zayıf olmanın güçlü devletlerin saldırısına davetiye çıkarması gibi çok güçlü olmaya çalışmak da diğer devletleri silahlanmaya veya ittifak ilişkisi içine girerek güçlerini birleştirmeye itmektedir.²⁸

Buna göre, merkezî otoritenin yokluğu sebebiyle güvenliklerini garanti altına almak isteyen devletlerin daha fazla silahlanması, bu devletin mevcut ya da potansiyel düşmanlarının da tehdit algılamasına yol açarak, güvenliklerinin tehlikede olduğu izlenimine kapılmalarına yol açmaktadır.²⁹ Bu noktada ortaya çıkan “güvenlik ikilemi” kavramı, daha çok gücün daha az güvenliğe yani bir bakıma güvensizliğe neden olduğunu açıklamaktadır.³⁰

Görüldüğü üzere neo-realizm daha çok sistem üzerine odaklanmakta ve devletlerin güç kazanımına sistemin anarşik yapısının neden olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte neo-realizmin ortaya çıktığı dönemde yaşanan gelişmeler sebebiyle de devletler arasındaki ekonomik ilişkilerin önemini yadsınamakta, çatışmanın yanında iş birliği konularına da yer vermektedirler.

Neo-realizmin çatışma ve iş birliği konularına yaptığı vurgu, akımın en önemli ismi olan Kenneth Waltz’un *Theory of International Poitics* adlı kitabında uluslararası siyasetin hiyerarşik ve anarşik olmak üzere iki modelde incelediği yapı üzerinden açıklanabilmektedir.

Waltz’a göre uluslararası siyasetin anlaşılabilmesi için uluslararası sistem düzeyinde analiz yapmak elzemdir. Buna göre Waltz, uluslararası siyasi yapıyı iki kritere göre tanımlamaktadır. İlki, devletlerin bir diğeriyle ilişki kurmasına yarayan “düzenleyici ilke” dir. Devletlerarası düzen “kendi kendine yetme”ye (self-help) dayanan, bir başka deyişle anarşik bir sistemdir. Waltz’a göre bu ilke zaman içerisinde değişmemekte ve devletler arasında bir iş birliğinin gerçekleşmesini

²⁶ **A.g.e.**, s. 100.

²⁷ Sandıklı ve Emeklier, **a.g.e.**, s. 8.

²⁸ Arı, **a.g.e.**, 152.

²⁹ **A.g.e.**, s. 153-154.

³⁰ Sandıklı ve Emeklier, **a.g.e.**, s. 10.

önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Anarşi zamanla değişmezken, yapının ikinci kriteri olan ‘yeteneklerin dağılımı’ devletler arasında farklılaşmaktadır.³¹ Buna göre sistemin yapısının sistemi oluşturan parçaların kapasitelerindeki dağılıma paralel olarak değişeceği ve sistemde meydana gelen değişimin sistemdeki parçaların nasıl davranacakları ve aralarındaki etkileşimin nasıl sonuçlar doğuracağına yönelik beklentileri değiştiren temel etken olduğu varsayılmaktadır.³²

Kurduğu sistemik model ile uluslararası politikanın doğasını anlamlandırmaya çalışan Waltz için, “güçler dengesi” uluslararası sistemin temel teorisidir. Dünyadaki duruşlarını sürekli olarak diğer devletlere ait güçleri ve kendi güçlerini nasıl algıladıklarına göre ayarlamak zorunda olan devletlerin politikaları sonucunda “güçler dengesi” ortaya çıkar. Bu aşamada, güç dengeleri, dengedeki “kutupların” sayısı ile tanımlanabilir ve kutupların sayısı da birbirlerinin devamlılığını ciddi olarak tehdit edebilecek devletlerin sayısına bakılarak belirlenir.³³

Neo-realizm anarşi olgusu ekseninde rekabetçi ve çatışmacı bir güvenlik perspektifi öngörmesine rağmen aslında iş birliği sürecini tamamen yadsımamaktadır.³⁴ Nitekim neo-realizmin “neo” önekini almasına sebep olan da teorisyenlerin ekonomik değişkenleri devletlerin güç politikalarında önemli birer etki unsuru olarak görmeleridir. Bu noktada neo-realizmin en önemli temsilcisi olarak Waltz, askerî-stratejik konuların yanı sıra ekonominin de artık uluslararası ilişkiler gündeminde belirleyici bir rol oynadığını belirtmiş ve bir bakıma ekonomik güvenlik üzerinde durmuştur. Zira ABD’nin Vietnam Savaşı’nda yaşadığı başarısızlık, devletlere hedefe ulaşmadaki tek aracın askerî güç ve kapasite olmadığını gösterirken; 1973 ve 1979 petrol şokları da karar alma mekanizması ve süreçlerinde ekonomik parametrelerin de hesaplanması gerektiğini net bir biçimde ortaya koymuştur.³⁵

Görüldüğü üzere Hobbes’un çatışmacı doğal hal görüşünden başlayarak Morgenthau’nun gücü temel amaç olarak gördüğü uluslararası sistemin realist yorumu, devletler arasındaki ilişkilerin her zaman çatışmacı ve rekabet odaklı olduğunu söylemektedir. Küresel sistemde 1970’lerle birlikte başlayan değişime paralel olarak ortaya çıkan neo-realizm, ekonomik ilişkileri ve karşılıklı bağımlılık

³¹ Griffiths, Roach vd., *a.g.e.*, s. 60.

³² Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, Addison Wesley Publishing, 1979, Kanada-Philippines, s. 97.

³³ Brown ve Ainley, *a.g.e.*, s. 37.

³⁴ John Baylis, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kuramı”, *Uluslararası İlişkiler*, 2008, Vol. 5, No.18, s. 74 **aktaran** Atilla Sandıklı ve Bilgehan Emeklier, “Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm”, *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, (ed.) Atilla Sandıklı, Bilgesam Yayınları, İstanbul, 2012, s.9.

³⁵ Sandıklı ve Emeklier, *a.g.e.*, s. 11.

olgusunu inkâr etmese de yine devlet ve anarşi odaklı bir kuramsal çerçeve inşa etmiştir.

Neo-realizmin, realist teorinin temel savlarını değişen küresel siyasete uyarlaması realist geleneğin savunucularını karşılıklı bağımlılık ve iş birliği üzerine düşünmeye zorladıysa da Waltz'a göre devletler arasındaki karşılıklı bağımlılık, yakın etkileşimi arttırmanın yanı sıra, bu etkileşimler sırasında meydana gelecek çatışma olasılığını da içinde barındırmaktadır. Waltz'un bu iddiasından hareketle, neo-realist gelenekte karşılıklı bağımlı devletlerin çatışmayı tecrübe edecekleri³⁶ öngörüsünün yerleşik olduğunu ve devletler arasında iş birliği kurulmasının uluslararası sistemin doğasına aykırı olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir.

Stephen Walt'un realizmin "güç dengesi" ne karşıt olarak geliştirmiş olduğu "tehdit dengesi" kuramı, iş birliği veya rekabetin öne çıkmasında bir öngörü sağlamaktadır.

Stephen Walt, teorisini geliştirdiği *The Origins of Alliances* adlı kitabında devletlerin iş birliği ya da dengeleme politikası izlemeye karar vermesinde temel sorunlardan birisinin devletlerin tehditlere nasıl karşılık verdiğinin olduğunu söyler.³⁷ Walt'a göre uluslararası ilişkilerde devletleri biraraya getiren veya onları birbirinden ayıran etkenler, karşı karşıya kalınan tehdidin büyüklüğü ve bu tehdit karşısında ihtiyaç duyulan yardım miktarı aracılığıyla devletlerin güvenliklerini etkilemektedir. Aynı zamanda devletlerin iş birliği yapacakları-ittifak kuracakları partnerleri nasıl belirledikleri, bir bütün olarak uluslararası sistemin gelişimini etkileme kapasitesini sahiptir.³⁸

Walt'un geliştirdiği modele göre devletleri iş birliği ya da ayrılığa sevk eden temel faktör tehdit ve tehdit algısının varlığıdır. Buna göre, devletler bir dış tehditle karşılaştıklarında ya dengeleme ya da tehdit kaynağı devletin yanında yer alma politikası izlerler.³⁹

Burada herhangi bir devletten tehdit algılayan bir devletin hangi politikayı izleyeceğini belirleyen faktörler ise devletlerin kapasiteleri ve tehdit seviyesinin boyutu olarak belirlenmiştir. Walt'un kurmuş olduğu modeli realizm ve liberalizmin temel savı olan "güç dengesi"ne karşıt olmasını sağlayan iddia ise tehdit seviyesini etkileyen faktörün yalnızca "güç dağılımı" olmadığıdır. Güç dağılımı tehdit seviyesini etkileyen en önemli faktörlerden birisi olmasına rağmen aynı zamanda, coğrafi

³⁶ Waltz, *a.g.e.*, s. 138.

³⁷ Stephen M. Walt, *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, London, 1987, s. 3.

³⁸ *A.g.e.*, s. 1.

³⁹ *A.g.e.*, s. 17.

yakınlık, saldırı kapasitesi ve algılanan niyetler de tehdit seviyesini etkilemektedir. Bu sebeple Walt, “güç dengesi” yerine “tehdit dengesi” teorisini önermektedir.⁴⁰

1.3. LİBERALİZM-NEO-LİBERALİZM GELENEĞİ VE İŞ BİRLİĞİ

Tıpkı realizm gibi liberalizm de bir düşünce ve ideoloji olarak uzun tarihsel bir geçmişe sahiptir. Batı düşünce tarihini uzun erimli bir bakışla inceleyecek olursak, liberalizmin, eski Yunan’dan kaynaklanan demokratik pratiklerin ve rasyonel bakış açısının gelişimi ve uzantısı olduğu sonucuna varabiliriz.⁴¹ Liberalizmin temel varsayımlarının ortaya çıkmasında önemli olan John Stuart Mill, John Locke ve Adam Smith gibi yazarlar ile *bireye* verilen değer, *toplumsal sözleşme* ve insanların *rasyonel* karar verebilen ve ilerleme yanlısı varlıklar olduğu düşünceleri tarihsel zeminde kendisine yer edinmiştir. Bununla birlikte liberal düşüncenin, uluslararası ilişkilerin yürütülmesine uyarlanması “*laissez faire, laissez passer*”(bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) söyleminde ifade edilen serbest ticaret ve ticarete kısıtlamaların kaldırılması düşünceleriyle gerçekleşmiştir.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının yaşanması ve Soğuk Savaş döneminin başlamasıyla, uluslararası atmosfere hâkim olan güç mücadelesi ve rekabeti en iyi açıklayan teori olarak realizme âtîf yapılması, liberal düşünce ve ideolojinin uluslararası ilişkiler için ütöpik düşünceler olduğu kanısını güçlendirmiştir. Ancak, Soğuk Savaşın statik sert yapısının detant dönemine evrilerek, sistem içi değişimin yaşandığı 1960 ve 1970’lerin uluslararası atmosferindeki görece ılımlı hava literatüre de yansımıştır.⁴² Özellikle ABD’nin Vietnam Savaşı’ndaki başarısızlığı devletlere hedefe ulaşmadaki tek aracın askerî güç ve kapasite olmadığını gösterirken; 1973 ve 1979 petrol şokları da karar alma mekanizması ve süreçlerinde ekonomik parametrelerin de hesaplanması gerektiğini net bir biçimde ortaya koymuştur.⁴³

Süper güçler arasındaki ilişkilerin ve küresel yapının işleyişinin değişmeye başlamasıyla uluslararası ilişkiler araştırmaları da 1970’lerde giderek daha fazla “karşılıklı bağımlılık” kavramıyla ilgilenmeye başlarken bu yeni düşünce tarzı zamanla politika ve ekonomi ilişkisinin dünya politikasındaki yerinin yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır.⁴⁴ Realizmin öne sürdüğü güvensizlik ve çatışma halinin her zaman uluslararası ilişkileri açıklamakta yetersiz kaldığının farkedilmesi,

⁴⁰ A.g.e., s. 5.

⁴¹ Fatmagül Bertay, “Liberalizm; Tek bir Pozisyona İndirgenmesi Olanaksız Bir İdeoloji”, H. Birsan Örs (der.) **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2008, s. 53.

⁴² Sandıklı ve Emeklier, **a.g.e.**, s. 12.

⁴³ A.g.e., s. 11.

⁴⁴ Aydın, **a.g.e.**, s. 95.

liberal düşüncenin uluslararası ilişkilerde yeniden ön plana çıkmasına sebep olmuştur.

Klasik anlamda daha çok birey ve birey özgürlüğü üzerinde duran liberalizmin, uluslararası ilişkilerdeki en önemli varsayımı; devletler arasında barış ve iş birliğinin sağlanabileceğidir. Liberalizme göre düşünceler ve algılar değişebilmekte, böylece devletlerarasında iş birliği ve uzlaşma tesis edilebilmektedir. Realizmin aksine liberalizm, uluslararası ilişkileri “sıfır toplamı bir oyun olarak” görmemekte ve “mutlak kazanç” varsayımından hareketle aktörlerin iş birliğine yönelmeleri halinde tarafların kazanç sağlayacaklarını ileri sürmektedir.⁴⁵ Buna göre, XX. yüzyıldan itibaren uluslararası ilişkilerin gündeminin çeşitlenmeye başladığı; refah, modernleşme, çevre ve benzeri konuların en az güvenlik konuları kadar dış politik tutum ve tavırları etkilediği kabul edilmektedir.⁴⁶ Devletlerin birbirlerini potansiyel düşman olarak gördükleri için iş birliğinden kaçındıklarına ilişkin realist savlara karşı çıkan liberaller, devletlerin birbirlerini uluslararası güvenliği ve ülke içi refahı artırmada iş birliği yapabilecekleri ortaklar olarak gördüklerini iddia etmektedirler.⁴⁷

Liberallerin bu iddialarını güçlendiren ve Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel çapta ilginç ve farklı olarak ortaya çıkan en temel gelişme; barışçı ticaret stratejisinin amaca ulaşmada daha önce hiç olmadığı kadar etkili hale gelmiş olmasıdır. Rosecrance’ın bu savunusuna göre, ülkeler uluslararası ticaret ve sınıfta teknolojik gelişme mekanizmalarıyla uluslararası politikadaki konumlarını dönüştürebilmekte ve bunu ekonomik iş birliği sayesinde gelişen ticaretten ve büyümeden diğer devletler de yararlanırken yapabilmektedir.⁴⁸

Liberal teorinin uluslararası ilişkilerde sürekli barış ve iş birliğin sağlanabileceği iddiasını ütopyik bulan realist/neo-realist akımın disiplin içerisindeki hâkimiyeti, devletler arasında ekonomik ilişkileri önemserken rekabet unsurunu da yadsımayan neo-liberal görüşlerin ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. Böylece, klasik liberalizm, devletlerarası ilişkilerde iş birliğinin “çatışma yokluğu” anlamına gelmediğini hesaba katan, çatışma ve iş birliğinin bir arada bulunacağını kabul eden ve devletler arası ilişkilerde karşılıklı bağımlılığın etkin olduğunu savunan söylemlerle “neo-liberal” teoriye dönüşmüştür.

Neo-liberalizm, realizmin iki temel önermesi olan *uluslararası anarşi* ve devletlerin *rasyonel egoistler* olduğu varsayımlarını kabul ederek, rasyonel

⁴⁵ Sandıklı ve Emeklier, *a.g.e.*, s. 14.

⁴⁶ Arı, *a.g.e.*, s. 320.

⁴⁷ *A.g.e.*, s. 323.

⁴⁸ Richard Rosecrance, *The Rise of the Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World*, Basic, New York, 1986 aktaran Joseph S. Nye, Jr. ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İş Birliğini Anlamak*, Çev: Renan Akman, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım, 2013, s. 88.

egoistlerin anarşik bir sistemde dahi iş birliği yapabileceklerini savunmaktadır.⁴⁹ Devletlerin, kendi egemenlikleri üzerinde otorite sağlayacak bir üst yönetim olmamasına rağmen iş birliği yapabilecekleri söyleminin özünü; “karşılıklı bağımlılık” ve “kurumsallaşma” kavramları oluşturmaktadır. Bu iki kavram üzerinden liberal düşüncenin iş birliği söylemini literatürde tekrar hâkim hale getiren Richard Rosecrance, Joseph Nye ve Robert Keohane’in varsayımları ile neo-liberalizm akımı, disiplinin mevcut gelişmeleri açıklayan en önemli teorilerinden biri haline gelmiştir.

1960’ların son yıllarında küresel politikada süper güç olarak görülen ABD’nin Vietnam Savaşı’nda yaşadığı başarısızlık, 1973-1974 petrol kriziyle OPEC’in dünya siyasetinde yükselişi, Japonya ve ABD arasındaki ticaret dengesizliği ve Nixon’ın Bretton Woods anlaşmasını tek taraflı olarak terk etmesi, dünya siyasetinde bazı kökten değişikliklerin meydana geldiğinin ilk işaretleri olmuştur.⁵⁰

Küresel politikada meydana gelen bu değişimler, uluslararası ilişkiler literatüründe klasik realizmin “güç” algısının ekonomik ve teknolojik gücü de kapsayacak şekilde genişlemesine ve ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılığın ilişkileri nasıl etkilediğine yönelik çalışmaların artmasına sebep olmuştur. Bu dönemde özellikle Joseph Nye ve Robert Keohane’in 1977’de yayınladıkları *Power and Interdependence: World Politics in Transition* kitabı, temel karşılıklı bağımlılık hipotezleri sunan ve kendisinden sonraki çalışmalara yol gösteren bir çalışma olmuştur.

Kitap, realist akımın varsayımlarına karşı çıkmakta ve karşılıklı bağımlılıkların olduğu bir dünyada gerçekçi paradigmanın uluslararası rejimlerin dinamiklerinin anlaşılmasında bizlere sınırlı bir açıklamada bulunabileceğini iddia etmektedir.⁵¹ Realist paradigmanın varsayımlarından en çok karşı çıkılanı ise güç tanımının kapsamı olmaktadır. Realist akıma göre güç, yalnızca askerî donanım ve güvenlik meselelerini kapsarken Keohane ve Nye, uluslararası ilişkilerin çok taraflı ve çeşitli aktörlerinin bulunduğunu, güç kullanımının giderek azaldığını ve güç kavramının askerî boyuttan ekonomik refah boyutuna kaydığını iddia etmişlerdir.⁵² Nye ve Keohane’e göre; “karmaşık karşılıklı bağımlılık” modeli gerçekliğe realizmden daha yakın bir teoridir.⁵³

Power and Interdependence kitabında geliştirilen karmaşık karşılıklı bağımlılık modelinin üç temel varsayımı olduğu söylenebilir: (a) Uluslararası siyasette

⁴⁹ Brown ve Ainley, *a.g.e.*, s. 40.

⁵⁰ Griffiths, Roach vd., *a.g.e.*, s. 106-107.

⁵¹ *A.g.e.*, s. 107.

⁵² Donnelly, *a.g.e.*, s. 29.

⁵³ Robert Keohane ve Joseph S. Nye, *Power and Interdependence*, Longman Yayınları, Üçüncü Basım, US, 2001, s. 20.

devletlerden başka aktörler de mevcuttur ve devletleri/toplumlari birbirine bağlayan çok çeşitli kanallar vardır. (b) Devletler arası ilişkilerin gündemi, aralarında bir hiyerarşi kurulamayacak çok çeşitli meselelerden oluşmaktadır. (c) Uluslararası ilişkilerde karmaşık karşılıklı bağımlılık söz konusu olduğu için devletler birbirlerine karşı kuvvet uygulamazlar.⁵⁴ Bunun sonucunda devletler arasındaki ilişkilerde askerî gücün dağılımı değil diğer kaynakların dağılımı önem taşımakta ve küresel politikada uluslararası bürokratik koalisyonlar ve hükümetlerdışı kuruluşlar da karar verme sürecinde en temel faktörlerdir.⁵⁵

Keohane ve Nye'in kitaplarında geliştirdikleri modele göre bir diğer önemli nokta; karmaşık karşılıklı bağımlılıkta "konu hiyerarşi"sinin olmaması ve herhangi bir "mesele"nin herhangi bir zamanda uluslararası gündemin zirvesine oturabileceğinin belirtilmesidir.⁵⁶ Buna göre, realizmin güvenlik meselelerini "yüksek politika" (high politics), ekonomik ve sosyal meseleleri "düşük politika" (low politics) olarak gören anlayışına karşı çıkılmakta ve güvenlikle ilgili konuların diğer sorun alanları üzerinde bir üstünlük veya önceliğinin olmadığı belirtilmektedir.

Keohane ve Nye'in 1977'de yayınlanan kitabı, realizmin temel varsayımlarına alternatif açıklamalar getirmekle birlikte Robert Keohane 1984 yılında yayınladığı *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* adlı kitabında uluslararası ilişkilerin iki hâkim teorisi olan Realizm ve Kurumsalcılığı biraraya getirmeye çalışmış⁵⁷ ve gelişmiş piyasa ekonomileri arasındaki ekonomik ilişkilerin uluslararası iş birliğini kolaylaştırdığını öne sürerek neoliberal kurumsalcı akımın ilk çalışmalarından birisini ortaya koymuştur.

Keohane'in literatüre yaptığı en önemli katkılardan birisi devletlerin birbirleri ile hangi koşullar altında iş birliği yaptığını incelerken "güç" ve "çatışma" unsurlarını ihmal etmemiş olmasıdır. Keohane'e göre güç ve karşılıklı bağımlılık birbirinden bağımsız kavramlar olmamakla birlikte⁵⁸ iş birliği de çatışma yokluğu anlamına gelmemektedir.⁵⁹

Keohane'in geliştirmiş olduğu iş birliği teorisi; güç dengesindeki değişikliklere rağmen iş birliği sürecinde devletlerin uzun dönemli rasyonel çıkarlarını savunan uluslararası kurumların işlevsel faydası üzerine kurulmuştur.⁶⁰ Buna göre iş birliği, mevcut ya da olası çatışmaların üstesinden gelmek için uluslararası kurumların da

⁵⁴ Keohane ve Nye, *a.g.e.*, s. 21.

⁵⁵ Griffiths, Roach vd., *a.g.e.*, s. 107.

⁵⁶ Brown ve Ainley, *a.g.e.*, s. 30.

⁵⁷ Anne L. Herbert, "Cooperation in International Relations: A Comparison of Keohane, Haas and Franck", *Berkeley Journal of International Law*, 1996, Vol. 14, Issue. 1, s. 225-226.

⁵⁸ Griffiths, Steven Roach vd., *a.g.e.*, s. 109.

⁵⁹ Robert Keohane, *After Hegemony, Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, New Jersey, 1984, s. 53-54.

⁶⁰ Griffiths, Roach, vd., *a.g.e.*, s. 109.

yardımla devletlerin kendi hedeflerini gerçekleştirmek için politikalarını diğer devletlerin politikaları ile uyumlaştırma süreci olarak tanımlanmaktadır.⁶¹

Keohane ve Nye tarafından geliştirilen karşılıklı bağımlılık ve iş birliği teorisi, Richard Rosecrance ile ampirik verilere dayandırılmış ve neo-liberal kuram, yapısalcı realizme daha çok yaklaşmıştır.

Rosecrance 1986'da yayınladığı *The Rise of the Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World* kitabında Otuz Yıl Savaşları sonunda yapılan ve Ortaçağdan modern döneme geçişi simgeleyen 1648 Westphalia Barışı'ndan beri etkin olan askerî güç ve toprağa dayalı klasik jeopolitik zihniyetin artık geçerliliğinin kalmadığını belirtmiş ve uluslararası güç, prestij ve zenginliğin anahtarı olarak artık ticaretin belirleyici faktör olduğunu öne sürmüştür.⁶²

Rosecrance'ın çalışması ile neo-liberalizm ve realizmin savlarının ortak bir zeminde ele alınması, Rosecrance'ın devletler arasındaki karşılıklı bağımlılığı tarihsel süreç içerisinde ampirik verilerle ele alması sonucu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada Rosecrance, 1890 ile 1975 arasında büyük sanayileşmiş ekonomilerde toptan satış fiyatları, tüketici fiyatları, faiz oranları ve ücret oranlarındaki değişikliklerin gösterdiği benzerlikleri araştırmış ve değişimlerdeki benzerlikler, dört faktörün belirtilerinin birbirleriyle olan bağlantısı ile kurulmuştur.⁶³

Rosecrance'ın incelemiş olduğu dört faktördeki değişim ve devletler arasında birbirine bağlılığın arttığı ve azaldığı safhalar arasında süreksizliğin saptanması, yazarı uluslararası sistemin sadece gerçekçilik ve liberalizmin analitik araçları ile anlaşılamayacağını ileri sürmesine yol açmıştır. Rosecrance bunun yerine, uluslararası sistemin hem askerî/politik dünya hem de ticaret dünyası ise karakterize edilebileceğini söylemiş ve uluslararası ilişkilerin geleceğinin, devletlerin önceliklerinde askerî rekabet mantığından ticaret ve karşılıklı bağımlılık mantığına doğru bir kayma ile karakterize edileceğini öne sürmüştür.⁶⁴

Uluslararası ilişkiler literatüründe devletler arasında yalnızca güç mücadelesi ve rekabetin olduğu varsayımından ülkelerin birbirlerine karşılıklı bağımlı olduğu ve karşılıklı ticaret, teknoloji transferi, yatırımlar, seyahat ve göçler ile her iki taraftaki ülkenin de hedeflerine daha kolay ulaşabileceği varsayımına doğru önemli bir kayma yaşanmıştır.⁶⁵ Bununla birlikte küresel politikada yaşanan gelişmeler, devletler arası ilişkilerde çıkarların, ülkenin kimlik algısının değişmesiyle dönüşüme uğradığını

⁶¹ Keohane, *a.g.e.*, s. 63.

⁶² Griffiths, Roach, vd., *a.g.e.*, s. 114.

⁶³ Griffiths, Roach, vd., *a.g.e.*, s. 117.

⁶⁴ Griffiths, Roach, vd., *a.g.e.*, s. 118.

⁶⁵ Arı, *a.g.e.*, s. 363.

savunan İnşacı yaklaşımın varsayımları ikili ilişkilerde rekabet ve iş birliği olasılıklarına getirilen ve önemi yadsınamayacak bir teorik çerçeve sunmaktadır.

1.4 ÇATIŞMA VE İŞ BİRLİĞİ TEORİLERİNİN İNŞACI ELEŞTİRİSİ

Önceki alt bölümlerde kısa bir özeti verilen neo-realizm ve neo-liberalizm iki karşıt akımın modern duruşunu temsil ediyor gibi görünüyorsa da neo-realizm ve neo-liberalizmi birbirine yaklaştıran pek çok ortak noktaları bulunmaktadır. Neo-realist ve neo-liberal akımın; uluslararası sistemde devletleri çatışma ya da iş birliğine yönlendiren olay ve durumları “verili” birer faktör olarak değerlendirmesi 1990’lı yıllarda eleştirel değerlendirilmeye tâbi tutulmasını ve bunun sonucunda uluslararası ilişkilerin İnşacı açıklamasının doğmasına yol açmıştır.

Ana akım uluslararası ilişkiler teorilerinin Soğuk Savaş’ın sona ermesi ya da 1980’lerin sonunda uluslararası sistemde meydana gelen genel değişimi tahmin etme ve açıklamada başarısız olması, pek çoğuna göre bu akımların materyalist ve bireyci yöneliminden kaynaklanmıştır. Bu gelişme ile uluslararası siyasetle ilgili İnşacı bakışı benimseyen çalışmalar Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile hız kazanmıştır.⁶⁶

Uluslararası İlişkiler disiplinde İnşacı yaklaşımın öne çıkmasında özellikle Friedrich Kratochwill, Nicholas Onuf ve Alexander Wendt’in çalışmaları belirleyici olmuştur.⁶⁷ Bu anlamda Wendt’in *Social Theory of International Politics* adlı kitabında temel iddiaları şekillenen İnşacı analiz yaklaşımının en önemli varsayımı; kendi anlayışımızdan bağımsız nesnel hiçbir toplumsal ya da siyasal gerçeklik olmadığı inancına dayanmaktadır.⁶⁸

Bu varsayımdan yola çıkarak; sosyal bir gerçeği, somut bir gerçekle karıştırmak önemli ve İnşacılara göre sıklıkla yapılan bir hatadır. Çünkü üretilmiş ve prensipte değişime açık olabilecek durumların doğalmış gibi algılanmasına neden olur.⁶⁹ Buna göre uluslararası ilişkilerdeki hâkim teorilerin aksine İnşacı mantıkta yapı, sabit ve değişmez bir şey olarak görülmemektedir. Bu haliyle yapı, bir anlamda, aktörler arasında paylaşılan anlayışlar, beklentiler ve bilgi olarak da tanımlanabilir.⁷⁰

İnşacılığın, içinde bulunduğumuz *yapı*’yı sabit ve değişmez bir veri değil düşünce ve fikirlerimizle oluşturduğumuz ve zamanla değişebilir bir faktör olarak ele

⁶⁶ Alexander Wendt, *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, Çev. Helin Sarı Ertem, Suna Gülfer, İhlamur Öner, Küre Yayınları, İstanbul, 2012, s. 18.

⁶⁷ Brown ve Ainley, *a.g.e.*, s. 43.

⁶⁸ Andrew Heywood, *Küresel Siyaset*, Çev. Nasuh Uslu, Haluk Özdemir, Adres Yayınları, Ankara, 2011, s. 104.

⁶⁹ Brown ve Ainley, *a.g.e.*, s. 43.

⁷⁰ Kaya, *a.g.e.*, s. 101.

alması, uluslararası ilişkilerin temel kavramlarına tamamen yeni ve farklı tanımlamaların getirilmesine yol açmıştır. Söz gelimi, “anarşi”yi; devletin hareketleri tarafından belirlenmeyen, ancak devletin hareketlerini belirleyen bir etken olarak görürsek “anarşi devletlerin ondan anladığıdır” noktasını ve buna bağlı olarak anarşinin belirli bir eylem şeklini dikte edemeyeceğini gözden geçiririz.⁷¹

Bu yorumlardan anlaşıldığı üzere İnşacılık, klasik uluslararası ilişkiler yaklaşımlarındaki güç ve çıkar vurgusunu tamamen dışlamamakla birlikte, temelde fikir ve kimliklerin nasıl oluşturulduğu, nasıl bir evrim geçirdikleri ve devlet davranışlarını anlamada bunların ne tip etkileri olduğu gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır.⁷²

Diğer teorik açıklamalar gibi İnşacılığın da pek çok konuda ayrıntılı açıklamaları mevcuttur. Ancak bu çalışma kapsamında ele alınan çatışma ve iş birliği olasılıklarına yaklaşımı konusunda İnşacı kuramın en önemli varsayımı; insanlar tarafından oluşturulan yapıların yalnızca davranışları düzenlemediği, aynı zamanda kimlikleri ve çıkarları da oluşturduğudur.⁷³ Bu varsayıma göre, aktörlerin kimlikleri ve çıkarları doğa tarafından verilmemiş olup, ortak düşünce sürecinde inşa edilir.⁷⁴ Buradan hareketle, algı ve düşüncelerin zamanla değişiyor olması devletlerin çıkar ve kimliklerinin de belirli tarihsel süreçlerce şekillendirildiğini ve bu çıkarların zamanla değişebileceğini kabul etmemiz sonucunu doğurmaktadır.⁷⁵

Devletlerin çıkar ve kimlik algılarının zamanla değişmesi, küresel politikada hiçbir devletin dâimi dost ya da düşman olarak belirmemesine ve ikili ilişkilerin zaman içerisinde değişebileceğine âtîf yapmaktadır. Bu noktada devletlerin iş birliği yapacakları veya rekabet odağı olarak görecekları devletin belirlenmesinde oluşan algı ve düşüncenin niteliği önem kazanmaktadır.

⁷¹ Brown ve Ainley, *a.g.e.*, s. 43.

⁷² Kaya, *a.g.e.*, s.100.

⁷³ *A.g.e.*, s.100.

⁷⁴ Davut Ateş, “Konstruktivizm, Tek Kutupluluk ve Amerikan Hegemonyası”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2009, Cilt. 5, Sayı. 20, s. 84.

⁷⁵ Kaya, *a.g.e.*, s. 101.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN VE HİNDİSTAN'IN TEMEL DIŞ POLİTİKA İLKELERİ VE SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ ÇİN-HİNDİSTAN İLİŞKİLERİNİN ANALİZİ

2.1 ÇİN VE HİNDİSTAN'IN TEMEL DIŞ POLİTİKA İLKELERİNİN BELİRLENMESİ

Bir ülkenin uluslararası sistem içerisinde sahip olduğu konum ve etki kapasitesi, o ülkenin uygulamakta olduğu dış politikanın bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple ülkelerin belirlemiş oldukları gelecek vizyonu, uygulanacak dış politikanın bu vizyon doğrultusunda uyarlanmasını gerektirmektedir.

Ancak, ülkelerin temel dış politika eğilimlerini belirleyen stratejik düşüncelerin “yapışkan” olduğu ve değişmelerinin kolay olmadığı⁷⁶ kabul edildiğinde bir ülkenin dış politikasında meydana gelecek dönüşüm ve uyarılamanın kısıtlı bir çerçevede dahilinde gerçekleşeceği ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte küresel politikanın dinamik ve sürekli gelişime açık yapısı, devletlerin kimlik ve çıkar algıları ile dış politikanın oluşmasını sağlayan stratejik düşünce kalıplarında zaman içerisinde köklü değişimler yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu aşamada, bir ülkenin dış politikasında zamanla radikal değişimlerin yaşanabileceği ancak bu değişimin tarihsel kültürel değerlerden tamamen kopmak anlamına gelmediği ortaya çıkmaktadır.

Bu sebeple herhangi bir ülkenin dış politikasına ilişkin bir inceleme yapılacağı zaman, o ülkenin tarihsel kimlik ve çıkar algılamalarından etkilenen “temel” dış politika ilkelerinin incelenmesi önem arz etmektedir. Söz konusu dış politika incelemesi, Çin ve Hindistan gibi dünya tarihinin en köklü ve eski medeniyetlerine ait olduğunda mevcut dış politika uygulamalarının sahip olunan kültürel değer ve bakış açısından bağımsız olması çok daha zor gözükmemektedir.

Çalışmamızın esas sorun alanını oluşturan Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin geleceğinin belirlenmesi, bu iki ülkenin dış politikalarında esneklik gösterebilecekleri alanlar ile tarihsel çıkar algılamalarının belirlenmesine yönelik bir incelemeyi gerekli kılmaktadır. Bu gereklilik kapsamında, çalışmanın ikinci bölümü olan bu bölümde ilk olarak, Çin ve Hindistan'ın temel dış politika ilkeleri ve bu ilkelerin belirlenmesinde etkili olan faktörler incelenecektir. Bu incelemeden sonra ise belirlenen temel dış politika ilkelerinin Soğuk Savaş

⁷⁶ George J. Gilboy ve Eric Heginbotham, *Chinese and Indian Strategic Behaviour Growing Power and Alarm*, Cambridge University Press, New Delhi, 2012, s. 42.

dönemi Çin-Hindistan ilişkilerini ne yönde etkilediğinin kısa bir analizi yapılacaktır.

2.1.1. Çin'in Temel Dış Politika İlkeleri

Çin 1949 yılında kurulduğunda başlıca üç sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bunlar; iki kutuplu uluslararası sistemde devam eden bloklar arası çatışma, Güney Asya'da ABD ve Rusya Federasyonu'nun etki alanı kurmaya yönelik mücadelesi ve ülke içerisinde iç savaş sonrası bozulan ekonomik ve sosyal yapıdır. İki kutuplu uluslararası çevrede 1949 yılında NATO'nun kurulmasıyla belirginleşen güç mücadeleleri ile ulusal yapıda bağımsızlığın ilanını takip eden iç sorunların eş zamanlı yaşanması, Çin yönetimi için iç ve dış politikanın uyumlu hâle getirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu şartlar altında belirlenen Çin dış politikasının öncelikli hedefi, iç politikada belirlenen amaçların sağlanması için gerekli dış şartların oluşturulması olmuştur. Bağımsızlık sonrası dönemde iş ve dış politikayı uyumlu kılma gerekliliği, Çin dış politikasının oluşturulmasında temel ilke olarak kabul edilmiştir. Nitekim, iç politikada bağımsızlık sonrası birlik ve düzenin sağlanmasından sonra Çin dış politikasının yeni öncelikleri, dönemin iç politika gerekliliklerinden bağımsız olmamıştır.

Çin dış politikasını; 1949-1952 "Komünist Enternasyonalizm", 1953-1960 "Barış İçinde Bir Arada Yaşama", 1960-1969 "Saldırgan Anti-emperyalizm", 1970-1980 "Çok merkezlilik ve Uluslararasılaşma", 1980-1990 sonrası "Ekonomik Liberalleşme ve Bölgesel Bütünleşme" olarak beş ana bölümde incelemek mümkündür.⁷⁷

Kuruluş yılını takip eden üç yıllık süre içerisinde Çin Halk Cumhuriyeti için iç siyasal istikrarın sağlanması öncelikli hedef olarak belirlenmiş ve dış politika bu hedefe uygun şekilde geliştirilmiştir. 1949-1952 yılları içerisinde Çin dış politikasının en önemli hedefleri; "ulusal sınırların güvenli bir şekilde bütünleştirilmesi" ve "Asya'daki komşu devletlerde komünist yönetimlerin iktidara gelmesinin desteklenmesi" olmuştur. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için kullanılan dış politika söylemi ise *komünist ideolojik ilkelerden ve emperyalizme karşı muhalefet* temasından beslenerek yürütülmüştür. Nitekim 1950 yılında Çin ordusunun Tibet'e ilerlemesi ve Kore Savaşı'na yapılan müdahale bu söylemlerin somut hale geldiği örnekler olmuştur.⁷⁸

⁷⁷ Çin Dış Politikası'nda farklı dönemsel incelemeler için bkz. Peter Van Ness, *Revolution and Chinese Foreign Policy*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles and London, 1970, p. 10-16. ve Atilla Sandıklı ve İlhan Güllü, *Geleceğin Süper Gücü Çin*, Tasam Yayınları, İstanbul, 2012, s.111.

⁷⁸ Ness, *a.g.e.*, s. 11-12.

1953-1960 dönemine genel karakteristiğini veren ilke “Bandung Ruhü” olmuştur. 1954 yılında Hindistan ile yapılan ticaret anlaşmasında “Barış İçinde Yaşamın Beş İlkesi” ya da “PanchSheel” olarak bilinen kurallar bütünü, bu dönemde sürdürülen dış politikanın temel belirleyici olarak ortaya çıkmıştır. Bu kurallar; “bağımsızlık ve sınırsal bütünlük, saldırmazlık, diğer ülkelerin iç işlerine karışmamak, eşit hak ve karşılıklı yarar prensibi çerçevesinde ilişkileri geliştirmek ve barış içinde bir arada yaşamak” şeklinde ortaya konmuştur.⁷⁹ Bu ilkelere uygun olarak 1954 yılında Hindistan ile Tibet sınırı üzerinde yaşanan gerginlikte ateşkes kararı verilmesi, 1955 yılında toplanan Asya Afrika ülkeleri Konferansı’nda (Bandung Konferansı) Bağlantısızlarla ilişkilerin geliştirilmeye çalışılması Çin’in izlemiş olduğu barışçıl dış politikanın göstergeleri sayılmaktadır.

1960-1969 dönemi ise Çin’in Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile yollarını ayırdığı, iki sınır savaşı yaşadığı, milliyetçi genişleme iddialarında bulunduğu çatışma yoğun bir dış politika dönemidir. SSCB ile 1960’lardan sonra olumsuz yönde evrilen ilişkilerin temeli 1953’de Stalin’in ölümüyle atılmıştır. Stalin’in ölümünden sonra yönetimi ele alan Komünist Parti liderleri ve Çinli liderler arasında Marksizm’in uygulanmasına yönelik farklı stratejilerin benimsenmesi, Çin ve SSCB arasındaki çatışmanın zeminini oluşturmuştur. Çin’de dönemin lideri Mao Zedong, 1950’ler boyunca ekonomik yardım temelinde SSCB ile sürdürdüğü ittifakı, komünist ortodoksiyi terk ettiği ve Çin’e hükmetmek istediği ithamıyla 1960’ta bozmuştur.⁸⁰

Bu dönem içerisinde Çin ile Hindistan arasında Tibet sınırındaki anlaşmazlık sebebiyle bir savaş yaşanmıştır. 1962 yılında yaşanan savaş, Çin dış politikasında bir kırılma noktası olmuştur. Bu savaşta ABD ve SSCB, Çin’e karşı Hindistan’ı desteklemiş ve Çin bölgesel olarak yalnızlaştırılmıştır. Tarihî hâkimiyet bölgesinde Hindistan gibi önemli bir komşusuyla yaşadığı savaşta ABD ve SSCB’nin Çin karşısında yer alması, Çinli politikacıları daha saldırgan bir dış politika izlemeye sevk etmiştir. Bu gelişmelerden sonra Çin 1963 yılında geniş oranda Sovyet topraklarını da içine alan “*kaybedilmiş topraklar*” listesi yayınlamış ve bu topraklarda hak iddiasında bulunmuştur. 1964’te ilk nükleer denemesini gerçekleştirmiş, 1967’de Hindistan ile ikinci bir sınır çatışmasına girmiş ve 1969’da SSCB ile kuzey sınırında karşı karşıya gelmiştir. Ayrıca 1962 savaşında SSCB ve ABD’nin Hindistan’ı desteklemesine karşılık Çin, Pakistan ile stratejik iş birliğini geliştirmiş ve Pakistan’ı güçlendirerek Hindistan’ı zayıflatma politikası izlemiştir.

⁷⁹ R. Kutay Karaca, *Güç Olma Stratejisi Çin (Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Çin İlişkileri)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 121.

⁸⁰ Yves Lacoste, *Büyük Oyunu Anlamak*, NTV Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2008, s.173.

1970-1980 döneminde hem uluslararası çevrede hem iç politikada meydana gelen değişimler, Çin dış politikasının önceki dönemlerden önemli farklılıklar göstermesine sebep olmuştur. 1970'lerin ortalarına gelindiğinde Çin'i dış dünyadan izole eden Kültür Devrimi sona ermiş ve Çin'in reformcu lideri Deng Xiaoping yönetime geçmiştir. Uluslararası çevrede ise 1962 yılında ABD ile SSCB arasında yaşanan Küba Krizi, iki süper güç arasında yumuşama eğilimini başlatmış ve sistem içerisindeki güç ilişkileri dönüşmeye başlamıştır.

Ulusal ve uluslararası yapıda meydana gelen bu değişimler Çin dış politikasını etkilemiş ve Çinli liderler ideolojiden uzak yeni bir dış politika geliştirmişlerdir. Daha 1971 yılında Kissinger, 1972 yılında ise ABD Başkanı Nixon Çin'e ziyarette bulunmuş ve iki ülkenin liderleri karşılıklı görüşmelerini başlatmışlardır. Bu dönemde ABD ile yakınlaşmanın yanı sıra Üçüncü Dünya ülkeleri ve Afrika ile ekonomik ilişkiler gelişmeye başlamış, 1975'te otuz yedi Afrika devletinin Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanıması sağlanmıştır.⁸¹

1980'den başlayarak 1990 sonrası dönemde uygulamaya devam edilen dış politika, önceki dönemlerde olduğu gibi iç siyasal hedefler kapsamında belirlenmiştir. Bu dönem içerisinde Çinli liderler *ekonomik gelişmeyi sağlayacak reformların sorunsuz şekilde uygulanmasını* birincil hedef olarak belirlemişlerdir. Bu hedef kapsamında izlenecek dış politikanın üç temel ilkesi; ekonomik modernizasyon, milliyetçilik ve bölgeselcilik olarak belirlenmiştir.⁸² Başbakan Deng Xiaoping, Çin dış politikasının izlediği ve devam ettireceği stratejiyi 1994 yılında iki hedefe dayandırmıştır. İlk hedef, *"Hegemonyacılığa ve güç siyasetine karşı çıkmak ve dünya barışını korumak"*; diğer hedef ise *"yeni bir uluslararası iktisadi ve siyasi düzen kurmak"* şeklinde belirtilmiştir. Bu anlayışa 1995 yılından itibaren "enerjinin sorunsuz elde edilmesi stratejisi" de eklenmiş ve son dönem Çin dış politikası bu hedefler doğrultusunda geliştirilmiştir.⁸³

Çin dış politikasında 1949 yılından 1990'lı yıllara kadar görülen değişim ve dönüşüm, *ani ve olay* odaklı tepkilerden çok ulusal ve uluslararası çevrenin zorunlu kıldığı bir *süreç* olarak ortaya çıkmıştır. Bu süreçte Çin dış politikasının dönüşümünü gerektiren en önemli faktörler; uluslararası çevre, coğrafya ve liderlerin değişen dünya algısı gibi unsurlar olmuştur.

Çin dış politikasının değişimini gerekli kılan tüm bu faktörler, Çin'in aynı bölgede yer aldığı ve kendisi gibi köklü bir geçmişe sahip olan sınır komşusu Hindistan'ı da yakından etkilemiştir. Bu faktörlerin, Hint dış politikasında nasıl bir

⁸¹ Can Kiroğlu, **Essentials of Chinese Foreign Policy and Economy**, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2007, s.125, (Yüksek Lisans Tezi).

⁸² Sandıklı vd., **a.g.e.**, s.114.

⁸³ Karaca, **a.g.e.**, s.123.

değişime yol açtığıının anlaşılması, Hindistan'ın temel dış politika ilkelerinin belirlenmesi ile mümkün olacaktır.

2.1.2. Hindistan'ın Temel Dış Politika İlkeleri

1947'de Hint alt kıtasındaki Müslümanların ayrılması ve İngiltere'den kazanılan bağımsızlıkla kurulan Hindistan'ın dış politikasını 1947-1962 "Bağılantısız Dış Politika", 1962-1971 "Reel Politik- Milliyetçi Militarizm", 1971-1990 "SSCB ile Denge Arayışları", 1990 ve sonrası "Bölgesel İş Birliği ve Yumuşama" şeklinde dört döneme ayırmak mümkündür.

1947-1962 döneminde Hindistan, "barışçıl" ve "bağılantısız" özellikleriyle ön plana çıkan bir dış politika izlemiştir. Hindistan'ın 1947'de bağımsız bir devlet olarak ortaya çıktığı dönem iki kutuplu uluslararası sistemin oluşmaya başladığı ve devletlerin kendilerini bu iki tarafa göre tanımladıkları bir döneme denk gelmiştir.⁸⁴ Bu iki kutuplu dünya içerisinde yeni kurulmuş bir devlet olarak Hindistan'ı bağımsız ve bağılantısız bir dış politika izlemeye yönelten en önemli sebep ulus inşa sürecini gerçekleştirme hedefi olmuştur.⁸⁵

Bu süreçte Hindistan dış politikasının oluşmasında en önemli aktör olan Nehru'nun konuşmaları, dönemin dış politika ilkelerini yansıtmaları açısından önem taşımaktadır. Buna bir örnek olarak, Nehru'nun 22 Haziran 1955'te Moskova'da yaptığı konuşma Soğuk Savaş şartlarında ülkenin izleyeceği barışçıl ve aktif dış politikanın gereklerini belirtmektedir;

*"Bizim için barış, yalnız savaştan kaçınma halini değil, aynı zamanda uluslararası sorun ve ilişkilere aktif katılımı gerektiren pozitif bir bakış açısını gerektirmektedir."*⁸⁶

Temel ilkeleri bu şekilde belirlenen bir dış politikayı yürütmek, Hindistan için iç ve dış siyasetin uyumlu bir şekilde yürütülmesini hassas dengelere bağlı kılmıştır. Nitekim ülkenin din temelli bir bölünme sonrası kurulması, iç siyasal zeminde ülkesel birliğin sağlanmasını birincil öncelik haline getirmiştir. Bağımsızlığın ilk yıllarında ülkenin ihtiyaç duyduğu kalkınmayı gerçekleştirmesi ve ulusal birliğin sağlanması gerekliliği, Nehru'yu iki süper güç arasındaki hassas güç dengesini gözetten bir dış politika izlemeye zorlamıştır. Bu zorunluluk ile Nehru; ülkenin kendi demokratik şartlarının oluşturulması için Soğuk Savaş'ın güç siyasetinden uzak durulması ve ideolojik ve siyasi ayrılıkları gözetmeksizin tüm ülkelerle iş birliğinin sürdürülmesi gerektiğini belirtmiştir.⁸⁷ Dönemin iç ve dış siyasal durumu tarafından belirlenen bu

⁸⁴ Elif Bali, **Hindistan ve Pakistan'ın Dış Politika Tercihlerinin Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş Sonrasına Yansımaları**, Yüksek Lisans Tezi, s. 49.

⁸⁵ A.g.e., s. 50.

⁸⁶ J. N. Dixit, **India's Foreign Policy, 1947-2003**, Picus Books, India, Updated Edition, 2003, p. 18.

⁸⁷ A.g.e., s. 19.

dış politika ilkeleri daha sonra Hindistan'ın izleyeceği Bağlantısız dış politikanın temelini oluşturmuştur.

Bağlantısız dış politikanın temel ilkeleri somut olarak 1954 yılında Çin Halk Cumhuriyeti ile imzalanan antlaşmada belirlenmiştir. “Panchsheel” ya da “Bir Arada Yaşamın Beş İlkesi” olarak anılan bu ilkeler, 1955 Asya-Afrika Kongresi'nde kabul edilmiş ve uluslararası sistemde tarafsızlığı savunan ve “Bağlantısızlar” olarak da anılan Üçüncü Blok ortaya çıkmıştır. Bağlantısızlar hareketi içerisinde ön plana çıkarak uluslararası ilişkilerin etkin bir aktörü olmayı öngören Hindistan dış politikasının temel amacı, siyasal ve ekonomik emperyalizmin dışında kalarak özgür uluslarla karşılıklı iş birliğinin sağlanması ve özellikle komşu devletlerle barışçıl ilişkilerin geliştirilmesi olmuştur.⁸⁸

1962-1971 döneminde ise Hindistan'ın bağlantısız/tarafsız dış politikası yerini milli sınırların korunmasının temel hedef olduğu reelpolitik dış politikaya bırakmıştır. Hindistan dış politikasındaki bu dönüşümün temel sebebi 1962'de Çin ile yaşanan sınır savaşı olmuştur. Bu savaşta Hindistan'ın ağır bir şekilde yenilmesi ülke içerisinde bağlantısız dış politikanın eleştirilmesine yol açmıştır. Bunun üzerine Hindistan 1964'te ilk Beş Yıllık Planı'nı kabul etmiş ve askerî donanımını güçlendirmeyi temel hedef olarak belirlemiştir. Bu gelişmeleri takip eden dönemde Pakistan, Hindistan'ın 1962 yenilgisinden faydalanmak istemiş ve 1965 Hindistan-Pakistan savaşı yaşanmıştır. Bunun üzerine Hindistan kendisine bölgesel bir destek bulmanın yollarını aramış ve SSCB ile ekonomik ve askerî iş birliği politikası izlemeye başlamıştır.

1965 savaşıdan sonra Bağlantısız politikadan uzaklaşarak SSCB ile kurulan yakın ilişkiler Brejnev'in 1969 yılında ortaya attığı “Asya İçin Kolektif Güvenlik” tezi ile farklı bir boyut kazanmıştır. Kolektif Güvenlik Tezi'nin içeriği Güney Asya ve Hint Okyanusu'nu kapsayan alanda herhangi bir gücün askerî müdahalesinin önlenmesini ve bölgenin bir barış alanı olmasını kapsayacak şekilde belirlenmiştir. Fakat SSCB'nin asıl amacı Çin'in veya herhangi bir süper gücün bölgede etkinliğini arttırmasını önlemek olmuştur.⁸⁹ Hindistan ile Sovyetler Birliği arasında Brejnev doktrini ile hızlanan yakınlaşma süreci 1971 yılında *Barış, Dostluk ve İş Birliği Antlaşması*'nın imzalanmasıyla en yüksek noktasına ulaşmıştır. SSCB ile imzalanan bu stratejik iş birliği antlaşması, Hindistan'ın Bağlantısızlar Hareketi içerisindeki konumunu tartışılır hâle getirmiştir.

1955'den sonra tarafsızlığı ilke olarak benimseyen Hindistan dış politikası 1970 ve 1980'li yıllarda radikal bir dönüşüm geçirmiştir. 1971'de SSCB ile imzalanan

⁸⁸ Bali, *a.g.e.*, s. 38.

⁸⁹ *A.g.e.*, s. 83.

anlaşma sonrası SSCB ile bölgesel ve küresel konularda ittifak içerisinde olan Hindistan 1985 sonrasında SSCB'nin kendi içsel krizlerini yaşamaya başlamasıyla dış politikanın çeşitlendirilmesi arayışına yönelmiştir.

1980'li yılların ikinci yarısından sonra Hindistan dış politikasının dönüşmesine sebep olan çeşitli iç ve dış faktörler vardır. 1984 yılında ülkenin uluslararası bağlantılarını güçlendirmek isteyen Rajiv Gandhi, başbakan olmuş, 1985 yılında SSCB'de Gorbaçov iktidara gelmiştir. Diğer ekseninde ise Çin ile ilişkilerini güçlendirmeye başlayan ABD başkanı Reagan, ikinci kez başkanlık seçimlerini kazanmıştır.

Bu şartlar altında başbakanlık görevini devralan Rajiv Gandhi, Hindistan'ın değişmekte olan uluslararası güç dengesi ve güvenlik çevresi ile yüzleşmek zorunda olduğunu kabul etmiş ve yeni bir dış politika gündemi belirlemiştir.⁹⁰ Bu kapsamda Gandhi, büyük güçler arasında değişen güç dengesine uyum sağlamanın yanı sıra kendi etnik, siyasi ve ekonomik sorunlarını da bu dış politikanın ayrılmaz bir parçası haline getirmeye çalışmıştır. Rajiv Gandhi'nin dış politikada birinci önceliği ABD ve Sovyetler Birliği arasında meydana gelen ilişkilerin etkisi kapsamında bu iki büyük güç ile ilişkileri yeniden düzenlemek olmuştur. Bu öncelik kapsamında ihtiyaç duyulan ekonomik modernizasyonun gerekli kıldığı teknoloji ve doğal kaynak girdisinin sağlanması ve Hindistan savunma kapasitesinin artırılması, ulaşılmak istenen öncelikli hedefler olarak ortaya çıkmıştır.⁹¹

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla en önemli askerî ve ekonomik müttefikini kaybeden Hindistan, bu tarihten sonra dış politikasını değişmekte olan güç dengelerine uyarlayarak önemli bir dönüşümü başlatmıştır. 1990'lı yıllarda Avrupa Birliği, ASEAN gibi bölgesel örgütlenmelerin önem kazanması, Hindistan dış politikasının yeni güç merkezleri ile ilişkilerini geliştirmesine olanak tanıyan bir faktör olmuştur. 1991 genel seçimlerinde başbakan olarak yönetime geçen Narasimha Rao, bölgesel örgütlenmelerle ilişkileri güçlendirmeye önem vererek İsrail'le siyasi, ekonomik, teknolojik ve savunma iş birliği sürecini normalleştirmeye çalışmıştır. 1992 yılında Look East (Doğuya Bakış) Politikası ilan edilerek Japonya, Vietnam, Myanmar gibi Doğu Asya ülkeleri ile siyasi ve ekonomik yakınlaşma süreci başlatılmıştır. Böylelikle Sovyetler Birliği, Hindistan dış politikasında asal stratejik faktör olma özelliğini kaybederken Çin ve ABD ile ilişkilerde uzlaşma için gerekli şartlar oluşmaya başlamıştır.⁹²

⁹⁰ Dixit, **a.g.e.**, p. 170.

⁹¹ **A.g.e.**, s. 172.

⁹² **A.g.e.**, s. 218.

Çin ve Hindistan'ın bağımsızlıklarından 2000'li yıllara kadar izlemiş oldukları ve yukarıda ana hatlarıyla özetlenmeye çalışılan temel dış politika tutumları, ayrıca Tablo-1'den incelenebilir.

Yukarıda kısa bir özeti verilen Çin ve Hindistan'ın temel dış politika ilkeleri incelendiğinde 1990 sonrası dönemde ulusal ve uluslararası alanda meydana gelen gelişmelere paralel olarak iki ülkenin benimsedikleri dış politika ilkelerinin zaman içerisinde yeni öncelikler belirlediği gözlenmektedir. Bununla birlikte, Çin ve Hindistan dış politikaları örneğinde ortak olan unsur, iç politikanın gerektirdiği şartlara uygun bir dış politika benimsenmesi ilkesi olmuştur.

Tablo:1 1947-1990 Tarihleri Arasında Çin ve Hindistan'ın Genel Dış Politika İlkeleri

ÇİN		HİNDİSTAN	
Tarihî Dönem	Temel İlkeler	Tarihî Dönem	Temel İlkeler
1949-	Birleşme Politikası - Sınırlar üzerindeki hak iddialarının yeniden gündeme gelmesi - Sovyetler Birliği ile yakınlaşma - ABD ile siyasi karşıtlık	1947-	Birleşme - Klasik Nehru Politikası - Pakistan ile bölünmenin getirdiği sorunlar - Sınırlar üzerinde kontrolün sağlanmaya çalışılması - Ahlakçı, bağlantısız dış politika
1962	“Savunmacı Maoizm” - Sovyetler Birliği ile kırımlar - ABD ve Sovyetler Birliği'ne muhalefet - Devrimci hareketlerin küresel çapta desteklenmesi 1964'te ilk nükleer silah denemesi	1962-	Şok - Çin ile yapılan sınır savaşında yenilgi - Ordunun yeniden inşası - Bağılantısız harekete öncülük yapmaya devam
1970-	Dışa Açılım - Çok yönlü dış politika - Küresel ekonomiye katılım, doğrudan yabancı yatırımları teşvik - Sovyetler Birliği'ne karşı dengeleme politikasına devam - ABD ile geliştirilen sınırlı savunma işbirliği	1965-	Nehru sonrası Pragmatizm - Küresel alanda ahlakçı, bölgesel alanda realist dış politikanın sürdürülmesi 1965'te Pakistan ile savaş - Sovyetler Birliği ile 1971 Dostluk Anlaşması 1971 Doğu Pakistan müdahalesi, Bangladeş'in kurulması
1979-		1970-	Dışlayıcı - Sovyetler Birliği'ne yönelme - Çin-ABD-Pakistan üçgenine karşı duruş - İndira Doktrinini'nin ilan edilmesi: Güney Asya ve Hint Okyanusu'nda herhangi bir dış etkiyi önleme 1974 nükleer denemeler
1991-	Sınırlı Açılım - Körfez Savaşı ve Balkan müdahaleleri sonrası ABD ile ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesi - Askerî modernleşmeye hız verilmesi 1995-1996 Tayvan füze krizi - Dış yatırımların başlaması	1984-	Bölgesel Hegemon - Güney Asya'da 1947-1983 dönemine göre daha kendine güvenen politikalar izleme - Askerî harcamalarda artış - Bölgesel müdahaleler
		1991-	Yeniden değerlendirme - Sovyetler Birliği'nin çöküşü “Look East” politikasının ilanı ile Doğu Asya'ya açılım politikası 1998 nükleer silah denemeleri - ABD ile yeniden uzlaşma dönemine girilmesi - Piyasa reformları, doğrudan yabancı yatırım akışını teşvik politikaları, uluslararası ticaretin artırılması

2.2 SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ ÇİN-HİNDİSTAN İLİŞKİLERİNİN ANALİZİ

2.2.1.1949-1955 Barışçıl Yaklaşım Dönemi

Çin ve Hindistan'ın bağımsızlıklarını takip eden dönemdeki ilişkilerinin niteliği sonraki yıllarda yaşanan ilişkileri doğrudan etkilemiştir. Her iki devletin “hayati çıkar” olarak belirledikleri toprak iddiaları, ekonomik veya siyasi kontrol mücadeleleri bu dönemde yaşanan gelişmelerle belirgin hâle gelmiştir. Gerek 1960'lı yıllarda gergin ilişki yapısına sebep olan çatışma alanları, gerekse 1970'li yıllarda yaşanan uzlaşmaya açık ikincil çıkar alanları hep 1949-1955 döneminin siyasi atmosferinde karakterize edilmiştir. Bu sebeple bu dönemdeki ilişkilerin iyi bir analizi daha sonra ortaya çıkacak çatışma ve uzlaşma noktalarının iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Çin 1949'da kurulduğunda iç savaşın galibi durumundaki Komünist Parti liderleri *iç siyasi istikrarın sağlanmasını* birincil hedef olarak belirlemişlerdir. Kuruluşu takip eden dönemde güvenli bir dış ortama ve ekonomik yardıma ihtiyaç duyulması, izlenecek dış politikanın niteliklerini belirlemiştir. Bu ortamda Çin dış politikasının amacı; *uzun vadede Çin'in modernizasyonunu sağlayacak barışçıl ve güvenli bir dış ortam yaratmak* olarak belirlenmiştir.⁹³ Bu dış politikaya uygun şekilde 14 Şubat 1950'de Sovyetler Birliği ile otuz yıllık *Dostluk, İttifak ve Karşılıklı Yardım Antlaşması* imzalanmıştır. Güvenli bir dış ortama ihtiyaç duyan Çin için önem arz eden diğer ülke Hindistan olmuş ve iki ülke arasındaki ilişkiler dostluk ve barış temelinde gelişmiştir.

1947 yılında İngiltere'den bağımsızlığını kazanan Hindistan için de barışçıl dış politika öncelikli hedef olarak belirlenmiştir. Bağımsızlığının ilk yıllarında Hindistan'ın Çin'e yönelik politikasının ilk mimarı Başbakan Jawaharlal Nehru olmuştur. Nehru'nun Çin'e yönelik politikası dostluk, iyi komşuluk ve iş birliği prensipleri üzerine kurulmuştur.⁹⁴ Nitekim Hindistan 1 Nisan 1950'de Çin'i tanıyan ilk devletlerden biri olmuş⁹⁵ ve iki ülke arasındaki barışçıl ilişkilerin temelleri atılmıştır. Çoğu yazar tarafından “Dostluk Dönemi” olarak adlandırılan erken dönem Çin-Hindistan ilişkilerinin çatışmaya doğru evrilmesi Tibet sorunu ile meydana gelmiştir. Çin'in, belirlemiş olduğu “*ülkenin bütünleştirilmesi ve sınırların savunulması*”⁹⁶ hedefi kapsamında, Tibet üzerinde kontrol kurma girişimi Çin-Hint çatışmasının belirttiği ilk nokta olmuştur. Tarih boyunca Tibet'i ayrılmaz bir parçası olarak gören Çin; İngiltere ve Tibet ile Hindistan'da bir araya gelerek 1914'te Simla Antlaşmasını imzalamıştır.

⁹³ Qimao Chen, “Çin'in Güvenlik Anlayışı ve Politikası”, *Stratejik Öngörü*, Sayı. 4, 2005, s. 103.

⁹⁴ İrşat Sarılioğlu, *Hindistan Çin İlişkilerinde Tibet Sorunu*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007, s. 58 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

⁹⁵ Arvind Kumar, “*Future of India-China Relations: Challenges and Prospects*”-UNISCI Discussion Paper, October 2010, p. 189.

⁹⁶ Ness, *a.g.e.*, s. 11.

Bu antlaşma kapsamında İngiliz subayı McMahon tarafından çizilen sınır ile Tibet üzerinde geniş bir alan Çin kontrolüne bırakılmıştır. Simla Antlaşması'yla belirlenen statü hem Çin hem de İngiliz çıkarlarını ortak noktada buluşturmasına rağmen Çin hükümeti antlaşmayı resmi olarak onaylamamış ve antlaşma sadece görüşmeye katılan Çinli temsilciler tarafından paraflanmıştır.⁹⁷

Sonraki yıllar içerisinde Tibet'te Dalai Lama'nın uluslararası bağlantıları kullanma çabaları ve 1949 yılında Çin kontrolünün azaltılmasına yönelik bazı girişimler karşısında Çin ordusu 7 Ekim 1950'de seksen bin askerlik bir kuvvetle Tibet'e girmiş ve 1951 yılının sonuna doğru Tibet'i büyük ölçüde kontrolü altına almıştır. Hindistan Çin'in bu müdahalesine karşı çıkmış fakat 1951'de Çin ile Tibet tarafı antlaşmaya varınca geri adım atmak durumunda kalmıştır.⁹⁸ Çin ile Tibet arasında 23 Mayıs 1951'de Tibet üzerinde Çin hâkimiyetini kabul ve Tibet'in bölgesel özerkliğini garanti eden bir antlaşma imzalanmıştır.⁹⁹ Bu antlaşmanın komşularla ilişkileri düzenleyen maddesine atfen Hindistan Çin'e ticari ilişkilerin görüşülüp düzenlenmesi telkinlerinde bulunmuş ve görüşmeler 1952 yılında başlamıştır.¹⁰⁰ Hindistan ve Çin arasında yapılan görüşmeler sonucunda 29 Nisan 1954'te Çin Halk Cumhuriyeti yönetimi ile Hindistan yönetimi arasında "*Çin'in Tibet Bölgesi ile Hindistan Arasındaki Ticaret ve Alışveriş Antlaşması*" imzalanmıştır. *Panchsheel Antlaşması* olarak da bilinen bu antlaşma Çin ve Hindistan ilişkilerinde tarihî süreç içerisinde bir mihenk taşı olarak belirmiştir. İlk olarak antlaşma ile Hindistan, Tibet'i Çin'in bir parçası olarak kabul etmiştir. Ayrıca antlaşma içerisinde geçen ve iki ülke ilişkilerinin temel prensiplerini oluşturan maddeler, bugün dahi geçerliliğini koruyan evrensel nitelikli barışçıl kararlardır. Çin-Hindistan arasındaki ilişkileri düzenleyen beş madde; egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı, saldırmazlık prensibi, içişlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı fayda sağlama, barış içinde bir arada yaşama prensipleridir.

2.2.2. 1955-1962 Dönemi; Uzlaşmadan Çatışmaya

1955 ve sonrası dönemde bölgesel ve uluslararası ilişkilere yön veren en önemli gelişme "Bağılantısızlık Hareketi" olarak da bilinen tarafsız bir üçüncü bloğun ortaya çıkması olmuştur. Hindistan ve Mısır'ın girişimiyle 18-24 Nisan 1955'te Bandung Konferansı (Asya-Afrika Devletleri Konferansı) toplanmıştır.¹⁰¹ Çin'in de

⁹⁷ Sarılioğlu, **a.g.e.**, s. 50.

⁹⁸ **A.g.e.**, s. 80-81.

⁹⁹ Brig Darshan Khullar, **When Generals Failed, The Chinese Invasion (Abdication From Battle: Tawang, Sela and Bomdila-1962)**, Manas Publications, 2. Baskı, New Delhi, 2005, s. 43.

¹⁰⁰ 23 Mayıs 1951 tarihli antlaşmanın ilgili 14. Maddesi; "*Çin halkının hükümeti, Tibet bölgesinin tüm dış ilişkilerinin idaresini merkezileştirmiştir. Komşu ülkelerle barış içinde bir arada yaşama sağlanacak ve onlarla toprak ve egemenlik haklarına karşılıklı saygı, karşılıklı yarar ve eşitlik temelinde adil ticari ilişkiler kurulacak ve geliştirilecektir.*"

¹⁰¹ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih 1789-2010**, Der Yayınları, 8. Basım, İstanbul, 2010, s. 877.

yer aldığı konferansa katılan ülkeler, konferans sonucunda barış içinde bir arada yaşamayı, Asya ve Afrika halkları arasında ekonomik ve kültürel iş birliğini, sömürge karşıtlığını ve dünya barışını teşvik etmeyi içeren bir bildiri yayınlamışlardır.

Çin ve Hindistan'ın bu dönemde belirlemiş oldukları dış politika ilkeleri 1954 yılında imzalanan Panchsheel Antlaşması'yla somutlaşmış ve Bandung Konferansı ile pekişmiştir. Bununla beraber iki ülkeyi Bandung Konferansı'na katılmaya iten sebepler farklılık göstermiştir. İki ülkenin Konferansı algılayış biçimindeki bu farklılıklar, Çin-Hindistan arasında 1958'den sonra yaşanan çatışmaların zeminini oluşturması açısından önem taşımaktadır.

Hindistan için Bağlantısızlık Hareketi, iç ortamın çeşitliliği nedeniyle ülke içi çekişmelerin kontrolden çıkmasını engellemek ve ekonomik gelişim programlarının sürdürülebilmesi için ülke yönetimine bir faaliyet sahası yaratmak gibi işlevler yüklenmiştir.¹⁰² Buna ek olarak ABD'nin Pakistan'ı silahlandırması ve bu ülkede askerî üsler edinmesine ilişkin söyleminde Hintli yöneticilere uluslararası destek sağlamıştır.¹⁰³

Çin ise 1954 yılında kabul etmiş olduğu barış içinde bir arada yaşama ilkelerini, komşusu olan ülkelerle ve Asya genelinde uygulamaya başlamıştır. Bu dönemde Çin, Batı ile ittifaktan uzak durarak Asyalı komşularını kazanma çabalarına girişmiş ve Batı etkisini Asya dışında tutmaya çalışmıştır.¹⁰⁴ Çin'in Bandung Konferansı'na katılması bu amaç kapsamında gelişmiştir. Böylelikle Çin, Sovyetler Birliği'nin Bandung Konferansı'nda bulunmayışını fırsat bilerek Asya ve Afrika devletlerini kazanma politikasına hız vermiştir.¹⁰⁵

Yukarıda belirtilen farklı amaçlarla Bandung Konferansı'na katılan ve barışçıl dış politika kapsamında geliştirilen Çin-Hindistan ilişkileri 1955-1958 yılları arasında olumlu bir seyir izlemiştir. Ancak 1959 yılında belirmeye başlayan sınır sorunları ile ilişkiler çatışmacı bir hâl almış ve 1962 yılında Assam Savaşı ile iki ülkenin orduları ilk kez karşı karşıya gelmiştir.

Çin ile Hindistan arasındaki ilişkiler, ilk olarak 1956-1959 yılları arasında Tibet'te Çinli yöneticilere karşı başlayan ayaklanmaların etkisiyle gerginleşmiştir. Tibet'in Khampa Bölgesi'nde başlayan ayaklanmalar 1959'ların ilk yarısı boyunca Güney ve Merkez Tibet'e kadar yayılmış ve binlerce Tibetli mülteci Hindistan'a sığınmıştır. 31 Mart 1959'da Tibetlilerin ruhani ve yönetsel lideri Dalai Lama'nın Hindistan'ın Tawang bölgesine kaçması, Çin'in büyük tepki göstermesine neden

¹⁰² B.M. Jain, *Reflections on Indias Foreign Policy*, RBSA, Jaipur, India, 1989, s. 45-50.

¹⁰³ Bali, *a.g.e.*, s. 51.

¹⁰⁴ Ness, *a.g.e.*, s. 13.

¹⁰⁵ Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitabevi, 21. Baskı, İstanbul, 2011, s. 379.

olmuştur.¹⁰⁶ Çin, Hindistan'ın Tibetli asilere sınırını açmasını ve Dalai Lama'nın 1959'da Hindistan'a sığınmasını eleştirmiş ve iki ülke arasında gerginlikler yaşanmıştır. Bu gelişmeler üzerine Çin, Sinkiang bölgesinden Tibet'teki Lhasa'ya bir yol inşa etmiştir. Çin ile Hindistan arasında bir diğer ihtilaflı bölge olan Aksai Chin üzerinden geçen bu yolun stratejik önemi, Çin'in Tibet'i kontrol etmesini sağlayan tek yol olmasından kaynaklanmıştır.¹⁰⁷

Aksai Chin (Ladakh) Bölgesi ve Assam, Çin'in 1950'de Tibet'i ele geçirmesinden sonra Hindistan ile tartışmalı sınırı oluşturan iki yerleşim yeridir. Çin'in Aksai Chin üzerinde inşa etmiş olduğu yola Hindistan yönetimi ve kamuoyu büyük tepki göstermiştir. Aslında Çin, doğudaki Assam bölgesinde Hindistan egemenliğine karşılık batıdaki Aksai Chin bölgesinde kendi egemenliğinin kurulması yönündeki bir anlaşmaya razı olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁸ Ancak 26 Nisan 1960'daki konuşmasında Nehru, açık ve kat'i bir şekilde sınır topraklarında yapılacak bu tür bir değişimi reddetmiştir.¹⁰⁹ Bunun üzerine Pekin, Hindistan ile arasında sınır oluşturan McMahon Hattı'nın sömürge döneminden kalma ve Çin için kabul edilemez bir hat olduğunu bildirmiştir. Her iki tarafın anlaşmazlık konusu sınırlar üzerinde uzlaşmaz politikalar izlemesi, hem Çin hem Hindistan yönetiminin sınırlar üzerinde askerî hazırlıkları başlatmasına sebep olmuş, 1961 sonlarına doğru Çin ve Hindistan tartışmalı bölgelere birliklerini göndermişlerdir. Ekim 1962'de Hindistan birlikleri Çin topraklarında ilerlemiş, buna karşılık Çin doğu ve batı bölgesinde 20 Ekim 1962 tarihinde eş zamanlı olarak saldırıya geçmiştir.

1962 savaşı sonunda Çin batıdaki tartışmalı toprakların tümünü ve Assam'ın büyük bir kısmını ele geçirerek 22 Kasım'da savaşı sonlandıran bir ateşkes ilân etmiştir.¹¹⁰

1962 savaşının sonuçları hem Hindistan'ın hem de Çin'in dış politikalarında bir dönüm noktası olmuştur. 1962 Küba Krizi dolayısıyla doğrudan bir çatışma içinde olmalarına rağmen ABD ve Sovyetler Birliği'nin Hindistan'ı desteklemeleri, Çin'in Moskova'ya güvenemeyeceğini ve Sovyetler Birliği için ulusal çıkarların işçi enternasyonalizminden daha önemli olduğunu anlamasına yol açmıştır.¹¹¹

1962 Savaşı'nın Çin-Hindistan ilişkilerine yansıyan en önemli sonuçlarından bir tanesi Hindistan dış politikasında meydana gelen değişimdir. 1962 Savaşı'nda Hint ordusunun kısa zamanda büyük bir yenilgiye uğraması, Hindistan iç siyasetinde

¹⁰⁶ Khullar, *a.g.e.*, s. 48.

¹⁰⁷ Ishwer C. Ojha, *Chinese Foreign Policy In Age of Transition: The Diplomacy of Cultural Despair*, Beacon Press, Boston, USA, 1969, s. 160.

¹⁰⁸ Meredith Reid Sarkees and Frank Whelon Wayman, *Resort to War 1816-2007*, CQ Press, Washington D.C., USA, 2010, s. 154.

¹⁰⁹ Ojha, *a.g.e.*, s. 162.

¹¹⁰ Sarkees vd., *a.g.e.*, s. 154.

¹¹¹ Ishwer, *a.g.e.*, s. 167-168.

mevcut dış politikaya karşı eleştirilerin artmasına yol açmıştır. Bu eleştirilerin etkisiyle Hindistan dış politikası reel politik ekseninde değişime uğramış ve sınır güvenliğini ve ulusal çıkarları öncelikli hâle getiren bir dış politika tutumu benimsenmiştir. Bu bağlamda Hintli yöneticiler bağlantısız politikadan görece uzaklaşarak, bölgede Çin'in askerî gücünü dengeleyecek bir müttefik bulma ihtiyacı içerisinde olmuşlardır. Bunun bir sonucu olarak Hindistan, resmi anlamda bağlantısızlık hareketinin içinde yer alsa da stratejik açıdan Sovyetler Birliği ile iş birliği içerisine girmiştir.¹¹²

2.2.3. 1962-1971 Karşı Taraf Düşman Dönemi

1962 Savaşı'nın yol açtığı diğer bir olgu, Çin ve Hindistan'ın birbirleri için birincil tehdit unsuru hâline gelmiş olmalarıdır. Bu sebeple, iki ülke Güney Asya'da karşı tarafın yükselişini önlemeye çalışan bir rekabet içerisine girmişlerdir. 1962'den 1971'e kadar devam eden süreçte bu rekabet, bölgedeki diğer güçlerle ittifak kurarak karşı tarafı zayıf düşürmek üzerinden şekillenmiştir. Athwal'ın aktardığı gibi;

“1962 Savaşı sonrasında Çin-Hindistan düşmanlığı, bağımlı bir düşmanlığa doğru evrilmiştir. Yeni Delhi ve Pekin arasındaki ilişkileri geliştirmek üzere atılan her adım, Çin-Sovyet düşmanlığı ve Hindistan-Pakistan çatışması ile sınırlandırılmıştır.”¹¹³

Bu söylemin de işaret ettiği gibi 1962 savaşı sonrasında Çin ile Hindistan arasındaki sorunların doğrudan muhatabı olmayan üçüncü güçler, Çin-Hindistan ilişkilerinin önemli bir unsuru hâline gelmiştir. Hindistan, Çin'i dengelemek için Sovyetler Birliği'ne yönelirken Çin, Hindistan'ı bölgede zayıf düşürmek için Pakistan'ı güçlendirme politikası izlemeye başlamıştır.

Çin-Pakistan dostluğu temel olarak Çin-Hindistan sınır savaşının bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve hızla Hindistan karşıtı bir ittifak hâline dönüşmüştür. Daha 3 Mart 1963'te Pakistan ve Çin bir sınır anlaşması imzalamış¹¹⁴ ve Pakistan, topraklarının bir kısmındaki hâkimiyet haklarını Çin'e devretmiştir. 1965 ve 1971 yıllarında yaşanan Hindistan-Pakistan Savaşı'nda Çin, Pakistan tarafında yer almış ve Pakistan'a önemli askerî ve ekonomik yardımlarda bulunmuştur. Ayrıca Çin, 1962 savaşı sonrasında Mao'nun 1955 yılında başlatmış olduğu nükleer silah edinme çabalarına hız vermiş ve Eylül 1964'te ilk nükleer denemesini gerçekleştirmiştir.¹¹⁵ 1966 yılında Kültür Devrimi'nin başlaması Çin'in uluslararası alandan

¹¹² Ahmet Akyüz, **Soğuk Savaş Sonrası Hindistan'ın Avrasya Jeopolitiği'ndeki Yeri**, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2007, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), s. 20.

¹¹³ Amardeep Athwal, **China-India Relations; Contemporary Dynamics**, Routledge, USA and CANADA, 2008, s. 23.

¹¹⁴ **A.g.e.**, s. 23.

¹¹⁵ Evren İşbilen, **Nükleer Satranç İran'ın Nükleer Politikası ve Türkiye**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 73-74.

yalnızlaşmasını arttırmış ve ülke iç siyasal reformların gerçekleştirilmesini öncelik olarak belirlemiştir.

Çin-Pakistan dostluğu, 1962 savaşı ile Güney Asya'da ortaya çıkan yeni güvenlik dinamiklerinin bir boyutunu oluşturmuştur. Bu yeni güvenlik ilişkisinin bir diğer boyutu ise 1971 Dostluk ve İttifak Anlaşması'yla en üst noktasına ulaşan Hindistan-Sovyetler Birliği yakınlaşmasıdır. Nehru'nun halefleri bir yandan bağlantısızlık politikasını sürdürdüklerini öne sürerken bir yandan da küresel konularda açıkça Sovyetler Birliği ile iş birliği yapma yoluna gitmişlerdir. Böylelikle Soğuk Savaş döneminde Çin-Sovyet ilişkilerinde Hindistan'ın bir faktör olması gibi Sovyetler Birliği de 1962 sonrası Hindistan-Çin ilişkilerinde anahtar rol oynamaya başlamıştır. Soğuk Savaş ve Sovyetler Birliği-Çin-Hindistan stratejik üçgeninin dinamikleri Hindistan ve Çin'deki karşılıklı güvensizliği pekiştirmiş ve ilişkilerin onarılmasını ters yönde etkilemiştir.¹¹⁶ Örneğin Hindistan, kesin bir şekilde Moskova'nın kontrolünde olmasına rağmen Küba'nın bağlantısızlar hareketine katılmasına izin vermiş, Çekoslovakya ve Afganistan'daki Sovyet işgalini kınamaktan kaçınmış, Doğu Avrupa'daki Sovyet askerî varlığının Batı için gerçek bir tehdit olduğunu kabul etmeye yanaşmamıştır.¹¹⁷

1962 savaşı sonrasında kopma noktasına gelen Çin ile Hindistan arasındaki ilişkiler, 1965 Pakistan-Hindistan Savaşı'nda Çin'in Pakistan'ı desteklemesiyle iyice gerilmiştir. 1967 yılında yaşanan ve Chola Vak'ası olarak da bilinen kriz ise Çin ve Hindistan'ın doğrudan bir sınır çatışması içine girmesine yol açmıştır. Tibet sınırını çizen McMahon Hattı'nın yasal olmadığını savunan Çin, Hindistan'ın egemen olduğu Sikkim bölgesinin aslında Tibet'in güneyinin bir parçası olduğunu iddia etmiştir. Bir gün süren çatışma sonucunda Çin birlikleri geri çekilmiş ve karşılıklı ateşkes imzalanmıştır.¹¹⁸

1967 yılında yaşanan bu kısa süreli çatışma sonrasında Hindistan-Çin ilişkileri farklı bir döneme girmiştir. Özellikle 1968'de Çekoslovakya müdahalesi ve 1969'da Çin-Sovyetler Birliği sınırında yaşanan çatışmalar Sovyetler Birliği'ni Çin ulusal güvenliği için önemli bir tehdit unsuru hâline getirmiştir.¹¹⁹ Kuzey komşusundan giderek daha fazla tehdit algılamaya başlayan Çin, dış politikasında yeni bir bakış açısı geliştirmeye başlamıştır. Bu dönemde Hindistan'ın Sovyetler Birliği'ne karşı tarafsız bir politika izlemenin uzağında durması, askerî ve ekonomik anlamda Sovyetler Birliği ile iş birliğine girmesi Çin-Hindistan ilişkilerinin olumsuz

¹¹⁶ Surjit Mansingh, "India-China Relations in the Post-Cold War Era", *Asian Survey*, Vol. 34, No. 3, 1994, s. 286.

¹¹⁷ Sumit Ganguly, "Hint Dış Politikası Gelişiyor", *Stratejik Öngörü*, Sayı 4, 2005, s. 112.

¹¹⁸ "1967 Sino-India Conflict: Chola Incident", <http://www.indiandefence.com/forums/military-history-strategy/11916-1967-sino-india-conflict-chola-incident.html> (erişim tarihi:08.12.2012).

¹¹⁹ Kiroğlu, *a.g.e.* s. 121.

etkilenmesine yol açmıştır. Çin'in Sovyetler Birliği ve Hindistan ile kötüleşen ilişkileri, ABD'nin bölgeye daha güçlü bir aktör olarak girmesine yol açmış ve Çin-Hindistan ilişkilerinin yeni dönemi bu dinamik ekseninde gelişmiştir.

2.2.4. 1971-1991 Çatışmadan Uzlaşmaya

1971-1976 yılları arasında uluslararası çevrede iki kutup arasındaki ilişkilerin niteliğinde bir dönüşüm yaşanmıştır. Avrupa'da özellikle 1975 yılında Helsinki Konferansı'nda Helsinki Sonuç Belgesi'nin imzalanmasıyla bloklar arası ve uluslararası ilişkilerde "Yumuşama (Detant)" dönemi açıkça başlamıştır.¹²⁰ Ancak Çin ve Hindistan ilişkileri için yumuşama döneminin başlaması bundan yaklaşık on yıl sonra gerçekleşmiştir.

İki ülke arasındaki ilişkilerin 1970'li yılların ilk yarısında gerginleşmesine sebep olan çeşitli gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerden ilki 1971 yılında Doğu Pakistan'ın Pakistan'dan bağımsızlığını kazanma mücadelesi olmuştur. Hintli liderler bu bağımsızlık mücadelesini Pakistan ile iki cepheli bir savaşı sürdürmekten kurtulma fırsatı olarak görmüş ve Pakistan'a karşı Doğu Pakistan'ı desteklemişlerdir. Ancak, 1971 savaşında Nixon yönetimi Pakistan tarafında yer almış ve Hindistan'ı mücadeleye dahil olmaktan vazgeçirmek için *Enterprise* isimli uçak gemisini Bengal Körfezi'ne göndermiştir. ABD'ye ek olarak Çin'in de Pakistan tarafında yer alması Hindistan karşısında ABD-Çin-Pakistan hattının oluşmasına yol açmıştır.

1971-1972 yıllarında Çin-Hindistan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen ikinci bir gelişme Çin-ABD ilişkilerinde meydana gelen yumuşama eğilimidir. Çin'in 1969 sınır çatışmalarıyla Sovyetler Birliği'nden giderek artan düzeyde tehdit algılaması, Asya'da Japonya'nın ekonomik alanda sivrilmeye başlaması ve BM üyeliğinin Çin için öncelikli hâle gelmesi Pekin'in ABD ile ilişkilerindeki değişimin nedenleri olarak sayılabilmektedir.¹²¹ Bu dönemde Moskova'ya karşı "Amerikan Kartı"nı oynamayı planlayan Çinli yöneticiler gibi ABD yönetimi de Sovyetler Birliği'ni Çin ile dengeleme politikası izlemiştir.¹²²

1971 Savaşı'nda ABD'nin Hindistan'ı tehdit etmesi ve bunu takiben gerçekleşen Çin-ABD yakınlaşması bölgede Çin-ABD-Pakistan ittifakının oluşmasına yol açmıştır. 1971 Temmuz'unda Kissinger, Yeni Delhi'ye yaptığı ziyarette olası bir Çin-Hindistan savaşında ABD'nin taraf olmayacağını açıklamıştır. Bu açıklamadan sonra Çin, Pakistan'a yapılacak bir saldırıda her yönden Pakistan'ı destekleyeceğini beyan eden açıklamalarda bulunmuştur.

¹²⁰ Uçarol, **a.g.e.**, s. 1087.

¹²¹ Karaca, **a.g.e.** s.

¹²² Chi-kwan Mark, "The Cold War in The Far East, Vietnam War Tourists: US Naval Visits to Hong Kong and British-American-Chinese Relations, 1965-1968", **Cold War History**, February 2010, Vol. 10, No. 1, s. 20.

Tüm bu gelişmeler sonrasında Sovyetler Birliği, Hindistan'ın bölgeden izole edilmeye çalışıldığını düşünmüş ve Ağustos 1971'de iki ülke arasında *Barış, Dostluk ve İş Birliği Antlaşması* imzalanmıştır.¹²³ Bu antlaşma ile Hindistan bağlantısız ve tarafsız politikasından ayrılmış ve bölgede Çin-ABD ittifakına karşılık Hindistan-Sovyetler Birliği ittifakı kurulmuştur. Nitekim Sovyetler Birliği ile imzalanan antlaşmanın özellikle 8, 9 ve 10. maddeleri bir iş birliği antlaşmasının ötesine geçip ittifak anlaşmasını çağırıştır niteliktedir.¹²⁴

Çin-Hindistan ilişkilerinde 1971'de başlayan gerginlik 1976 yılından itibaren farklı bir seyir izlemeye başlamıştır. 1976'da başlayan karşılıklı uzlaşma eğilimi Çin'de 1966'da başlayan Kültür Devrimi'nin sona ermesiyle yakından ilişkilidir. 1966-1976 döneminde Çin'de devam eden Kültür Devrimi, hem halkta hem de yöneticilerde dış dünyaya ve tehditkâr komşulara karşı yalıtılmış bir politikayı gerekli kılmıştır. Fakat Kültür Devrimi'nin sona ermesi ile Çin, uluslararası yalnızlaşmanın ülkeye verdiği zarar nedeniyle özellikle komşu ülkelerle iyi ilişkiler geliştirmeye karar vermiştir. Pekin, 1978 yılı Şubat ayında Hindistan'a uzun dönemli bir ticaret anlaşması için bir ticaret heyeti göndermiş ve bunu aynı yılın Mart ayında Wang Bingnan'ın liderlik ettiği bir iyi niyet heyetinin ziyareti takip etmiştir.¹²⁵ Buna karşılık, 1979 Şubat ayında Hindistan, Dışişleri Bakanı Vajpayee'yi Çin'e göndermiştir. Ancak bu dönemde ilişkileri normalleştirme çabaları; Hint kamuoyunda 1962 yenilgisinin hatıralarının taze olması ve Sovyetler Birliği'nin Hindistan'ın ikili ilişkilerinde doğrudan etki sahibi olması gibi sebeplerle sınırlı kalmıştır.¹²⁶

1980'li yıllara gelindiğinde Hindistan'da Indira Gandhi tekrar yönetime geçmiş ve Hindistan dış politikasının çeşitlendirilmesi yönünde somut adımlar atmaya karar vermiştir. Nitekim Gandhi, 1981-1983 yılları arasında ABD ve İngiltere dâhil Orta Doğu'dan Avrupa'ya, Afrika'dan Güney Asya'ya kadar pek çok ülkeye ziyaretlerde bulunmuştur. Gandhi ayrıca Çin ile iyi ilişkiler geliştirmenin Moskova'dan biraz da olsa uzaklaşma fırsatları yaratabileceğini ve aynı zamanda Çin'in Pakistan'a daha az destek sağlamasına katkıda bulunacağını düşünmüştür.¹²⁷

Çin'de ise 1970'li yılların ortasında Kültür Devrimi sona ermiş, Hindistan'a karşı saldırgan politikaların mimarı olan liderler hayatını kaybetmiştir. Yeni Çin yönetiminin en etkili ismi ve dışa açılımın mimarı olan Deng Xiaoping ise Hindistan ile ilişkilerin geliştirilmesi yönünde adımlar atmıştır. Deng Xiaoping yönetimi, Hindistan-Sovyetler Birliği ilişkilerinin Hindistan-Çin düşmanlığı ile bağlantılı

¹²³ Bali, *a.g.e.*, s. 82-83.

¹²⁴ *A.g.e.*, s. 84.

¹²⁵ Harish Kapur, *Foreign Policies of India's Prime Ministers*, Lancer Publishers, India, 2009, p. 157.

¹²⁶ *A.g.e.*, s. 159.

¹²⁷ *A.g.e.*, s. 197.

olduğunu fark etmiştir. Deng Xiaoping'e göre Çin ile daha yakın ilişkiler yürüten bir Hindistan'ın Moskova'dan uzaklaşabilir ve böylece Sovyetler Birliği'nin Çin'i çevreleme politikası boşa çıkartılabildi.¹²⁸

Çin ve Hindistan Dışişleri Bakanları'nın 1979 ile 1981 yıllarında yaptıkları karşılıklı ziyaretler sonucu, sınır sorunlarının çözümü konusunda girişimlerin başlatılması kararı alınmıştır.¹²⁹ Diğer bir önemli gelişme G. Parthasaraty ile Deng'in Haziran 1982'de birebir görüşmesidir. Bu görüşmede Deng, Çin'in 1962 savaşıdan önce belirlemiş olduğu "paket teklifi" Hindistan'a tekrar sunmuştur. Teklif, Çin ile Hindistan arasındaki sınır anlaşmazlıklarının uzlaşma ile çözümünü içermektedir. Deng tarafından sunulan öneriye göre batı bölümündeki sınırlarda Çin yerleşimine izin verilmesi halinde doğu bölümündeki sınır bölgelerinde Hindistan egemenliğinin kabul edilmesi planlanmıştır. İlk kez 1962'de Zhou Enlai tarafından sunulan bu teklif Hindistan tarafından ilk kez kabul edilmiştir.¹³⁰ 1982'de Deng'e gönderilen mektupta sınırlar üzerinde görüşmelerin başlatılabileceğine yönelik olumlu bir cevap verilmiştir.

1984'te Rajiv Gandhi'nin iktidara gelmesi ile Çin-Hindistan ilişkilerinde kısa süreli bir sınır çatışması yaşanmıştır. Rajiv Gandhi yönetime geldikten sonra Hindistan silahlı kuvvetlerinin "akıncı politikası" izlemesine izin vermiştir. Bu politika Tawang bölgesindeki Sumdorong Chu Vadisi'nde kontrol sağlamayı planlayan bir politika olduğu için Çin tarafı tepki göstermiştir.¹³¹ Haziran 1986'da Çin'in Sumdorong Chu Vadisi'ne izinsiz girmesi ile sınır bölgesinde askerî çarpışmalar başlamıştır.¹³² Ancak Rajiv Gandhi bu çatışmanın sonuçlarını göze almak istememiş ve birliklerini geri çekmiştir. Gandhi'nin bu kararı Çin-Hindistan ilişkilerinin normalleşmesi sürecinde tarihî bir karar olmuştur. Nitekim 1986 yılındaki çatışmanın sona erdirilmesinden sonra 19-23 Aralık 1988 tarihleri arasında Rajiv Gandhi Çin'e ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaret süresince Gandhi, Başkan Yang Shangkun, Komünist Parti Genel Sekreteri Zhao Ziyang ve Başbakan Li Peng tarafından kabul edilmiştir. Gandhi ile görüşmesinde ise Deng;

*"Hoş geldin, hoş geldin genç arkadaşım. Ziyaretinden sonra ilişkilerimizi bir arkadaş gibi yeniden kuracağız."*¹³³ diyerek yeni bir dönemin ilk işaretlerini vermiştir.

1970'li yıllarda iki kutuplu uluslararası yapıda başlayan yumuşama eğilimi ve 1980'ler ile birlikte neoliberal ekonomik politikaların benimsenerek finans sektörünün

¹²⁸ Athwal, *a.g.e.*, s. 24.

¹²⁹ J.Mohan Malik, "China-India Relations in the Post-Soviet Era, The Continuing Rivalry", *The China Quarterly*, No. 142, June 1995, s. 318.

¹³⁰ Kapur, *a.g.e.*, s. 198.

¹³¹ *A.g.e.*, s. 224.

¹³² Malik, *a.g.e.*, s. 318.

¹³³ Kapur, *a.g.e.*, s. 227.

ön plana çıkması, ülkeler arasındaki ilişkilerde doğrudan yabancı yatırımın, karşılıklı ticaretin ve ekonomik ilişkilerin önem kazanması, Soğuk Savaş sonrası dönemde dış politika algısının değişmesini sağlayan radikal dönüşümler olmuştur. Uluslar arası siyasi ve ekonomik yapıda meydana gelen bu dönüşüm, Çin ve Hindistan'ı etkilemiş ve iki ülke arasındaki ilişkiler hard-power'dan ekonomik temelli soft-power'a yönelmiştir. Özellikle 2001'den sonra ekonomik ilişkilerin ivme kazanması, Çin ve Hindistan arasındaki karşılıklı bağımlılığı arttırmış, bu gelişme iki ülke arasındaki karşılıklı görüşme ve uzlaşma sürecini hızlandırarak Soğuk Savaş sonrası dönem ilişkilerinin niteliğini belirlemiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI İLİŞKİLERİN SİYASİ, EKONOMİK VE ASKERİ BOYUTLARIYLA İNCELENMESİ

Thucydides'ten İbn Haldun'a, Clausewitz'den Morgenthau'ya kadar siyasi tarihin seyri ve siyasi aktörlerin bu seyir içindeki konumları konusunda çalışmalar yapan düşünürlerin odaklandıkları temel soru gücün tanımı, tezahürleri ve eksen değişimi ile ilgili olmuştur.¹³⁴ Güç dengesi ve eksen değişimi açısından ele alındığında uluslararası ilişkiler alanında radikal kırılmaların yaşandığı dönem, 1990 ve sonrasını kapsayan Soğuk Savaş Sonrası Dönem'dir.

Sovyetler Birliği'nin dağılması, yeni stratejik boşluk alanlarının oluşması, 1993 Maastricht Anlaşması'nın imzalanmasıyla Avrupa ile ABD arasındaki rekabetin yeni bir boyut kazanması, Asya'da yeni ekonomik güç merkezlerinin ortaya çıkması gibi etkenlerle Soğuk Savaş döneminin politik sistemi üzerinde önemli bir değişim süreci yaşanmıştır. Bu değişim süreci ekonomi-politik ile strateji arasındaki bağımlılık ilişkisini artırmış ve ekonomik çıkar alanlarını diplomasinin ana unsurları hâline getirmiştir.¹³⁵

Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemin yapısında meydana gelen değişim sebebiyle diplomatik ilişkilere yansıyan dönüşüm süreci, devletlerin dış politika anlayışlarında meydana gelen değişimin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Devletlerin temel dış politika eğilimlerini belirleyen stratejik düşüncelerin "yapışkan" olduğu ve değişmelerinin kolay olmadığı¹³⁶ kabul edilmekle birlikte 1990 sonrası dönem, dış politika anlayışında yeni bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Çünkü Soğuk Savaş sonrası realizmi, *ortak çıkarların yeni alanlarını keşfederek eski düşmanlarla barış içinde bir arada yaşamayı gerekli kılmıştır.*

Dış politika anlayışında meydana gelen değişim, 1990 sonrasında uluslararası ekonomik ve politik alanda yeni güç merkezlerinin ortaya çıkmasıyla yakından ilgilidir. Bu anlamda özellikle Asya, ekonomik açıdan önemli bir gelişim kaydederek yeni bir güç merkezi olarak belirmiştir. Bu durum bir yandan küresel ölçekli stratejiler geliştirme kapasitesine sahip büyük güçlerin kıtaya bakışlarını değiştirirken, diğer yandan bölgesel güçlerin bu değişim sürecinde ortaya çıkan jeopolitik boşluk alanlarını doldurma çabalarında rekabet içine girmelerine yol açmıştır.¹³⁷ Büyük güçlerin Asya üzerindeki uzun dönemli stratejik hedeflerini göstermesi açısından Davutoğlu'nun yorumu ilgi çekicidir:

¹³⁴ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik- Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları, 79. Baskı, İstanbul, 2012, s. 15.

¹³⁵ *A.g.e.*, s. 24.

¹³⁶ Malik, *a.g.e.*, s. 320.

¹³⁷ Davutoğlu, *a.g.e.*, s. 203.

“ABD ve Avustralya bölge için özellikle “Pasifik” terimini kullanarak bölgeyi bir kıta (Avrasya) ile değil, bir deniz ile (Pasifik) tanımlamaya özen göstermektedir. Bunun temel sebebi böyle bir tanımlamanın Amerika ve Avustralya’yı doğal olarak içine alması, Pasifik ile kıyısı bulunmayan Almanya ve diğer Avrupa ülkelerini dışlamasıdır. Almanya ise gittikçe artan bir dozda “Avrasya” terminolojisine ağırlık vermektedir, çünkü Avrasya tanımlaması da yeni ekonomi-politik çekim alanı olan Doğu Asya ile klasik çekim alanı olan Avrupa arasında bir bağ kurmakta ve ABD’yi dışlamaktadır.”¹³⁸

Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla yakından ilgili olarak Asya’nın jeopolitik ve jeoekonomik yapısının değişime uğraması, kıta üzerindeki bölgesel güçlerin ilişki yapısını da değişime uğratmıştır. Bu anlamda Asya’nın demografik ve ekonomik olarak ön plana çıkan iki yeni gücü Çin ve Hindistan olmuştur.

Çin’in 1970’lerin ikinci yarısında Hindistan’ın ise 1991’den itibaren uygulamaya başladığı ekonomik reformlar, iki ülkeyi küresel ekonomik yapı içerisinde önemli bir konuma yükseltmiştir. Sahip oldukları farklı siyasal sistem ve tarihî yapıya rağmen Çin ve Hindistan’ın küresel açılım politikası izleyerek, doğrudan yabancı yatırımlara açık piyasa ekonomisi haline gelmeleri, ABD ve AB gibi küresel ekonomik güçlerin Asya’ya özel bir önem vermelerine sebep olmuştur. 1990 sonrasında yapılan analizler, 21. yüzyılın Asya yüzyılı olacağına ilişkin söylemleri beraberinde getirmiş, Çin ve Hindistan’ın ekonomik büyümelerinin nasıl bir yön izleyeceği ve iki ülkenin olası bir bölgesel bütünleşmeye gidip gitmeyeceği cevap aranan sorular haline gelmiştir.

Asya’nın gelişmekte olan ve küresel piyasalar için önemli bir üretim ve tüketim merkezi olma potansiyeli taşıyan Çin ve Hindistan’ın ilişkilerinin geleceğine yönelik analizler başlıca iki kısımda toplanabilir. Bunların ilki, Çin ve Hindistan’ın benzer ekonomik ve sosyal sorunlar sebebiyle sahip oldukları ortak çıkarlara vurgu yapmaktadır. 1990 sonrası analizlerde sıkça vurgulanan tez; iki ülke arasında beliren ortak çıkarların farklılıkları aşarak, sorunların çözümünde olumlu bir rol oynayacağı yönündedir.¹³⁹ İki ülke arasında gelişmeye başlayan ilişkilerin de etkisiyle bu dönem yapılan çalışmalarda 1976 sonrası Çin-Hindistan ilişkileri; *çözülmemiş tarihî anlaşmazlıkların gölgesinde siyasi ve ekonomik ilişkilerin yeniden kurulması ve karşılıklı değişimler dönemi* olarak betimlenmiştir.¹⁴⁰

¹³⁸ A.g.e., s. 187.

¹³⁹ Malik, a.g.e., s. 320.

¹⁴⁰ R.K. Jagga, *“China’s growing power&Implications for India: Will it be a cooperative/competitive or a hostile relationship?”*, Royal College of Defence Studies, Indian Army, 2012, s. 4.

Çin ile Hindistan arasındaki ilişkilerde uzlaşmanın ön plana çıkacağıının vurgulanması, iki ülke arasında dönüşüme uğrayan ilişki yapısının yansıması olarak ortaya çıkmıştır. 1962 Savaşı'ndan sonra birbirlerini birincil dış tehdit olarak algılayan iki ülke arasındaki ilişkilerin değişmesinin çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bu sebepleri uluslararası siyasi ortamdan kaynaklanan *dışsal sebepler*, ülkenin iç siyasi ve ekonomik yapısının gerektirdiği *içsel sebepler* ve iki ülkenin sahip olduğu sosyal yapıdan kaynaklanan *yapısal sebepler* olarak üçe ayırabilmek mümkündür.

Küresel siyasal sistem içerisinde 1990 sonrasında meydana gelen en büyük değişim uluslararası güç yapısının değişmesidir. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla ABD'nin tek süper güç olma yönündeki politikaları, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hedef edinmiş Çin ve Hindistan'ı birçok noktada rahatsız etmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Washington yönetimi, bölgesel güçlerin nükleer silah ve füze teknolojisi edinmesini önleme politikalarına ağırlık vermiştir. 1990'dan itibaren askerî modernizasyon reformlarına başlayan Çin ve Hindistan için Washington'un bu politikaları, her iki ülkede ABD karşıtlığını beslemiştir. Benzer şekilde sanayileşmiş Kuzey ülkelerinin uluslararası ekonomik ve siyasi gündemi belirlemesi ve geliştirmekte olan ülkelerin çıkar ve bakış açılarının tamamen göz ardı edilmesi Çin ve Hindistan'ın ortak kaygı alanlarını oluşturmuştur. Bu yüzden Çin, ABD tarafından yapılan zorlamalara karşı Hindistan ile iyi ilişkiler geliştirmekte fayda görmüştür.¹⁴¹

Uluslararası sistemin değişen doğası yalnızca güç dengesini etkilemekle kalmamış ülkeler arasında ekonomik karşılıklı bağımlılığı arttırmıştır. Değişen yapı içerisinde sosyal ve ekonomik gelişimlerini sağlamak isteyen Çin ile Hindistan, ekonomik liberalleşme ve dışa açılım politikaları izleme ihtiyacı hissetmişlerdir. Böylece ülke içerisinde radikal ekonomik reform sürecini başlatan Çin ile Hindistan bu reformların uygulanabilmesi için dış politikada çatışmadan kaçınan politikalar izlemek zorunda kalmışlardır. Özellikle Sovyetler Birliği gibi önemli bir dış desteğini kaybeden Hindistan, 1991 yılında başlattığı ekonomik dışa açılım reformlarını uygulayabilmek için herhangi bir dış güçle çatışmayı veya savaşa girmeyi çıkarlarına ters bulmuştur. Bu sebeple 1991 sonrası Hint dış politikası, ekonomik reformların uygulanmasını aksatmayacak şekilde belirlenmiştir. Belirtilen dış politika, komşularla ve özellikle Çin ile dostluk ilişkilerinin geliştirilmesini öncelikli hale getirmiştir. Aynı zamanda Hindistan'ın ekonomik reformlar kapsamında güvenlik güçlerinin zayıfla(tıl)ması ve savunma bütçesinde meydana gelen sürekli azalış, Çin ile

¹⁴¹ Malik, *a.g.e.*, s. 319.

ilişkilerde toprak ya da itibar kaybı ile sonuçlanmayacak politikalar üretilmesi konusunda Hintli liderleri teşvik edici diğer unsurlar olmuştur.¹⁴²

Uluslararası yapının ve iç siyasi-ekonomik şartların haricinde Çin ve Hindistan'ı 1990 sonrasında iyi ilişkiler geliştirmeye iten üçüncü sebep; her iki ülkenin sahip olduğu ortak yapısal özelliklerdir. Komşu devletler olarak Çin ve Hindistan; geniş nüfus, yüksek yoksulluk oranları ve gelişen ekonomileri sebebiyle birçok ortak problemle yüzleşmek zorunda kalmışlardır. Ülke içinde siyasal istikrarsızlığı besleme ihtimali olan gelir eşitsizliği, etnik başkaldırıları ve ayrılıkçı hareketler Çin ve Hindistan'ın *ekonomik ve sosyal gelişmeyi* önceleyen ortak politikalar üretmelerine sebep olmuştur. Bu ortak tehdit ve çıkarlar, komşu ülkelerle iyileştirilen güvenlik ilişkilerini ve ekonomik bağları öncelikli hale getirmiştir.¹⁴³

Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin geleceğine yönelik analizlerin ikinci kısmı, iki ülke arasındaki ilişkilerin giderek daha çatışmacı bir hâl alacağını ifade eden çalışmalardır. Uluslararası ilişkiler disiplininin realist temsilcileri tarafından yapılan çalışmalarda Güney Asya'da Çin-Hindistan rekabetini teşvik edecek unsurlar *coğrafi etkenler, tarihî anlaşmazlıklar ve su sorunu* başlıkları altında toplanmıştır.

Coğrafi etkenler başlığı altında bölgesel ve küresel aktörler arasındaki ilişkileri etkileyen en önemli etken; Hint Okyanus Bölgesi'nin jeoekonomik ve jeostratejik konumudur. Hint Okyanusu'nun etrafında bulunan kıyı devletleri; dünya petrol rezervinin 2/3'sinden daha fazlasını, dünya gaz rezervinin %35'ini, uranyumun %60'ını, altının %40'ını ve tüm elmas rezervinin %80'ini içermektedir.

Harita-1 Hint Okyanus Bölgesi¹⁴⁴

¹⁴² Mansingh, *a.g.e.*, s. 288-289.

¹⁴³ Rollie Lal, *Understanding China and India; Security Implications for The United States and The World*, Praeger Security Internationals, United States, 2006, s. 131.

¹⁴⁴ Hint Okyanus Bölgesi, <http://www.iranreview.org/content/Documents/Evolving-Strategic-Competition-in-the-Indian-Ocean.htm> (erişim tarihi: 06.01.2014).

Sahip olduğu doğal kaynak zenginliğinin ötesinde küresel güçler açısından bölgeyi önemli kılan diğer etken; Hint Okyanusu'nun enerji kaynaklarının tedarik hattı üzerinde olmasıdır. Japonya ihtiyaç duyduğu petrolün yaklaşık %90'ını, İtalya %85'ini, Britanya ve Almanya %60'ını, Fransa %50'sini Hint Okyanus Bölgesi üzerinden ithal etmektedir.¹⁴⁵ Enerji geçiş hatları üzerindeki merkezî konumu ve bölge ülkelerinin sahip olduğu doğal kaynak zenginliği; Hint Okyanusu'nu Soğuk Savaş sonrası dönemin temel rekabet alanı haline getirmiştir. Tüm bu gelişmeler göz önüne alındığında ünlü donanma stratejisti A.T. Mahan'ın söylemi geçerlilik kazanmaktadır;

*“Hint Okyanusu'nu kontrol eden Asya'ya hâkim olacak. Bu okyanus, yedi denize açılan kapıdır. 21.YY'da dünyanın kaderi onun sularında belirlenecek”.*¹⁴⁶

Çin ile Hindistan için Hint Okyanus Bölgesi'nde kurulacak etki alanı; istikrarlı bir ekonomik büyüme için gerekli olan enerji arz güvenliğinin sağlanması ile yakından ilgilidir. Çin ve Hindistan'ın giderek daha fazla enerji ithalatı yapmaya başladıkları göz önünde bulundurulursa Hint Okyanusu'nun stratejik önemi daha iyi anlaşılacaktır. Hindistan'ın 2010'da %74 olan petrolde ithalata bağımlılık oranının 2030'da %90'dan daha fazla olacağı tahmin edilmektedir. Bu tahminin yapıldığı aynı çalışmaya göre Çin'in 2010'da %56 olan petrolde ithalata bağımlılık oranının 2030'da %85'e yükseleceği belirtilmektedir.¹⁴⁷

Çin ile Hindistan'ın ithal ettiği enerji arzının, en güvenilir ve ekonomik ulaşım güzergâhı Hint Okyanusu üzerinden sağlanmaktadır. Enerji ithalinin yapıldığı kaynak ülke olarak Çin'in Afrika'ya, Hindistan'ın ise Doğu Asya'ya ulaşma ihtiyacı Hint Okyanus Bölgesi üzerindeki rekabetin temel belirleyicisi olmaktadır.

Nitekim Çin, ikili anlaşmalar ve bölgesel örgütler aracılığıyla Güney Asya ve Hint Okyanusu Bölgesi'ndeki ülkelerle yakın ilişkiler geliştirme politikalarına hız vermiştir. Buna karşılık Hindistan, Çin'in bu tür bağlantılarını engellemeye çalışmakta ve Güney Asya ülkelerine yatırımlar yaparak ilişkileri geliştirmeye çalışmaktadır. Bölgede Çin ve Hindistan için güvenlik ikileminin doğmasına sebep olan faaliyetler; Çin'in Güney Asya ve Hint Okyanusu Bölgesi'ndeki ülkelerle siyasi ve güvenlik ilişkileri kurmaya çalışırken Hindistan'ın bu tür bağlantıları engelleme çabaları olmaktadır.¹⁴⁸

Çin-Hindistan arasındaki ilişkilerin çatışma yönünde ilerleyeceğini ifade eden realist çalışmaların üzerinde durduğu diğer nokta, iki ülke arasında yaşanan su

¹⁴⁵ Athwal, *a.g.e.*, s. 31.

¹⁴⁶ *A.g.e.*, s. 30.

¹⁴⁷ George J. Gilboy and Eric Heginbotham, *Chinese and Indian Strategic Behaviour Growing Power and Alarm*, Cambridge University Press, New Delhi, 2012, s. 234.

¹⁴⁸ John W. Garver, “The Security Dilemma in Sino-Indian Relations”, *India Review*, October 2002, Vol. 1, No. 4, s. 3-4.

sorunlarıdır. Nitekim Holslag'a göre Himalayaların değerli su kaynakları Çin ile Hindistan arasında yeni bir düşmanlık dönemi başlatabilme kapasitesine sahiptir.¹⁴⁹ Siyasi ilişkiler kısmı altında ayrıntılarıyla incelenecek olan su sorunları, başlıca üç büyük nehrin su akışı üzerindeki ihtilaftan doğmaktadır. Brahmaputra, Ganj ve İndus nehirleri üzerinde Çin'in baraj kurma çalışmaları, Hindistan tarımı için hayati önem taşıyan bu nehirler konusunda ciddi tartışmalara yol açmaktadır. Nitekim Hindistan basını Çin'in nehirlerin akış yönünü değiştirdiğine yönelik iddialarda bulunmaktadır. Çin ve Hindistan arasındaki su sorunu, artan ekonomik ilişkilerin gölgesinde iki ülkenin çatışan çıkarlarını yönetip yönetemeyeceği hakkında fikir vermesi açısından önem taşımaktadır.¹⁵⁰

Çatışma ve iş birliği analizleri, bölgesel ve küresel siyasetin değişkenlerinin ön görülmesi üzerine yapılandırılmıştır.¹⁵¹ Çin ile Hindistan arasındaki ilişkilerde bir arada bulunan çatışma ve iş birliği unsurları arasındaki denge, ekonomiye ve karşılıklı anlayışa bağlı olarak değişecektir. Ancak iki ülke arasındaki çatışmaların yalnızca artan ekonomik ilişkilerle çözülmesi beklenemez. Aksine, iki ülke siyasi çerçeveyi uygun bir şekilde yapılandıramazsa ekonomi, ilişkilerin kötüleşmesinin bir diğer kaynağı olma kapasitesine sahip bulunmaktadır.¹⁵²

Çin ve Hindistan arasındaki iş birliği veya rekabet sürecinin temel bileşenleri olarak bu bölümde ekonomik, siyasi ve askerî ilişkiler sırasıyla incelenecektir.

¹⁴⁹ Jonathan Holslag, "Assessing The Sino-Indian Water Dispute", *Journal of International Affairs*, Spring/Summer 2011, Vol. 64, No. 2, s. 19.

¹⁵⁰ *A.g.e.*, s. 20.

¹⁵¹ Farhan Hanif Siddiqi, "India-China Relations in the 21st Century: Impact on Regional and Global Politics", *Current Affairs*, December 2012, s. 66.

¹⁵² Yasheng Huan, "The Myth of Economic Complementarity in Sino-Indian Relations", *Journal of International Affairs*, Spring-Summer 2011, Vol. 64, No. 2, s. 122.

3.1. 1990 Sonrası Dönemde Çin-Hindistan Arasındaki Ekonomik İlişkiler

Günümüz uluslararası sistemini kendisinden önceki sistemlerden ayıran en önemli değişkenlerden bir tanesi; ülkelerin “maddi güç kapasitelerini” belirleyen bileşenlerde meydana gelen değişimdir. 1990 sonrası oluşan uluslararası sistemde bir ülkenin maddi güç unsurlarında *ekonomik/teknolojik* bileşenlerin önemi, *askeri/siyasi* bileşenlerin yanındaki yerini sağlamlaştırmıştır.¹⁵³

Ekonomik gelişmişliğin, bir ülkenin güç parametresi içerisindeki yerinin artış göstermesi ülkeler arasındaki mal, para ve teknoloji transferinin yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Küresel mal ve hizmet ticaretindeki artış, Asya’nın küresel ekonomik yapı içerisinde yeni bir ekonomik merkez olarak ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Grafik-1 2011-2012 Ticarî Hizmetler İhracatının Bölgesel Büyüme Oranları¹⁵⁴

Asya, küresel hizmet ihracında 2010’da %22’lik, 2011-2012 döneminde %12’lik bir artış göstererek, küresel hizmet ihracatı büyüme oranlarının ortalamasından daha yüksek bir paya sahip olmuştur. 2012 yılında yapılan toplam küresel mal ihracatının %31,5’ini Asya’nın tek başına gerçekleştirmiş olması¹⁵⁵, bölge içerisinde yükselen yeni güç merkezlerinin ekonomik yükselişine işaret etmektedir.

Asya’nın küresel ekonomi içerisinde artan yükselişi, Çin ile Hindistan’ın 1990’larda başlayan ekonomik atılımlarıyla başlamıştır. Çin’in 1976’da, Hindistan’ın ise 1991 yılında başlatmış olduğu ekonomik reformlar ile iki ülke kademeli olarak

¹⁵³ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Filiz Kitabevi, 4. Baskı, İstanbul, 2005, s. 746.

¹⁵⁴ WTO, International Trade Statistics 2011, s. 16, http://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/its2013_e/its2013_e.pdf (erişim tarihi: 14.01.2014).

¹⁵⁵ WTO, International Trade Statistics 2011, s. 21, http://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/its2013_e/its2013_e.pdf (erişim tarihi: 02.01.2014).

dünya piyasalarıyla bütünleşmiş ve ekonomilerini doğrudan yabancı yatırımlara açık hale getirmişlerdir. Genelde Asya'nın, özelde ise Çin ve Hindistan'ın dünya toplam ticaretindeki artan payını görebilmek için aşağıdaki tablonun analizi faydalı olacaktır.

Tablo-2 Dünya mal ve meta ticaretinde ihracatın bölgesel dağılımı (%) ¹⁵⁶

	1948	1953	1963	1973	1983	1993	2003	2011
Dünya	100	100	100	100	100	100	100	100
Kuzey Amerika	28.1	24.8	19.9	17.3	16.8	18.0	15.8	12.8
Güney ve Merkez Amerika	11.3	9.7	6.4	4.3	4.4	3.0	3.0	4.2
Avrupa	35.1	39.4	47.8	50.9	43.5	45.4	45.9	37.1
BDT	-	-	-	-	-	1.5	2.6	4.4
Afrika	7.3	6.5	5.7	4.8	4.5	2.5	2.4	3.3
Orta Doğu	2.0	2.7	3.2	4.1	6.8	3.5	4.1	7.0
Asya	14.0	13.4	12.5	14.9	19.1	26.1	26.2	31.1
Çin	0.9	1.2	1.3	1.0	1.2	2.5	5.9	10.7
Hindistan	2.2	1.3	1.0	0.5	0.5	0.6	0.8	1.7

Asya'nın dünya mal ticaretindeki ihracat payı son elli yılda iki katı kadar artmıştır. Böylelikle dünya mal ihracatında %31.1'lik pay ile Avrupa'dan sonra ikinci büyük ihracatçı kıta olmuştur. Asya'nın yükselişinde özellikle Çin ekonomisinin büyüme ve üretim payındaki artışın etkisi büyüktür. 2011 rakamlarına göre Çin, dünya toplam ihracatının %10.7'sini tek başına gerçekleştirerek Kuzey Amerika kıtasının toplam ihracatına yaklaşmıştır.

Uluslararası Para Fonu'nun Nisan 2013 tarihli raporuna göre dünya GSMH'sinin %14.9'unu Çin, %5.6'sını ise Hindistan tek başına üretmektedir.¹⁵⁷ Ekonomik kapasitenin göstergesi olan GSMH oranları açısından Çin ile Hindistan'ın dünya sıralamasında ilk on içerisinde yer almaları, iki ülkenin küresel ekonomik yapı içerisinde sahip oldukları avantajlı konumun bir diğer göstergesidir.

¹⁵⁶ WTO, International Trade Statistics 2012, http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2012_e/its12_world_trade_dev_e.pdf (erişim tarihi: 06.09.2013).

¹⁵⁷ IMF, World Economic Outlook, April 2013, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/01/pdf/text.pdf> (erişim tarihi: 03.06.2013).

Tablo-3 Dünya Bankası 2012 GSMH Sıralaması ¹⁵⁸

Sıralama	Ekonomi	Milyon dolar
1	ABD	15,684,800
2	Çin	8,227,103
3	Japonya	5,959,718
4	Almanya	3,399,589
5	Fransa	2,612,878
6	İngiltere	2,435,174
7	Brezilya	2,252,664
8	Rusya Federasyonu	2,014,775
9	İtalya	2,013,263
10	Hindistan	1,841,717

Küresel ekonomik yapı içerisinde Asya'nın, Asya içerisinde de Çin ve Hindistan'ın küresel piyasalar için önem arz eden bir ihracat ve ithalat merkezi olarak ortaya çıkması, Çin ile Hindistan arasındaki ekonomik ilişkilerin artarak önem kazanmasına yol açmıştır.

İki ülkenin sahip olduğu benzer sosyal problemler, Çin ve Hindistan için istikrarlı bir ekonomik büyümeyi kaçınılmaz kılmaktadır. Dünya Bankası'nın 2012 tarihli raporuna göre, Çin nüfusunun % 27,2'si Hindistan nüfusunun ise %68,8'i ulusal yoksulluk sınırı altında yaşamaktadır.¹⁵⁹ Uluslararası siyasette söz sahibi olmak isteyen Çin ve Hindistan için bu sosyoekonomik problemlerin aşılması, Güney Asya-Pasifik bölgesinin iki büyük ekonomik gücü olarak ortaya çıkan Çin ile Hindistan arasındaki ekonomik ilişkilerin yoğunlaşmasına sebep olmuştur.

Sahip oldukları yüksek nüfus oranının yaratmış olduğu talep ve iki ülke ekonomisinin yapısal özellikleri sebebiyle iki ülke arasındaki ticaret hacmi hızla artış göstermiş ve 1995'te 1.2 milyar dolar olan karşılıklı ticaret, 2013'de 65 milyar dolara yükselmiştir.¹⁶⁰

3.1.1. Karşılıklı Ticaret

1962 Savaşı'ndan sonra Çin ile Hindistan arasındaki ilişkilerde meydana gelen gerileme ekonomik alana yansımış ve iki ülke arasındaki ticari ilişkiler durma noktasına gelmiştir. Ancak 1970'li yılların başında Çin'i kendi içine kapalı

¹⁵⁸ WB, World Development Indicators Database, 17 December 2013, <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf> (erişim tarihi: 06.09.2013).

¹⁵⁹ WB, Poverty Headcount Ratio at National Poverty Line, <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.NAHC> (erişim tarihi: 03.06.2013).

¹⁶⁰ Shirish Jain and Yan Shufen, "India-China: Brothers, Brothers", *Journal of International Affairs*, Spring 2011, Vol. 64, No. 2, s. 261.

bir toplum haline getiren Kültür Devrimi sona ermiş ve bu dönemin katı ideolojik ilkelerle politika üreten yöneticileri parti yönetimi dışında kalmıştır.

1976 yılında Çin'i siyasal ve ekonomik açıdan daha liberal politikalarla yürütme misyonuna sahip olan Deng Xiaoping'in yönetime geçmesiyle Çin'in ekonomik büyümesinin ilk adımları atılmıştır. Deng, ülke ekonomisini ihracata dayalı ve yabancı sermayeye açık hale getiren köklü ekonomik reformları başlatmıştır. Çin ekonomik reformlarının önemli bir ayağını komşu ülkelerle ticaretin artırılması oluşturmuştur. Bu kapsamda Hindistan ile 1962'den sonra durdurulan ekonomik ilişkilerin yeniden başlatılması kararı alınmıştır.

Bu gelişmelerin bir sonucu olarak Çin ile Hindistan arasındaki ekonomik ilişkiler resmî olarak 1978'de yeniden başlatılmıştır. 1980'li yıllarda her iki ülkenin politikacıları, ithal ikame stratejisinden ihracatın teşvik edilmesine yönelik bir ekonomik politika izlemiş ve iç politika gündeminde odak noktası ekonomiye kaymıştır.¹⁶¹ Bu tarihten sonra Çin ile Hindistan arasındaki ticareti düzenleyen anlaşmalar da kapsam olarak genişletilmiştir. İki ülke 1984 yılında imzaladıkları ticaret anlaşmasıyla birbirlerine "En Çok Kayrılan Ülke" statüsü tanımış ve 1994 yılında imzalanan ticaret anlaşmasıyla "Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi"ne yönelik düzenlemelerin önü açılmıştır.¹⁶²

1998 yılında Hindistan'ın gerçekleştirmiş olduğu nükleer denemeler sonrasında iki ülkenin ekonomik ilişkilerinde görece bir azalma meydana gelmiştir. 1999'da iki ülke arasında yeniden başlayan görüşmeler, 2000'li yıllardan sonra farklı bir boyuta taşınacak olan ekonomik ilişkilerin başlangıcı olmuştur. Bu görüşmeler döneminin ilk ve önemli bir sonucu 2001 yılında Çin'in Bangkok Anlaşması'nı imzalamış olmasıdır. 2001 yılında Çin'in Bangkok Anlaşması'nı imzalamasıyla Çin ile Hindistan arasındaki ticaret artış göstermiştir. Bu anlaşma kapsamında Çin, 739 kalem ürün için genel imtiyaz, 18 kalemlik bir ürün grubu için bölgenin az gelişmiş ülkelerine yönelik özel imtiyaz tanımıştır.¹⁶³

İki ülke arasında gelişen siyasi ilişkilerin ve artan bölgesel bütünleşme çabalarının etkisiyle Çin ile Hindistan arasındaki ekonomik ilişkileri düzenleyen bir dizi anlaşma/bildiri imzalanmıştır. Bu metinlerin imzalanma tarihleri ve öngördükleri kurumsal oluşumlar aşağıdaki şekilde tablolastırılabilir:

¹⁶¹ Arvind Virmani, India-China Economic Cooperation, <http://prasad.dyson.cornell.edu/doc/books/13India-ChinaEconomicCooperation.pdf> (erişim tarihi: 29.04.2013).

¹⁶² Ministry of Finance of India, Agreement for Avoidance of Double Taxation of Income and The Prevention of Fiscal Evasion with China, http://law.incometaxindia.gov.in/DIT/File_opener.aspx?fn=http://law.incometaxindia.gov.in/Directtaxlaws/cbdt/dta/A1_China.htm (erişim tarihi: 13.07.2013).

¹⁶³ The Bangkok Agreement: Prospects for Trade Expansion in The Asia-Pacific Region, http://www.unescap.org/pdd/publications/bulletin03-04/bulletin03-04_ch4.pdf (erişim tarihi: 13.01.2014).

Tablo-4 Çin-Hindistan Arasındaki Ekonomik Anlaşmalar

Tarih	Başlık	Yaptırım
1984		İki ülke birbirine “En çok kayırlan ülke” statüsü tanımıştır.
1994	Çin ile Hindistan arasında Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	İki ülke arasındaki yatırımın teşvik edilmesi için çifte vergilendirmeyi önleyen yasal düzenlemelerin önü açılmıştır.
2003	Kapsamlı İş Birliği'nin İlkeleri	İki ülke arasındaki potansiyel yatırım alanlarının keşfedilmesi için Ortak Çalışma Grubu (JSG) oluşturulmuştur. İki ülke arasında finansal diyalog mekanizmasının oluşturulmasına karar verilmiştir.
2005	Kapsamlı Ticaret ve Ekonomik İş Birliği	Ortak Çalışma Grubu'nun hazırladığı rapor taraflar arasında kabul edilmiştir. İki ülke arasında Bölgesel Ticaret Düzenlemesi yapılması önerilmiştir.
2005	Barış ve Refah için Stratejik İş Birliği ve Ortaklık Anlaşması	Bölgesel Ticaret Düzenlemesi'nden doğacak faydaların araştırılması için Ortak Görev Gücü (JTF) oluşturulması kararlaştırılmıştır.
2006	Yeni Delhi'de yapılan Ekonomi, Ticaret ve İş Birliği toplantısı	Çin ve Hindistan karşılıklı ticaretin çok yönlü hale getirilmesi için 5 yıllık ekonomik iş birliği planı'nın uygulanması, sınır bölgesi olan Nathula'da sınır ticaretinin başlatılması ve iki ülke girişimcilerinin yer alacağı bir CEO Forum'unun oluşturulması konusunda mutabakat anlaşmaları imzalanmıştır.

Yukarıda incelenen anlaşmalar sonucunda Çin ile Hindistan arasında, 1988 yılında Ortak Ekonomik Grup, 2003 yılında Ortak İnceleme Grubu, 2005 yılında Ortak Görev Gücü gibi kurumsal oluşumlar hayata geçirilmiştir.¹⁶⁴ Anlaşmalar tarafından belirlenen bu çalışma grupları belirli aralıklarla toplantılar yaparak, iki

¹⁶⁴ Ministry of External Affairs of India, India-China Bilateral Relations, <http://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/China-January-2012.pdf> (erişim tarihi: 03.06.2013).

ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik raporlar hazırlamışlardır.

Bu hedef kapsamında 2007 yılında ikincisi düzenlenen Finansal Diyalog Mekanizması toplantısında taraflar; tahvil piyasalarının geliştirilmesi, sermaye piyasalarının açık hale getirilmesi ve finansal denetim konularında iş birliği yapma konusunda anlaşmaya varmışlardır.

Dünya Ticaret Örgütü'nün 2011 yılı verilerine göre dünya ihracatında birinci, ithalatı ise ikinci sıraya yerleşmesi¹⁶⁵, Çin'i aynı zamanda bölge ülkelerin en çok ithalat yaptığı ülke konumuna getirmiştir. Bölge ülkeleri içerisinde Çin ile en yoğun ticareti gerçekleştiren ülkelerin başında Hindistan gelmektedir.

Tablo-5 Hindistan'ın 2012 yılı Ticaret Partnerleri ¹⁶⁶

	Başlıca İthalat Yapılan Ülkeler		Başlıca İhracat Yapılan Ülkeler		Karşılıklı Ticaret Partnerleri	
1	AB Ülkeleri	%8,1	AB Ülkeleri	%13,1	AB Ülkeleri	%9,9
2	Çin	%8,1	ABD	%9,9	BAE	%7,1
3	BAE	%5,6	BAE	%9,7	Çin	%6,6
4	Suudi Arabistan	%4,9	Çin	%3,9	ABD	%5,9
5	İsviçre	%4,3	Singapur	%3,9	Suudi Arabistan	%4,0

Tablodan görüldüğü üzere Hindistan'ın toplam ithalatı içerisinde %8,1'lik pay ile Çin, AB ülkeleri ile eşit orana sahip olarak ithalat yapılan ülkeler arasında ikinci sırada yer almıştır. Bununla birlikte Hindistan'ın ihracat yaptığı ülkeler arasında %3,9'luk pay ile dördüncü sırada yer alan Çin, toplam karşılıklı ticarete Hindistan'ın üçüncü büyük ticarî partneri olmuştur.

Tabloda görülen değerler, Hindistan'ın Çin ekonomisinde sahip olduğu pay gözetimeksizin eksik bir görünüm oluşturmaktadır.

¹⁶⁵ WTO, International Trade Statistics 2011, http://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/its2011_e.pdf s. 25, (erişim tarihi: 06.09.2013).
¹⁶⁶ European Commission, Trade with India, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113390.pdf s. 5 (erişim tarihi: 10.09.2013).

Tablo-6 Çin'in 2012 yılı Ticarî Partnerleri ¹⁶⁷

	Başlıca İthalat Yapılan Ülkeler		Başlıca İhracat Yapılan Ülkeler		Karşılıklı Ticaret	
1	AB ülkeleri	%11,0	ABD	%16,2	AB	%13,3
2	Japonya	%9,2	AB	%15,4	ABD	%11,7
3	Güney Kore	%8,6	Hong Kong	%14,9	Hong Kong	%8,3
4	ABD	%6,6	Japonya	%7,0	Japonya	%8,0
5	Avustralya	%4,1	Güney Kore	%4,0	Güney Kore	%6,2
6	Malezya	%3,0	Hindistan	%2,2	Avustralya	%2,8
7	Suudi Arabistan	%2,8	Rusya Federasyonu	%2,0	Malezya	%2,3
8	Brezilya	%2,7	Singapur	%1,9	Rusya Federasyonu	%2,1
9	Güney Afrika	%2,3	Avustralya	%1,7	Brezilya	%2,1
10	Rusya Federasyonu	%2,3	Malezya	%1,7	Suudi Arabistan	%1,8
11	Tayland	%2,0	Endonezya	%1,6	Tayland	%1,7
12	Angola	%1,7	Vietnam	%1,6	Singapur	%1,7
13	Endonezya	%1,6	Brezilya	%1,5	Hindistan	%1,6
14	Singapur	%1,5	Tayland	%1,4	Endonezya	%1,6
15	İran	%1,3	BAE	%1,4	Güney Afrika	%1,5
16	İsviçre	%1,2	Kanada	%1,3	Kanada	%1,2
17	Kanada	%1,2	Meksika	%1,3	Vietnam	%1,2
18	Şili	%1,1	Suudi Arabistan	%0,8	BAE	%1,0
19	Filipinler	%1,0	Filipinler	%0,8	Angola	%0,9
20	Hindistan	%1,0	Türkiye	%0,7	Meksika	%0,9

Hindistan'ın ithalat yaptığı ülkeler arasında Çin'in ikinci sırada, toplam ticaret içerisinde de üçüncü sırada yer alması Hindistan ekonomisi için Çin ile yapılan ticaretin önemini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Çin'in ihracat yaptığı ülkeler arasında Hindistan'ın %2,2'lik pay ile altıncı, ithalat yapılan ülkeler arasında ise yirminci sırada gelmesi Çin ile Hindistan arasındaki ticaretin sahip olduğu dengesiz ilişki yapısını ortaya koymaktadır.

Çin ile Hindistan arasındaki ticaretin yapısal özellikleri, iki ülke arasında ticarî ilişkilerin kurulmaya başladığı ilk yıllarda olumlu bir seyir izlemiştir. Söz

¹⁶⁷

European Commission, Trade with China, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf (erişim tarihi: 10.09.2013).

konusu yapısal özellikler, Çin ile Hindistan arasındaki tamamlayıcılık ilişkisini kapsamaktadır. 1990'lı yılların ilk yarısında yapılan analizlerde sıkça kullanılan “*Chindia*” terimi de iki ülkenin ekonomik ilişkilerinde güçlü bir tamamlayıcılık ilişkisi olduğunu vurgulamaktadır.¹⁶⁸

Çin ekonomisinin donanım, Hindistan ekonomisinin ise yazılım ağırlıklı olması ve iki ülkenin farklı ekonomik yeterliliklere haiz olması, Çin ile Hindistan arasındaki ekonomik ilişkilerin artarak devam edeceği düşüncesini besleyen temel olgu olmuştur. 2009'da Çin'in sanayi/GSMH oranı %46, hizmet/GSMH oranı %43 iken Hindistan'ın sanayi/GSMH oranı %28 ve hizmet/GSMH oranı %55 olarak belirlenmiştir. Bu farklılıklar, iki ülkenin farklı ekonomik tarihlerinde yatmaktadır.

3.1.2. Çin ve Hindistan Ekonomilerinin Gelişim Süreci ve İkili Ticaret

Hindistan ekonomisini küresel piyasalara açık hale getiren ekonomik reformlar 1991 yılında uygulamaya konulmuştur. Bu reformlar öncesinde Hindistan ekonomisi, ithal ikameci sanayinin teşvik edildiği ve ekonomik sistemde devletin merkezî bir aktör olduğu bir yapı sergilemiştir.¹⁶⁹ 1991 yılında Hindistan ekonomisinin ciddi bir ödemeler dengesi ile karşı karşıya kalması, ülke liderlerini ekonomik yapının dönüştürülmesi konusunda harekete geçirmiştir. Bu kapsamda uygulanan ekonomik reformların önceliği; mali konsolidasyon, sınırlandırılmış vergi reformları, ödemeler dengesi krizinin ve ekonomik istikrarsızlığın giderilmesi, ithalat vergilerinde indirim yapılması ile sanayi yatırımları üzerindeki kontrollerin kaldırılması olmuştur.¹⁷⁰ Bununla birlikte Hindistan'da hayata geçirilen ekonomik reformlar ilk yıllarda piyasa yanlısı olmaktan ziyade ülkenin önde gelen işletmelerini koruyan ve teşvik eden bir özellik göstermiştir. Buna ek olarak Hindistan ihracatta serbest ticaret alanları ve gümrük muafiyetleri ile bütünleşme sürecine ancak 2001'de girebilmiştir.¹⁷¹

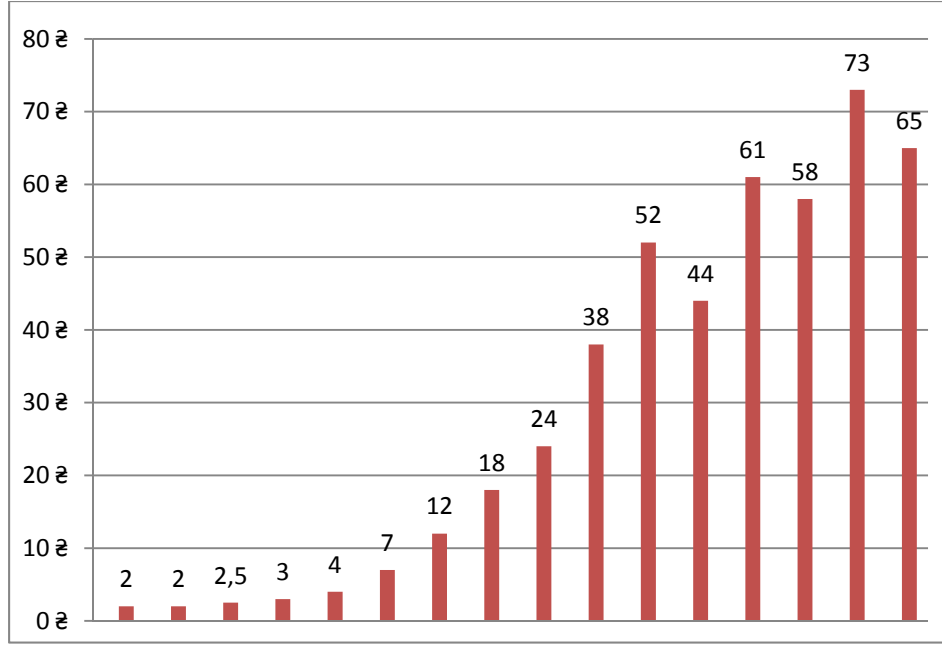
Çin'de ise serbest piyasa ekonomisi kuralları 1978 yılı Aralık ayında başlatılmıştır. Ticaret 1980'lerde doğrudan kontrollerin kaldırılmasıyla daha piyasa odaklı hale getirilmiş ve ülkenin ticaret hacmi arttırılmıştır. 1990'larda ayrıcalıklı ekonomik bölgelerin kurulmasıyla ithalat üzerindeki gümrük muafiyetleri arttırılmıştır. Kotalar, tarifeler ve lisans koşulları gibi diğer politika araçları Çin'in DTÖ'ye girmesiyle azaltılmıştır.

¹⁶⁸ Huan, *a.g.e.*, s. 114.

¹⁶⁹ Athwal, *a.g.e.*, s. 83.

¹⁷⁰ *A.g.e.*, s. 85.

¹⁷¹ Evelyn S. Devadason, “Enhancing China-India Trade Cooperation: Complementary Interactions?”, *The China Review*, Vol. 12, No. 2, Autumn 2012, s. 61-62.

Grafik-2 Çin-Hindistan Karşılıklı Ticaret Hacmi-1998-2013, (milyar dolar)¹⁷²

Tablodan görüldüğü üzere Çin ile Hindistan arasındaki karşılıklı ticaret, 1998-2013 yılları arasında önemli ölçüde artarak 1998'deki 2 milyar dolarlık seviyeden 2012-2013 döneminde 65 milyar dolara yükselmiştir. İki ülke arasında yapılan görüşmeler sonucunda karşılıklı ticaretin sürekli artan seyrinden memnuniyet duyduğu belirtilmiş ve 2015 yılı için 100 milyar dolarlık hedefin gerçekleştirilmesi yönünde kararlar alınmıştır.

Çin ile Hindistan arasındaki ticaretin niteliksel özelliklerine bakıldığında Hindistan'ın Çin'den ithal ettiği ürünler genellikle fabrika üretimi imalat ürünleri iken Hindistan'dan Çin'e yapılan ihracat doğal kaynak-hammadde temelli ürünler olmaktadır. Hindistan'ın Çin'e yaptığı ihraç ürünleri pamuklu dokumaya ek olarak metaller, madenler, demir, çelik, deniz mamulleri, organik ve inorganik kimyasallar, tütün ve çaydan oluşuyor.¹⁷³ Hindistan'ın Çin'den ithal ettiği ürünler ise elektrikli

¹⁷² National Bureau of Statistics, **China Monthly Statistics**, Beijing, 2011 Vol.1 ve Ministry of Commerce&Industry of India, Total Trade Country Wise, <http://commerce.nic.in/eidb/iecnt.asp> (erişim tarihi: 11.09.2013).

¹⁷³ Swaran Singh, "China-India Bilateral Trade: Strong Fundamentals, Bright Future", **China Perspective**, No. 62, November-December 2005, s. 6.

makine ve donanımlar, nükleer reaktörler, organik kimyasallar, gübreler, demir ve çelikten oluşmaktadır.¹⁷⁴

Hindistan ticaret bakanlığı verilerine göre 2001 yılında Çin Hindistan'ın yedinci ithalat yaptığı ülke iken 2012 'de birinci sırada yer almıştır.

Tablo-7 Çin ile Hindistan arasındaki ihracat ürünleri ve maddi değerleri¹⁷⁵

Çin'den Hindistan'a yapılan ihracat ürünleri	Hindistan'dan Çin'e yapılan ihracat ürünleri
• Telekom donanımı- 6.68 milyar dolar • Büyük projeler için gerekli donanımlar- 3.18 milyar dolar • Bilgisayar ve parçaları- 1,48 milyar dolar • Demir ve çelik- 997 milyon dolar • Antibiyotikler- 738 milyon dolar • Gübreler- 592 milyon dolar	• Bakır ve bakır alaşımları- 5.28 milyar dolar • Demir madeni 4.38 milyar dolar • Pamuklu dokuma- 1.57 milyar dolar • Çinko- 404 milyon dolar

Çin ile Hindistan arasındaki karşılıklı ticaretin niteliğine ilişkin en iyi parametrelerden bir tanesi iki ülke arasındaki ihracat ürünlerinin incelenmesi ile ortaya çıkmaktadır. Tablodan da görülebildiği üzere Hindistan Çin'e daha çok işlenmemiş, ham madde ve madenî ürünler ihraç ederken Çin, Hindistan'a işlenmiş, nihaî ürün ihracı gerçekleştirmektedir. Bu ticaret dengesi ise iki ülkenin sahip olduğu ekonomik yapı ile yakından ilgilidir. Hindistan, orta büyüklükte bir ürün-mal ihracatçısı olmasına rağmen, büyük bir hizmet ihracatçısıdır. Çin'in emek-yoğun ve sermaye-yoğun ihracatına karşı Hindistan ihracatı sermaye-yoğun ve yetenek-işçilik yoğun bir özellik sergilemektedir.¹⁷⁶

Karşılıklı ticaretin yanı sıra, iki ülke arasındaki yatırım hacminin artırılması için karşılıklı düzenlemeler üzerinde çalışılmaktadır. Eski Çin Başbakanı Zhu Rongji'nin "hardware ve software" olarak nitelendirdiği Çin ile Hindistan ekonomileri arasındaki hizmet ticareti; 2005 yılından itibaren özellikle yapı, mühendislik, eğitim, eğlence, finans, IT hizmetleri, ulaşım, turizm ve sağlık alanlarındaki yatırımlar önemli ölçüde artış göstermiş, özellikle Huawei ve Infosys gibi önemli aktörler ciddi sınır ötesi yatırımlar yapmıştır.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Kaliappa Kalirajan et. al. "China and India: A Comparative Analysis of Trade and Investment Performance", http://mjyu.ccer.edu.cn/eaber_routledge%20chapter_2.pdf s. 32 (erişim tarihi: 15.10.2013).

¹⁷⁵ A.g.e., s. 34.

¹⁷⁶ Gilboy vd., a.g.e., s. 215.

¹⁷⁷ Sharma, a.g.e., s. 253.

Çin ile Hindistan'ın ihraç ürünler grubundaki söz konusu farklılık, iki ülke arasındaki ekonomik potansiyeli artırarak, iki ekonominin birbirinin tamamlayıcısı olduğu yönündeki düşünceleri güçlendirmektedir. İki ülke arasındaki karşılıklı ticaret, 2010 yılında %45,29 ve 2011 yılında %21,56 oranında artış göstererek 60 milyar doların üzerine çıkmıştır.¹⁷⁸

İki ülke arasındaki karşılıklı ticaretin, istikrarlı bir artış eğilimi göstermesi, yapılan ticaretin her iki tarafa eşit oranda fayda sağladığını göstermemektedir. Hindistan'ın Çin ile ticaretinde son yıllarda giderek artan açık, Hindistan iş ve politika dünyasında önemli bir sorun olarak görülmektedir. Özellikle son yıllarda Hintli sanayi liderleri Çin'den yapılan ithalata karşı lobicilik faaliyetleri yürütmekteler ve ülke içinde fiyatların düşmesini engelleyici önlemler alınmasını desteklemekteler.¹⁷⁹

¹⁷⁸ Ministry of External Affairs of India, India-China Bilateral Relations, <http://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/China-January-2012.pdf> (erişim tarihi: 03.06.2013).

¹⁷⁹ Jain vd., *a.g.e.*, s. 261.

Tablo-8 Hindistan'ın Çin ile Ticaret Dengesi (milyon dolar) ¹⁸⁰

	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013
İHRACAT	9,353.50	11,617.88	15,482.70	18,076.55	13,534.88
İhracat Artış Oranı (%)		24,21	33,27	16,75	-25,12
Hindistan'ın toplam ihracatındaki payı (%)	5,05	6,50	6,17	5,91	4,51
İTHALAT	32,497.02	30,824.402	43,479.76	55,313.58	52,248.33
İthalat Artış Oranı (%)		-5,15	41,06	27,22	-5,54
Hindistan'ın toplam ithalatındaki payı (%)	10,70	10,69	11,76	11,30	10,65
Toplam Ticaret	41,850.52	42,441.90	58,962.46	73,390.13	65,783.21
Toplam Ticaret Artış Oranı (%)		1,41	38,93	24,47	-10,37
Hindistan'ın toplam ticaretinde Çin'in payı (%)	8,56	9,09	9,50	9,23	8,32
Ortaya Çıkan Ticaret Açığı	-23,143.52	-19,206.14	-27,997.06	-37,237.03	-38,713.45

İki ülke arasındaki karşılıklı ticaretin istikrarlı bir artış seyri göstermesi ve Çin'in Hindistan ekonomisinde giderek daha fazla paya sahip olması, Çin ile Hindistan ekonomileri arasındaki tamamlayıcılık ilişkisine işaret etmektedir. Bununla birlikte,

¹⁸⁰ Ministry of Commerce&Industry of India, Total Trade Country Wise, <http://commerce.nic.in/eidb/iecnt.asp> (erişim tarihi: 11.09.2013).

iki ülke arasındaki ticarete Hindistan aleyhine ortaya çıkan açık, Çin ve Hindistan arasındaki ticaretin sürdürülebilirliğini belirsiz kılmaktadır. İki ülke arasında yapılan ticaret sonrasında Hindistan tarafında meydana gelen açık, 2008-2009 döneminde 23 milyar dolar iken bu rakam 2013'te 38 milyar dolara yükselmiştir.

Çin ve Hindistan arasındaki karşılıklı ticarete meydana gelen ve sürekli artış eğilimi gösteren açık, iki ülkenin ekonomileri arasındaki tamamlayıcılık ilişkisinin zamanla ortadan kalkacağı öngörülerini de beraberinde getirmektedir. Bu öngörülere göre; Çin ve Hindistan'ın farklı ekonomik yeterlilikleri olması sebebiyle birbirinin tamamlayıcıları oldukları düşüncesi, her iki ülkenin mevcut sanayi/hizmet yapılarını geçici olarak gördüklerini ihmal etmektedir. Her iki ülke de farklı sebeplerle ekonomilerinin mevcut yapısını değiştirmeye yönelik politikalar sürdürmekte ve ekonomik yapılarını yeniden dengelemeyi istemektedir.¹⁸¹

Hindistan, iç yoksulluğu yok etmek ve sanayileşmeyi gerçekleştirmek için sanayi sektörünü geliştirmeye yönelik politikalar seyrederken, Çin geniş nüfusu için daha fazla iş sahası yaratma ve sosyal istikrarı sürdürebilmek için üretim sektörünün yanında hizmet sektörünü de geliştirmeye önem vermektedir.¹⁸²

Çin ve Hindistan'ın hizmet sektörünün yanında sanayi sektörünü genişletmeye ihtiyaç duymaları, iki ülkenin ürettikleri ürünlerin ihracatını sağlayacakları pazar arayışı konusunda bölgesel ve küresel bir rekabete gireceklerini göstermektedir. Bu aşamada, Çin'in halihazırda dünya pazarlarına yaptığı yoğun tekstil ihracatı, Hindistan'ın geleneksel olarak güçlü olduğu bu üretim alanında Hindistan'ı zayıf düşürmekte ve Çin, Hindistan'ı giyim, deri, baharat ve su ürünlerinde geride bırakmaktadır.¹⁸³

Bu gerginlikler, Çin ve Hindistan arasındaki ekonomik ilişkilerin sadece alım-satım ilişkisi olmadığını yansıtmaktadır.¹⁸⁴ İki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için ihtiyaç duyulan karşılıklı güven unsurunda eksiklikler olduğu ortaya çıkmaktadır.

Hindistan, telekomünikasyon gibi önem arzeden sektörlerde Çinli yatırımcıları ülke dışında tutma politikası izlemektedir. Hindistan medyasının raporuna göre, Hindistan devlet şirketi Bharat Sanchar Nigam LTD (BSNL), Huawei ve Zhongxing Telekomünikasyon Donanım Şirketi (ZTE)'ni kuzey ve doğu bölgelerde GSM hattı sağlama taahhüdü girişimini yasaklamıştır.¹⁸⁵

¹⁸¹ Huan, *a.g.e.*, s. 115.

¹⁸² Zhao Hong, "India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?", *Contemporary Southeast Asia*, April 2007, Vol. 29, No. 1, s. 138.

¹⁸³ Malik, *a.g.e.*, s. 351.

¹⁸⁴ Jain vd., *a.g.e.*, s. 261.

¹⁸⁵ Huan, *a.g.e.*, s. 115.

Diğer yandan Çin'in DTÖ'ye girmesiyle gümrük tarifelerini düşürerek ihracat payını arttırması Hindistan'ın Çin'e karşı bir dizi antidamping önlemleri başlatmasına sebep olmuş ve Çin'den oyuncak ve gıda ürünleri ithalatını yasaklamıştır.¹⁸⁶

İncelendiği üzere, ekonomik ilişkiler Çin ve Hindistan ekonomilerinin farklı yapılarda olması sebebiyle her iki tarafın fayda sağlamasına yol açmakta ve bu gelişme de iki ülke arasındaki ilişkilerin seyrini olumlu yönde etkilemektedir. Bununla birlikte, ekonomik olarak eksik oldukları yönleri geliştirmek isteyen Çin ve Hindistan için “ekonomik tamamlayıcılık” söylemi orta vadede geçerliliğini yitirme olasılığına sahiptir. Böyle bir durumda ürettikleri mal ve hizmeti pazarlamaya ihtiyaç duyacak olan Çin ve Hindistan için önemli bir “pazar rekabeti” başlayacak, bu da ilişkilerin gerginleşmesine zemin hazırlayabilecektir.

3.2. 1990 Sonrası Çin-Hindistan Arasındaki Siyasi İlişkiler

1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması ve bunu takiben Soğuk Savaş'ın sona ermesi, uluslararası ilişkilerin şekillenmesinde teknoloji ve ticaretin rolünü arttırmıştır.¹⁸⁷ Küresel siyasal sistem içerisinde sermaye akışının hızlanması, devletler arasında karşılıklı bağımlılık sürecini hızlandırmış ve bölgesel ekonomik bütünleşme çabaları yoğunlaşmıştır.¹⁸⁸

Soğuk Savaş sonrası dönemde jeopolitik ve uluslararası ekonomi-politiğin öneminin artması, ekonomik çıkar alanlarını diplomasi'nin ana unsurları hâline getirmiştir.¹⁸⁹ Avrupa ve Amerika'da AB ve NAFTA'nın, Asya'da ise APEC ve SAARC gibi bölgesel örgütlenmelerin önem kazanması, ekonomik çıkar alanlarını önceleyen yeni dış politika stratejilerinin benimsendiğine işaret etmektedir.

Soğuk Savaş sonrası dönem, iki kutuplu yapının hâkim olduğu dönemde olumsuz seyreden Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin dönüşmesine yol açmıştır. İki ülke arasında artan ekonomik ilişkiler, Soğuk Savaş sonrası dönemde Çin ve Hindistan'ın değişen güvenlik algılamalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda iki ülke arasındaki ilişkiler, ayrıntılarıyla incelenmeden önce Çin ve Hindistan'ın değişen güvenlik algılamalarını incelemek faydalı olacaktır.

Çin'in bölgesel ve uluslararası sorunlara bakış açısı Soğuk Savaş'ın sonundan itibaren dönüşüm geçirmiştir. Pekin'in küresel sorunlara bakış açısında meydana gelen bu dönüşüm, “*güvenlik iş birliği*” kavramının çeşitli anahtar öğelerinin kabul edilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Pekin tarafından kabul edilen yeni güvenlik

¹⁸⁶ Sharma, *a.g.e.*, s. 253.

¹⁸⁷ Shaji. S, “Technology Transfer and India's Foreign Policy”, Mohanan B. Pillai and L. Premashekhara (ed.), *Foreign Policy of India, Continuity and Change*, New Century Publications, India, 2010, s.16.

¹⁸⁸ *A.g.e.*, s. 21.

¹⁸⁹ Davutoğlu, *a.g.e.*, s. 24.

anlayışının bir sonucu olarak 1985-2000 yılları arasında ordu kuvvetlerinde 1.5 milyonluk bir azaltıma gidilmiş, ASEAN bölgesel forumu ve diğer çok taraflı ortak güvenlik diyaloglarına aktif şekilde katılma kararı alınmış, Hindistan ve Rusya Federasyonu ile güven artırıcı önlemler (CBM) anlaşmaları imzalanmıştır.¹⁹⁰

İş birliğinin artan önemi ile birlikte Çin'in geleneksel Güney Asya politikası da değişime uğramıştır. Çin'in Güney Asya politikası, Hindistan'ın bölgedeki hâkimiyetini sınırlamak için bölgedeki diğer zayıf devletler ile dostça ilişkiler kurmak şeklinde belirlenmiştir.¹⁹¹ Ancak; Hindistan'ın 1971'te Bangladeş'in bağımsızlığını kazanma sürecindeki rolü ve 1974'te gerçekleştirdiği nükleer denemeler ile Güney Asya'da yükselen bir güç olarak öne çıkması, Çin'in Hindistan politikasını değiştiren temel etkenler olmuştur.

Çin'in bölgesel güvenlik algısında Hindistan'ın değişen konumu; Çin-Sovyetler Birliği ilişkileri ve Çin'in Tibet politikası ile de ilgilidir. Sovyetler Birliği'nin Çin'i çevreleme politikasını aşmak isteyen Çinli yöneticiler; Hindistan ile iyi ilişkiler geliştirerek bu ülkenin Sovyetler Birliği'nden uzaklaşmasını planlamışlardır. Bu kapsamda Hindistan ile geliştirilecek iyi ilişkiler; Hindistan'ın Tibetli asilere verdiği desteğin kesilmesine ve Çin yönetiminin Tibet'teki hassasiyetinin azalmasına yol açması beklenmiştir.¹⁹²

Geleneksel dış politikası; Bağlantısızlık Hareketi ile küresel ve bölgesel liderlik rolünü yürütmek olarak belirleyen Hindistan'ın güvenlik algılaması başlıca üç olaydan etkilenecek dönüşüme uğramıştır. Bunlar; Berlin Duvarı'nın çöküşü, Sovyetler Birliği'nin beklenmeyen dağılması ve Hint ekonomisinin yaşadığı ödemeler dengesi krizi olmuştur.

Bu olayların her biri Hindistan'ın stratejik seçeneklerini çeşitli yollardan etkilemiştir. Örneğin 1951-1985 arasında Hindistan, Sovyetler Birliği'nden tüm askerî varlığının %60-70'ini oluşturan toplam 15 milyar dolarlık Sovyet silahı satın almıştır. Dolayısıyla Sovyetler Birliği'nin parçalanması Hindistan'ı Çin ile ilişkilerini de içeren dış politikasını yeniden gözden geçirmeye zorlamıştır.¹⁹³ Diğer yandan kısmen 1980'lerdeki yüksek askerî harcamaların bir sonucu olan ciddi mali kriz, Hindistan'ın savunma bütçesinin azaltılmasını zorunlu kılmıştır. Savunma harcamalarındaki zorunlu azalış, Hindistan'ı hem Pakistan hem Çin ile iki cepheli bir savaşı sürdürmekten alıkoymuş ve Çin ile ilişkilerin düzeltilmesi gereği ortaya çıkmıştır.¹⁹⁴

¹⁹⁰ Waheguru Pal Singh Sidhu and Jing-dong Yuan, *China and India: Cooperation or Conflict?*, Lynne Rienner Publisher, USA, 2003, s. 116.

¹⁹¹ *A.g.e.*, s. 117.

¹⁹² *A.g.e.*, s. 118.

¹⁹³ *A.g.e.*, s. 119.

¹⁹⁴ *A.g.e.*, s. 120.

Tüm bu uluslararası ve bölgesel gelişmelerin etkisiyle Çin ve Hindistan birbirlerine karşı yürütmüş oldukları çatışmacı politikalardan uzaklaşmışlardır. İki ülke arasında 1979 yılında başlayan üst düzey görüşmeler 1988 yılında Rajiv Gandhi'nin Çin ziyareti ile en üst noktasına ulaşmıştır. Bu ziyaret sonucunda imzalanan iki taraflı antlaşmalar iki ülke arasındaki iş birliğinin başlangıcı olmuştur.

Bu tarihten sonra Çin ile Hindistan arasında çeşitli kurumlar arasında üst düzey ziyaretler gerçekleştirilmiştir. 1979-2012 yılları arasında yapılan görüşmelerin listesi Ek-A'da gösterildiği gibidir.¹⁹⁵

Tablodan da görüldüğü gibi Çin ile Hindistan arasında başbakan düzeyindeki ilk resmî ziyaret, Aralık 1988'de Hindistan Başbakanı Rajiv Gandhi'nin Pekin ziyaretidir. İki ülke arasında yaşanan 1962 Savaşı'ndan sonraki ilk üst düzey ziyaret olan bu görüşme, Çin ile Hindistan arasındaki uzlaşma yanlısı ilişkilerin başlangıcı olarak tarihe geçmiştir.

1988 ziyaretini tarihsel olarak önemli kılan olgu, iki ülke arasında tarihî sorun niteliğinde olan sınır anlaşmazlıklarının çözümüne yönelik ilk adımların atılmış olmasıdır. 1988 ziyareti ile iki ülkenin liderleri, sınırdaki barış ve huzurun sağlanması ve sınır hatlarının yeniden tanımlanmasına yönelik "adil, rasyonel ve karşılıklı kabul edilebilir" bir çözüme varabilme yönündeki bir anlaşmayı imzalamışlardır. Anlaşma ile iki ülke arasındaki sınır sorunlarının çözümü için çalışacak Ortak Çalışma Grubu (Joint Working Group) oluşturulmuştur.

Gandhi'nin Çin ziyareti sonrasında, bu defa Çin Başbakanı Li Peng 1991 yılında Hindistan'a resmî bir ziyarette bulunmuş ve Hindistan'da Narasimha Rao'nun yönetime geçmesiyle ikili görüşmeler süreci hız kazanmıştır.

Narasimha Rao yönetimi döneminde Hindistan; ekonomik gelişim, siyasi güvenlik ve uluslararası destek konularında artık Rusya Federasyonu'na güvenemeyeceğini açık bir şekilde anlamaya başlamıştır.¹⁹⁶ Bu sebeple Narasimha Rao yönetimi ihtilafli sınırlar üzerinde Çin ile uzlaşmayı hedef edinen politikalar izlemiştir. Aynı dönemde Çinli liderlerin Pakistan'daki İslami köktendincilik ve terörizm tehlikesinden kaygı duymaya başlamaları,¹⁹⁷ iki ülke arasında sınır sorunlarına yönelik bir anlaşma imzalanmasını kolaylaştırıcı bir etki yaratmıştır.

Narasimha Rao'nun Eylül 1993 Çin ziyareti sonucunda "*Hindistan-Çin Sınır Bölgelerindeki Fiili Kontrol Hattı Boyunca Barış ve Huzurun Korunması Antlaşması*" 7 Eylül 1993 tarihinde Pekin'de imzalanmıştır. Antlaşmanın giriş kısmı egemenlik ve toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı, karşılıklı saldırmazlık, içişlerine karışmama,

¹⁹⁵ Sidhu vd., **a.g.e.**, s. 123, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjdt/wsrc/> ve http://www.mea.gov.in/outgoing-visits.htm?2/outgoing_visits faydalanılmıştır.

¹⁹⁶ Kapur, **a.g.e.**, s. 300.

¹⁹⁷ **A.g.e.**, s. 302.

eşitlik, karşılıklı fayda ve barış içinde bir arada yaşama ilkelerine âtîf yaparak tarafların antlaşmayı bu ilkelere bağlılık içerisinde imzaladıklarını bildirmektedir.

Antlaşmanın temel amacı, sınır sorunlarının barışçıl yollarla çözülebilmesini sağlamaktır. Nitekim antlaşmanın ilk maddeleri tarafların sorunları uzlaşma yolu ile çözebileceklerini kabul etmeleriyle başlamaktadır. Bu amaca ulaşmak için antlaşma kapsamında birtakım önlemler belirlenmiştir. Bunlar; tarafların fiili kontrol hattı (LAC) boyunca askerî birliklerinin sayısını en az seviyeye indirmeleri, askerî tatbikatlarda karşı tarafın önceden bilgilendirilmesi, hava tatbikatlarındaki kısıtlamalar ve çıkabilecek diğer sorunların sınır personelleri arasında müzakere ile çözümlenmesi gereği gibi önlemlerdir. 1993 Antlaşması'nın en önemli maddelerinden biri Ortak Çalışma Grubu ile ilgili maddedir. Bu madde ile tarafların Ortak Çalışma Grubu'nun çalışmalarını hızlandırması ve bu gruba destek olması için diplomatik ve askerî uzmanlar görevlendirmesi öngörülmektedir.

Tarafların sorunların çözülmesi yönündeki iradelerini açıklaması ve gerekli önlemleri belirlemesi açısından 1993 antlaşması tarihî bir öneme sahiptir. Ancak bu antlaşma ile taraflar, tarihî toprak iddialarından tamamen vazgeçmiş değillerdir. Nitekim antlaşmanın son maddesi, antlaşma maddelerinin tarafların sınır sorunları konusundaki geleneksel duruşlarına halel getirmeyeceğini belirtmektedir.

1993 Antlaşması'nda sorunların çözümü için öngörülen fakat içerik olarak boş bırakılan önlemler, 1996 yılında imzalanan antlaşma ile daha kapsamlı hale getirilmiştir. *“Çin-Hindistan Sınır Bölgelerinde Fiili Kontrol Hattı Boyunca Güven Arttırıcı Önlemler”* başlığını taşıyan bu antlaşma 29 Kasım 1996 tarihinde Yeni Delhi'de imzalanmıştır. 1996 Antlaşması ile Çin ile Hindistan arasındaki sınır hattı boyunca alınacak güven arttırıcı önlemler, ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir.

Antlaşmanın birinci maddesine göre tarafların sınır hattında bulunduracakları askerî birlik sayısı, iki ülke arasında dostça ilişkilerin kurulmasına engel olmayacak sınırdan tutulmalıdır. Bu maddeden sonra sınır birliklerinin sahip oldukları silah ve cephanenin azaltılmasına yönelik bir madde düzenlenmiştir. Buna göre 75 mm'yi geçen kalibredeki silahlar, 120 mm'yi geçen kalibredeki mortarlar, karadan karaya ve karadan havaya füze sistemleri ve savaş tankları antlaşma kapsamında azaltılması öngörülen silah kategorileri olarak belirlenmiştir.

İki ülke arasında güven unsurunun sağlanması için tarafların sınır hattında yapacakları tatbikatlara yönelik maddelere de yer verilmiştir. Antlaşmanın dördüncü kısmında yer verilen düzenlemelere göre 15.000 askerî personeli aşan askerî tatbikatlardan kaçınılması ve yaklaşık 5,000 kişi ile yapılan askerî tatbikatlarda karşı tarafın bilgilendirilmesi gibi önlemler belirlenmiştir.

1996 Antlaşması'nda yer alan bu düzenlemelerle sınır bölgesinde ortaya çıkabilecek krizler önlenmeye çalışılmıştır. Antlaşma kapsamında sınır hattında alınacak güven artırıcı önlemlere ek olarak, iki ülke arasındaki iş birliği alanlarını genişleten düzenlemelere de yer verilmiştir. Buna göre sınır bölgesindeki kuruluşlar ve askerî personel arasındaki toplantıların ve personel değişim programlarının artırılması ve iki ülke arasında telekomünikasyon bağlantılarının yaygınlaştırılması öngörülmüştür.

Çin ile Hindistan arasındaki ilişkilerde 1993 ve 1996 antlaşmalarıyla hızlanan uzlaşma süreci, Hindistan'ın 1998'de gerçekleştirdiği nükleer denemeler ile yavaşlamıştır. Hindistan'ın 11-13 Mayıs tarihleri arasında gerçekleştirdiği nükleer denemelere Çin sert tepki göstermiş ancak Hindistan Başbakanı Atal Bihari Vajpayee'nin 2003 yılında Pekin'e yaptığı ziyaret ile ikili görüşmeler dönemi tekrar başlamıştır. Bu ziyaret sonucunda iki ülkenin başbakanı 23 Haziran 2003'te *"Kapsamlı İş Birliği ve İlişkilerin Esasları Üzerine Deklarasyon"* başlıklı bir belge imzalamışlardır.

1993 ve 1996 yıllarında imzalanan antlaşmaların aksine 2003 yılında imzalanan bildiri, yalnızca iki ülke arasındaki ilişkileri düzenlemekle kalmamış aynı zamanda uluslararası sorunlara ve *"yeni dünya düzeni"* gibi küresel meselelere değinmiştir. Bu özelliğiyle bildiri, Çin ile Hindistan'ın uluslararası sorunlar üzerinde söz sahibi olma isteklerinin ve bölgeye başka güçlerin müdahalesini istemediklerinin açık bir beyanı niteliğindedir.

Çin ile Hindistan arasındaki iş birliğinin kapsam ve içeriğinin geliştirilmesi açısından önemli bir dönüm noktası olan metin, özellikle ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine vurgu yapmaktadır. Buna göre taraflar, iki ülke arasındaki ticaretin ve ekonomik iş birliğinin sahip olduğu potansiyel fırsatları incelemek üzere resmi görevlilerden ve ekonomi uzmanlarından oluşan bir Ortak İnceleme Grubu (Joint Study Group) oluşturmaya karar vermişlerdir.

Ekonomik ilişkilerin yanı sıra Çin ile Hindistan arasındaki askerî değişim programlarının artırılması, 2003 yılında imzalanan metni önemli kılan diğer özelliktir. Buna göre taraflar, ülkeleri arasındaki ortak noktaların farklılıklarını aştığına vurgu yaparak, Savunma Bakanları ve askerî görevliler arasındaki karşılıklı ziyaretlerin artırılmasına karar vermişlerdir.

Ekonomik ve askerî ilişkilere ek olarak; iki ülkenin başkentinde Kültür Merkezleri açılması, doğrudan hava ve denizyolu bağlantılarının sağlanması, sağlık, tarım ve turizm gibi alanlarda ortak çalışmaların yürütülmesi imzalanan bildiride ele alınan diğer konulardır.

“Kapsamlı İş Birliği ve İlişkilerin Esasları Üzerine Deklarasyon” belgesinin uluslararası çevre için taşıdığı önem, metnin 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra imzalanmış olması ile yakından ilgilidir. Çin ile Hindistan arasında daha önce imzalanan antlaşmalar ile kıyaslandığında bu belge, Asya’da olduğu gibi küresel anlamda yeni bir güç dengesinin oluşmaya başladığını göstermektedir.

Ayrıca taraflar geliştirmekte olan iki büyük ülke olarak yeni uluslararası siyasi ve ekonomik düzenin belirlenmesinde sahip oldukları rolün önemine sıkça atıf yapmışlardır. Bu kapsamda Çin ile Hindistan’ın küresel sorunlara ilişkin geliştirmiş oldukları ortak bakış açısı şu şekilde özetlenebilir;

- Uluslararası barışın sağlanması Çin ve Hindistan’ın da dâhil olduğu geliştirmekte olan ülkelerin refahının ön şartıdır,
- Her ülke kendi siyasi sistemini ve gelişim stratejisini seçme hakkına sahiptir,
- Uluslararası çevrede çok kutupluluk güçlendirilmelidir,
- Uluslararası toplum, Kuzey ve Güney ülkeleri arasındaki gelişmişlik farkının kapanması için gereken desteği sağlamalıdır,
- BM Güvenlik Konseyi’nin yapısı, geliştirmekte olan ülkeleri de içerecek şekilde yeniden düzenlemeye tâbi tutulmalıdır,
- Uluslararası terörle mücadele kapsamında yasal çerçevenin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Küresel sorunlara ilişkin belirlenen bu ortak duruş, 2005 yılında imzalanan *“Barış ve Refah için Stratejik Ortaklık ve İş Birliği”* antlaşması ile genişletilmiştir. Çin ile Hindistan arasındaki diplomatik ilişkilerin elli beşinci yıl dönümünde imzalanmış olmasının da etkisiyle antlaşma maddeleri, iki ülke arasındaki ilişkilerin genişletilmesine vurgu yapmıştır. Bu kapsamda 2005 yılı içerisinde her iki ülkenin başkentlerinde Çin ve Hint kültürlerini tanıtan festivaller düzenlenmesi öngörülmüş ve 2006 yılı *“Çin-Hindistan Dostluk Yılı”* olarak ilân edilmiştir.

2005 yılında imzalanan antlaşma kültürel, ticari ve sosyal ilişkilerin geliştirilmesine ek olarak Çin ile Hindistan’ın uluslararası sistemin yürütülmesine yönelik yapısal değişiklik taleplerinin de açık bir beyanı niteliğindedir. Bu antlaşma kapsamında Çin ve Hindistan, BM Güvenlik Konseyi’nin yapısında değişiklik yapılmasını tekrar dile getirmişlerdir. Çin yönetimi Hindistan’ın Güvenlik Konseyi’nde dâimi üyelik sürecinin destekçisi olduğunu ifade etmiş ve iki ülke Dünya Ticaret Örgütü içerisinde ortak hareket edeceklerini bildirmişlerdir.

Antlaşma ile iki ülkenin Sikkim ve Tibet eyaletleri arasındaki sınır ticaretini ilgilendiren bir maddeye yer verilmiştir. Bu madde ile Çin, Sikkim bölgesinin

Hindistan'ın bir parçası olduğunu kabul etmiştir. Böylelikle Çin ve Hindistan'ın yalnızca uluslararası sorunlarda değil ikili ilişkiler açısından da önemli bir ilerleme kaydettiğinin açık bir göstergesidir.

Çin ile Hindistan arasında “Dostluk Yılı” olarak belirlenen 2006 yılında Hindistan Başkanı Abdul Kalam'ın daveti üzerine Çin Devlet Başkanı Hu Jintao, Hindistan'ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret ile ilişkiler pekiştirilmiş ve iki ülkenin lideri “*Hindistan Cumhuriyeti ve Çin Halk Cumhuriyeti Arasında Ortak Bildiri*” başlıklı bir metne imza atmışlardır. Bu metinde Çin ile Hindistan arasındaki iş birliğinin küresel tehditlerle mücadelede hayati önem taşıdığına vurgu yapılmıştır. Bu sebeple iki ülke arasındaki iş birliğinin artırılması ve sürdürülebilir gelişimin teşvik edilebilmesi için on yönlü bir strateji belirlenmiştir. Bu çok yönlü stratejik politika içerisine ikili ilişkilerin kapsamlı gelişimi, kurumsal bağlantı ve diyalog mekanizmalarının güçlendirilmesi, ticari ve ekonomik değişimlerin güçlendirilmesi, karşılıklı fayda sağlayan iş birliğinin her alanda geliştirilmesi, savunma iş birliğinde karşılıklı güven aşılması, devam eden sorunlarda erken çözümün sağlanması, sınırlar arası iş birliği ve bağlılığın güçlendirilmesi, bilim ve teknolojiadaki iş birliğinin artırılması, insanlar arası değişimler ve kültürel bağların canlandırılması, bölgesel ve uluslararası düzeyde iş birliğinin yaygınlaştırılması konuları dâhil edilmiştir.

İki ülke arasındaki iş birliğinin yaygınlaştırılması amacını taşıyan bu maddeler, 2008 yılında imzalanan ortak vizyon belgesi ile Çin ve Hindistan arasında küresel sorunlara ilişkin ortak tavır politikasının ortaya konmasıyla devam etmiştir.

Hindistan Başbakanı Manmohan Singh'in 2008 yılı Ocak ayında Çin'e yaptığı ziyaret sırasında imzalanan antlaşma “*Çin ve Hindistan'ın 21.YY Ortak Vizyonu*” başlığını taşımaktadır. Ortak vizyon belgesi ile taraflar, iki ülke arasında geliştirilen dostluk ve iş birliğinin uluslararası sistem üzerinde olumlu bir etki yapacağını vurgulamışlar ve Çin ile Hindistan arasındaki dostça ilişkilerin hiçbir ülkeyi hedef almadığını, tarafların diğer ülkelerle olan dostça ilişkilerini etkilemeyeceğini bildirmişlerdir.

Çin ve Hindistan arasında geliştirilen ortak vizyon kapsamında, 21.YY'da uluslararası ilişkilerde devam eden demokratikleşme ve çoktarafılığın (multilateralism) önemli olduğu vurgulanarak, BM'nin uluslararası barış, güvenlik ve gelişimin sağlanmasındaki rolünün tanınip güçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Çin ve Hindistan'ın BM organlarının daha verimli şekilde çalışması isteği, örgütün Güvenlik Konseyi'nin yapısının değişmesi talebine işaret etmektedir. Ortak Vizyon belgesine de dâhil edilen talep, BM Güvenlik Konseyi'nin gelişmekte olan ülkelerin temsilcilerini içermesini sağlayacak kapsamlı bir reforma tâbi tutulmasını

kapsamaktadır. Bu talep ile Hindistan'ın Güvenlik Konseyi üyeliği sağlanmak istenmiş ve Çin tarafı, Hindistan'ın bu talebini desteklediğini belirtmiştir.

Bölgesel ve küresel konulardaki iş birliğini arttıran Çin ile Hindistan, iki ülke arasındaki ticaret ve yatırımın artırılması için 2010 yılında yeni bir bildiriye imza atmışlardır. Çin Başbakanı Wen Jiabao'nun Hindistan ziyareti esnasında imzalanan "*Ortak Bildiri*" başlıklı metin, taraflar arasında Stratejik Ekonomik Diyalog kurumunun oluşturulmasını içermektedir. Bu sayede Çin ile Hindistan arasındaki ticaret hedefi, 2015 yılı için 100 milyar dolar olarak belirlenmiştir.

Bildiri kapsamında taraflar, 2011 yılını "Çin-Hindistan Değişim Yılı" olarak belirlemişler ve kültürel değişim, yeşil teknoloji, Sutlej Nehri üzerinde hidrolojik veri paylaşımı, merkez bankalar arası düzenleme gibi çeşitli konularda altı farklı mutabakat anlaşması imzalamışlardır.

1988 yılında başlayan ve giderek artan iş birliği süreci, iki ülke liderinin sınır sorunlarına yönelik yeni bir kurumsal mekanizma oluşturma kararıyla devam etmiştir. 2012 yılında yapılan Çin-Hindistan sınır sorunları Özel Temsilcileri toplantısında, iki ülke arasında "*Hindistan-Çin Sınır Sorunu Üzerine İstişare ve Koordinasyon Çalışma Mekanizması Kurulmasına Yönelik*" antlaşma imzalanmıştır. Buna göre, sınır sorunlarının çözülmesi ve sınırdaki barış ve huzurun sağlanması için Çalışma Mekanizması'nın kurulması öngörülmüştür. Antlaşmaya göre Çalışma Mekanizması; sınırlardaki kurumlar ve askerî personel arası değişimleri güçlendirecek, sınır bölgelerindeki iş birliği olanaklarını araştıracaktır.

İki ülke arasında en son Ekim 2013 tarihinde sınır savunmasına yönelik anlaşmada, taraflar arasında Bakanlık düzeyindeki karşılıklı görüşmelerin devam ettirilmesi, düzenli bilgi alışverişinin sağlanması gibi konularda ortak kanaatleri içeren bir metne imza atmışlardır. Çin ve Hindistan'ın sürekli ekonomik büyümeye olan ihtiyaçları ve bu ihtiyacın enerji talebinde hızlı bir yükselişe sebep olması, iki ülke arasındaki geleneksel sınır sorunlarının uzlaşma yoluyla çözülmesini kolaylaştıran bir etken olmuştur.

Bununla birlikte her iki tarafın sınır sorunlarının karşılıklı görüşmelerle çözülebileceğine dair beyanları, sınır sorunlarının iki ülke arasındaki temel sorun olma niteliğini ortadan kaldırmamaktadır. Son dönemlerde Hindistan'ın ön plan çıktığı ASEAN içerisinde Çin'in ekonomik ve siyasi etkinliğini arttırması ve buna karşılık Çin'in öncülüğünde faaliyet gösteren Şanghay İş Birliği Örgütü (Shanghai Cooperation Organization- SCO) içerisinde Hindistan'ın gözlemci devlet statüsü kazanması, iki ülkenin birbirlerinin etki alanına girme çabalarının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

2011-2012 yılları arasında Hindistan'ın toplam ihracatının %50,69'unu, toplam ithalatının ise %61,36'sını ASEAN ülkeleriyle gerçekleştirmiş olması¹⁹⁸, Çin'in ASEAN ile artan ekonomik faaliyetlerinin Hindistan nezdinde kaydı uyandırmasını Hindistan nezdinde geçerli kılmaktadır. Benzer şekilde Hindistan'ın SCO üyesi devletler arasında demokrasi ile yönetilen tek ülke olması, SCO üyesi ülkelerde demokratik halk hareketlerinin artabileceğine yönelik Çin'in tedirginliğini arttırmaktadır. Çin ve Hindistan arasında bölgesel örgütler üzerinden devam eden bu tür gerilimler, tarihsel olarak "milli onur" ile eş tutulan sınır sorunlarının yeniden bir çatışma noktası olma ihtimalini içinde barındırmaktadır. Ekonomi ve enerji alanında ihtiyaç duyulan iş birliği süreci ve bu yolla artan karşılıklı bağımlılık, siyasi ilişkilerin seyri olumlu etkilemekte ise de gelecek dönemde ortaya çıkabilecek herhangi bir çatışma yine en fazla siyasi ilişkileri etkileyebilecektir.

¹⁹⁸ Hindistan 2011-2012 Ekonomik Raporu, http://commerce.nic.in/publications/pdf/CHAPTER_7.pdf (erişim tarihi: 03.06.2013).

3.3. 1990 Sonrası Çin-Hindistan Arasındaki Askerî İlişkiler

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin en önemli jeopolitik sonuçlarından birisi, Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu güç yapısı içerisinde var olan stratejik dengeyi ortadan kalkması olmuştur.¹⁹⁹ Kendisinden sonraki döneme kıyasla görece istikrarlı bir yapı arz eden iki kutuplu sistemin dağılması ile güvenliğini kutuplardan birisinin etki alanına girerek sağlayan birçok bölgede egemenlik ve meşruiyet krizlerine yol açan stratejik boşluk alanları oluşmuştur. Bu anlamda Sovyetler Birliği'nin öncülüğü altındaki Doğu Bloku içinde bulunan Orta ve Güney Asya, Soğuk Savaş sonrası yeni kriz alanlarının oluştuğu bölgelerin başında gelmiştir.

1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Orta ve Güney Asya'da meydana gelen stratejik boşluk alanları, bu coğrafyada küresel ve bölgesel güçler arasındaki çıkar tanımlamalarının farklılaşarak yeni çatışma alanları doğurmasına yol açmıştır.²⁰⁰ Sovyetler Birliği'nin çekildiği alanlarda ABD'nin tek süper güç olarak hâkimiyet kurma çabaları, bölgede yeni bir güç ve etki alanı rekabetinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni boşluk alanlarında sürdürülecek rekabetin kurallarını belirleyen en temel olay, 1991 Körfez Savaşı olmuştur. Körfez Savaşı ile ABD eskiden olduğu gibi bir kutbun merkezî gücü olmaktan çıkarak, küresel bunalım alanlarına müdahil olma kapasitesine sahip yegâne denetleyici güç olarak ortaya çıkmıştır.²⁰¹ Körfez Savaşı ile küresel güç ilişkilerinin ve bölgesel mücadelelerin nitelik değiştireceğine yönelik ilk söylem ise ABD'nin kullandığı "*Yeni Dünya Düzeni*" kavramı ile somutlaşmıştır.

Körfez Savaşı, küresel güç ilişkilerinin niteliğini dönüşüme uğrattırken Orta Doğu, Orta ve Güney Asya gibi bölgesel güçlerin askerî stratejilerinde de önemli dönüşümlere yol açmıştır.

Bir ülkenin askerî güç kapasitesinin belirlenmesinde çeşitli bileşenler göz önünde bulundurulmaktadır. Sahip olunan askerî personel sayısı, kara, hava ve donanma güçlerine ait silah kapasitesi ve nükleer teknoloji bu bileşenlerden bazılarıdır. Bununla birlikte bir ülkenin askerî gücünü etkin kılan, bu bileşenlerin ordu gücü içerisindeki dağılımıdır. Öyle ki, bir ülkenin ordu yapısı içerisinde personel, silah veya teknolojik altyapıdan birisini hâkim kılması o ülkenin benimsediği askerî doktrini ve savaş stratejisini yansıtmaktadır.

ABD'nin 1991 Körfez Savaşı'nda ileri teknoloji ürünü silahlar ve daha az sayıda personel ile kazandığı zafer, bölgesel ve küresel güçlerin askerî doktrin ve

¹⁹⁹ Davutoğlu, *a.g.e.*, s. 110.

²⁰⁰ *A.g.e.*, s. 114.

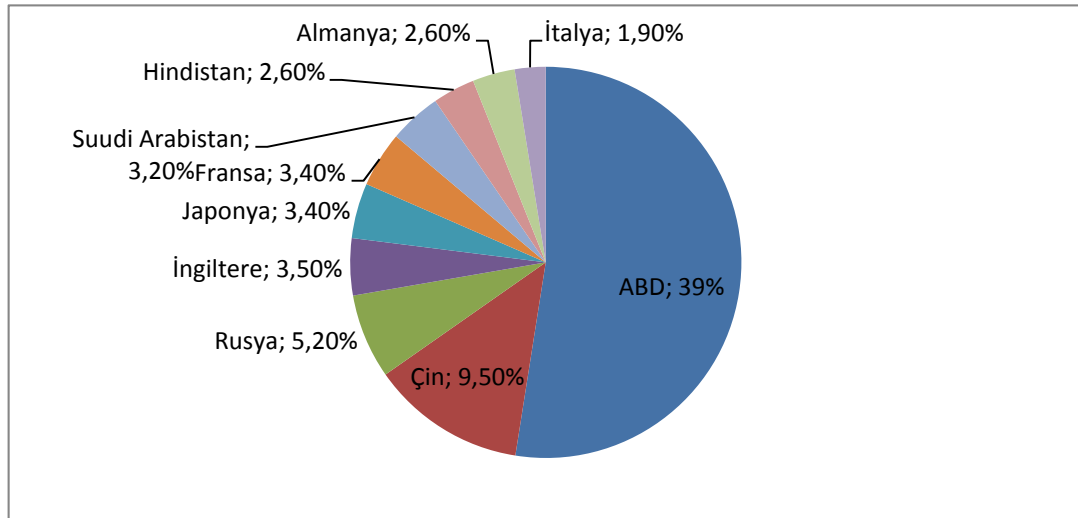
²⁰¹ *A.g.e.*, s. 110.

savaş stratejilerindeki dönüşümü beraberinde getirmiştir. 1990'lı yıllardan önce askerî gücün en önemli bileşenlerinden birisi askerî personel sayısı olmuştur. Fakat, 1991 Körfez Savaşı sonrasında devletlerin birincil askerî stratejisi, *daha az personel ile harekât kabiliyeti daha yüksek bir orduya sahip olmak* şeklinde değişime uğramıştır.

ABD'nin kendi coğrafyasından uzak bir yerde kazanmış olduğu başarı, Çin ile Hindistan için yeni bir dış politika ve askerî strateji izlemeyi zorunlu kılmıştır. Buna göre ABD'nin Asya'da hâkim güç konumuna gelmemesi için Çin ve Hindistan manevra kabiliyeti düşük olan ordu yapılarında değişikliğe giderek savunma ar-ge çalışmalarını başlatmaya karar vermişler ve uluslararası sorunlara daha aktif katılmaya karar vermişlerdir. Bundan sonra her iki ülkenin savunma harcamaları, nükleer altyapı geliştirme çabaları ve silah kapasiteleri düzenli şekilde artış göstermiştir.

3.3.1. Çin ve Hindistan'ın Askerî Güç Sıralamasında Küresel ve Bölgesel Önemi

Uluslararası ilişkiler sahnesinde, çoğu zaman bir olaya yönelik algılar, olayın kendisinden daha büyük bir gerçeklik ifade etmektedir. Kenneth Waltz'un ifade ettiği gibi güçler dengesinde, tehdit algısının varlığı gerçek bir tehdit niyetinin varlığından daha önemlidir.²⁰²

Grafik-3 2012 Dünya Askerî Harcamasında En Yüksek Paya Sahip 10 Ülke²⁰³

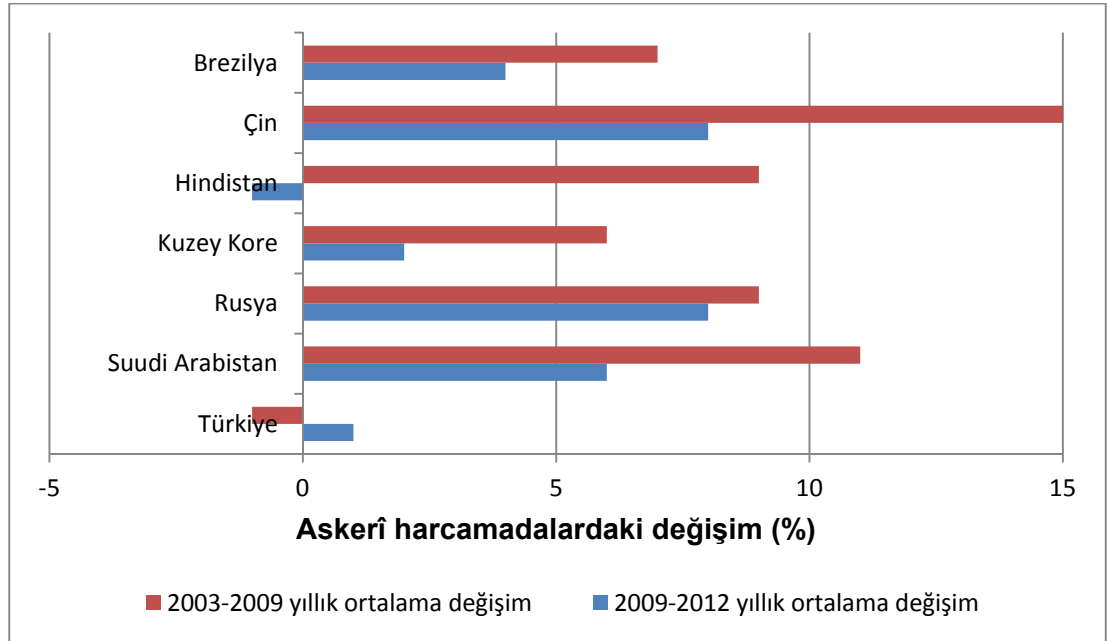
²⁰² G. Supriya and Mohanan B. Pillai, "India's Policy towards Rising China", Mohanan B. Pillai and L. Premashekra, (ed.), *Foreign Policy of India, Continuity and Change*, New Century Publications, Yeni Delhi, 2010, s. 101.

²⁰³ SIPRI, Trends in World Military Expenditure, 2012, http://books.sipri.org/product_info?c_product_id=458# (erişim tarihi: 25.09.2013).

Grafikten de görüldüğü üzere, 2012 yılında dünya çapında gerçekleştirilen toplam askerî harcamanın %9,5'ini Çin, %2,6'sını Hindistan gerçekleştirmiştir. Küresel siyaset alanında, aşırı silahlanmanın diğer aktörler için tehdit algısı oluşturduğu varsayımı, Çin ve Hindistan'ın askerî harcamalarının uluslararası boyutta yakından takip edilmesine yol açmıştır.

En yüksek askerî harcama yapan ülke sıralamasında ikinci ve sekizinci sırada yer almaları, küresel ve bölgesel güvenlik parametrelerinin yeniden yorumlanması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Çin ve Hindistan'ın yüksek askerî harcama oranlarına sahip olmaları, güç yapısı dönüşümü analizini kullanan çoğu bilim adamı tarafından bölgesel ve küresel tehdit kaynağı olarak tarif edilmelerine sebep olmuştur.

Güç yapısı dönüşümü analizine göre; bir devletin refah seviyesi ve ekonomik gücünde bir iyileşme olduğunda bu devlet, bölgesel ve küresel güç yapısını dönüşüme uğratabilecek daha geniş etki alanlarına sahip olmak istemektedir. Buradan yola çıkarak, 19.YY sonları ve iki dünya savaşı arası dönemde güçlenen Almanya ile II. Dünya Savaşı sonrası güçlenen Japonya'nın saldırgan bir dış politika izlemeleri küresel güç yapısında dönüşüme yol açan gelişmeler olmuştur.²⁰⁴

Grafik-4 2003-2009 ve 2009-2012 yıllarında en fazla askerî harcama yapan ülkelerdeki askerî harcamaların ortalama yıllık değişim oranı²⁰⁵

Askerî harcama/GSMH oranlarındaki artışı gösteren yukarıdaki grafikte, Çin ile Hindistan askerî harcama oranlarını arttıran ikinci ve üçüncü ülke olarak belirmiştir.

²⁰⁴ Supriya vd., *a.g.e.*, s. 102.

²⁰⁵ SIPRI, Average Annual Changes in Military Expenditure of Emerging Powers with the Highest Military Spending, 2003-2009 and 2009-2012, <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex-graphs-for-data-launch-2013/military-spending-by-emerging-powers.png> (erişim tarihi: 17.04.2013).

Askerî harcama ve silahlanma oranlarında meydana gelen bu yükseliş, aynı bölge içerisinde ortak problemlerle karşı karşıya olan Çin ile Hindistan arasındaki askerî ilişkilerin boyutunu önemli hale getirmektedir.

Küresel askerî güç sıralamasında ABD ve Rusya Federasyonu'ndan sonra üç ve dördüncü sıraya yerleşen Çin ile Hindistan'ın bölgesel ve küresel sorun alanlarında ortak tutum veya çatışma içerisinde olmaları, iki ülke arasındaki askerî ilişkileri küresel sonuçları olan bir boyuta taşımaktadır.²⁰⁶

Çin veya Hindistan'dan herhangi birisinin askerî alanda hâkim güç olarak ortaya çıkması, ikili ilişkileri etkileyerek önce bölgesel daha sonra ise küresel bir kutuplaşma yaratma potansiyeline sahiptir. Tarihî toprak anlaşmazlıkları ve ekonomik rekabet içerisinde bulunan Çin ve Hindistan için karşı tarafın önlenemez yükselişi tarihsel çatışma alanlarında gerilimin artmasına sebep olabilecektir.

Doğu ve Güney Asya'da askerî alanda küresel güç olmaya aday iki devletin yükselişi uluslararası aktörlerin bölge politikalarını doğrudan etkilemektedir. 1999 yılından sonra Çin'in savunma harcamalarında meydana gelen sürekli yükseliş eğilimi, ABD'nin bölge politikalarını etkileyen en önemli etken olmuştur. Clinton'un ikinci başkanlık döneminin son zamanlarında Hindistan ve ABD arasında stratejik iş birliği kurulmuş, 2001'de Bush yönetiminin göreve gelmesiyle hem askerî alanda hem de güvenlik alanında iş birliğinin kapsamı arttırılmıştır.²⁰⁷ 2005 yılında iki ülke arasında on yıl süreli bir savunma iş birliği anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma, Hindistan ve ABD'nin ortak silah üretimi, füze savunma sistemleri ve teknoloji transferi konusunda iş birliği yapmalarını öngörmüştür.²⁰⁸

ABD'nin özellikle 1990 sonrasında Çin karşısında Hindistan'ı destekleme politikası, Hindistan'a Çin karşısında bir pazarlık gücü sağlamıştır.²⁰⁹ Buna karşın askerî gücün önemli unsurlarından biri olan savunma harcamaları açısından Çin ve Hindistan arasında ihmal edilemeyecek bir fark mevcuttur.

²⁰⁶ Countries Ranked by Military Strength, 2013, <http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> (erişim tarihi: 10.04.2013).

²⁰⁷ John W. Garver, "China's Influence in Central and South Asia, is it increasing?", David Shambaugh (ed.), *China and Asia's New Dynamics*, University of California Press, USA, 2005, 205-227, s. 223.

²⁰⁸ Kılıçkap, *a.g.e.*, s. 158.

²⁰⁹ Garver, *a.g.e.*, s. 223.

Tablo-9 Çin ve Hindistan Savunma Bütçelerinin Karşılaştırılması ²¹⁰

Yıl	Hindistan		Çin	
	Askerî harcama (milyon dolar)	GSMH oranı %	Askerî harcama (milyon dolar)	GSMH oranı %
1989	17.842	3.5	16.600	2.5
1990	17.575	3.2	17.943	2.5
1991	16.410	3.0	18.860	2.4
1992	15.683	2.8	22.919	2.5
1993	17.713	2.9	21.233	2.0
1994	17.792	2.8	20.308	1.7
1995	18.326	2.7	20.875	1.7
1996	18.658	2.6	23.016	1.7
1997	20.654	2.7	23.842	1.6
1998	21.549	2.8	27.070	1.7
1999	25.043	3.1	31.191	1.9
2000	25.841	3.1	33.496	1.9
2001	26.741	3.0	41.176	2.1
2002	26.658	2.9	47.829	2.2
2003	27.253	2.8	51.955	2.1
2004	31.657	2.8	57.542	2.1
2005	33.690	2.8	64.726	2.0
2006	33.962	2.5	76.065	2.0
2007	34.374	2.3	87.730	2.1
2008	38.987	2.6	96.663	2.0
2009	45.903	2.6	116.666	2.2
2010	46.086	2.9	121.064	2.1
2011	44.282	2.6	129.272	2.0
2012	48.255	2.5	146.154	2.0

Tablo incelendiğinde, Çin ile Hindistan'ın askerî harcamalarının bölgesel ve küresel değişkenlerden etkilendiğini ortaya çıkarmaktadır. 1989-2000 yılları arasında her iki ülkenin ekonomik büyümesine paralel olarak gerçekleşen bir artış söz konusu olmakla birlikte, harcamalar arasında anlamlı bir fark olmadığı söylenebilir.

2001 yılından itibaren gerçekleşen harcamaların GSMH içindeki oranlarına bakıldığında özellikle Çin tarafında önemli bir artış görüldüğü, bu artışın devam etmesiyle 2005 yılından itibaren Çin ile Hindistan arasında önemli bir fark oluştuğu

²¹⁰ SIPRI, Military Expenditure Database, <http://milexdata.sipri.org/result.php4> (erişim tarihi: 17.04.2013) ve <http://milexdata.sipri.org/files/?file=SIPRI+milex+data+1988-2012+v2.xlsx> (erişim tarihi: 24.09.2013).

gözlenmektedir. Çin'in askerî harcamalarında oransal ve cari olarak meydana gelen artışın, 11 Eylül 2001 saldırılarından bağımsız olmadığı ve askerî harcamaların küresel olayların doğrudan yansıması olduğu gözlenmektedir.

Görüldüğü üzere Çin'in askerî harcamaları oran olarak aynı kalsa da reel olarak artış göstermiş, Hindistan'ın ise bilinçli şekilde GSMH'dan savunma için ayırdığı oran arttırılmıştır. Savunma harcamalarındaki bu artış eğilimi, iki ülkenin savunma anlayışları ve ordu yapılarında meydana gelen değişime paralel olarak gelişmiştir.

1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Körfez Savaşı ile ABD'nin uzak bir coğrafyada kazandığı başarı, ABD'nin Asya'ya müdahil olabilecek tek süper güç olarak belirme ihtimalini yükseltmiştir. Eş zamanlı olarak 1990 sonrasında Çin ve Hindistan'da ekonomik dış açılım politikalarının önem kazanması ve Orta Doğu petrollerinin iki ülke için önem kazanması, Çin ve Hindistan'ın küresel güç yapısının işleyişinde çok merkezliliği teşvik etme çabalarını arttırmıştır. Bu kapsamda gelişen siyasi ve ekonomik ilişkiler, askerî boyutta sürdürülmüştür. İki ülke arasında sınır savunması, ortak tatbikat vb. unsurları içeren birçok anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmaların kapsam ve yöntemlerinin incelenmesi, Çin ve Hindistan arasındaki iş birliği sürecinin anlaşılmasında önemli bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır.

3.3.2. Çin ile Hindistan Arasındaki Askerî İlişkileri Düzenleyen Antlaşmalar

Çin ile Hindistan arasındaki askerî ilişkileri düzenleyen antlaşmalar iki ülke arasındaki sınır anlaşmazlıklarının uzlaşma yoluyla çözülmesine odaklanmaktadır. Bu kapsamda imzalanmış olan antlaşmalarda yer alan düzenlemeler üç başlık altında sürdürülmektedir;

- Sınır bölgelerinde güven artırıcı önlemler
- İki ülke arasındaki askerî personel değişimleri
- İki ülke arasında düzenlenecek olan ortak askerî tatbikat ve eğitimler

Çin ile Hindistan arasındaki sınır sorunlarının çözümüne ilişkin olarak imzalanan ilk anlaşma 7 Eylül 1993 tarihli *Çin ve Hindistan Sınır Bölgelerindeki Fiilî Kontrol Hattı Boyunca Barış ve Huzurun Korunması Antlaşması*'dır. Antlaşma, iki ülkenin barış içinde yaşamanın beş ilkesini kabul etmesiyle başlamaktadır. Böylelikle egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı, içişlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı fayda gibi temel ilkeler antlaşmanın temelini oluşturmuştur. Antlaşmanın birinci maddesi, iki ülke arasındaki sınır sorunlarının barışçıl yöntemlerle çözülmesi ve tarafların birbirlerine karşı güç kullanmaması gerektiğini düzenlemektedir. İkinci madde ile fiilî kontrol hattında konuşlandırılmış olan askerî güçlerin sayısında yapılacak azaltımın içerik ve zamanlamasının taraflar arasında ortaklaşa

belirleneceği belirtilmiştir. Antlaşmanın diğer maddeleri sınır hattında güven artırıcı önlemlerin alınması gerektiğini ve Ortak Çalışma Grubu'na her iki taraftan askerî uzmanların atanması gerektiğini içermektedir.

1996 yılında imzalanan *Fiilî Kontrol Hattı Boyunca Güven Artırıcı Önlemler Antlaşması*, 1993 Antlaşması'ndaki maddeleri ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Antlaşma ile taraflar sınır hattı boyunca görevlendirdikleri askerî personel ve silah donanımını azaltmaya karar vermişlerdir. Buna ek olarak sınır hattında 5000 kişiyi aşan askerî tatbikatlarda karşı tarafın bilgilendirmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca, 7 mm ve bunu aşan kalibredeki silahların, savaş tanklarının, zırhlı piyade araçlarının, karadan karaya ve karadan havaya füzelerin sayısının azaltılmasında mutabakata varılmıştır. Belirlenen bu kurallar ile ilgili çalışmaların yürütülmesi için Çin-Hindistan Diplomatik ve Askerî Uzmanlar Grubu oluşturulmuş ve bu grubun Ortak Çalışma Grubu'na destek vermesi planlanmıştır.

1998 yılında Hindistan'ın gerçekleştirmiş olduğu nükleer denemeler Çin ile devam eden ilişkilerin yavaşlamasına sebep olmuştur. Bununla birlikte 1999'da görüşmeler tekrar başlamış ve 2005 yılında *Barış ve Refah için Stratejik Ortaklık ve İş Birliği Anlaşması* imzalanmıştır. Bu anlaşmada iki ülke arasındaki sınır hattı boyunca güven artırıcı önlemlerin uygulanmasını içeren iki ek protokole yer verilmiştir.

Bu tarihten sonra 2006 yılında *Savunma Alanında Karşılıklı Değişim ve İş Birliği Mutabakat Anlaşması* imzalanmıştır. Anlaşma ile iki ülke arasında arama kurtarma çalışmaları, korsanlık faaliyetlerinin önlenmesi, teröre karşı savaş ve diğer ortak çıkar alanlarında ortak tatbikat ve eğitim programlarının düzenlenmesine karar verilmiştir. Ayrıca, Yıllık Savunma Diyalog'ları (Annual Defence Dialogue) bu anlaşma kapsamında ön görülmüş ve uygulamaya konulmuştur. ADD, Çin ve Hindistan arasındaki askerî personel değişimlerini, temsilci düzeyindeki ziyaretleri ve ortak tatbikatları kurumsallaştırmak üzere kurulmuştur.

Tablo-10 Hindistan-Çin Yıllık Savunma Diyalogu Toplantıları²¹¹

Yıl	Yer	Hindistan tarafı katılımcı	Çin tarafı katılımcı
Kasım 2007	Pekin	Shri Bimal Julka	Tümgeneral Qian Li Hua
Aralık 2008	Yeni Delhi	Shri Vijay Singh	Korgeneral Ma Xiaotian
Ocak 2010	Pekin	Shri Pradeep Kumar	General Ma Xiaotian,
Aralık 2011	Yeni Delhi	Shri Shashi Kant Sharma	General Ma Xiaotian

²¹¹

India-China Defence Cooperation in 2012, <http://www.indianembassy.org.cn/DynamicContent.aspx?MenuId=5&SubMenuId=0> (erişim tarihi: 16.04.2013)

Savunma Diyalogu Toplantıları'nda alınan ortak tatbikat kararları, deniz ve kara tatbikatları olarak düzenlenmiştir. Bu kapsamda Çin ve Hindistan arasında 2003, 2005 ve 2007'de ortak deniz tatbikatları yapılmıştır²¹², kara tatbikatlarının listesi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo-11 Çin ile Hindistan Arasında Ortak Askerî Tatbikatlar ²¹³

	Yer	Tarih
1. Ortak Askerî Tatbikat, "Hand-in-Hand"	Yunnan/Çin	2007
2. Ortak Askerî Tatbikat, "Hand-in-Hand"	Karnataka/Hindistan	2008
3. Ortak Askerî Tatbikat, "Hand-to-Hand"	Sichuan/Çin	2013

Çin ve Hindistan arasındaki sınır sorunlarının çözülmesine yönelik tüm bu düzenlemeler iki ülke arasındaki ilişkileri iyileştirici bir etki yaratmıştır. Sınır bölgelerindeki personel sayısının azaltılması ve savunma güçleri arasındaki karşılıklı değişim ve eğitim programları bu etkinin en güzel örneğini oluşturmaktadır. Ancak tüm bunlara rağmen Çin ve Hindistan arasındaki sınır sorunlarının tam anlamıyla çözüme ulaşmış olduğu söylenemez. 1993 Antlaşması'nın 6. Maddesi, antlaşma maddelerinin tarafların sınır sorunlarındaki duruşlarına hâlel getirmeyeceğini düzenlemektedir.²¹⁴

Bununla ilgili olarak iki ülke arasında 2012 yılında yaşanan bir gerginlik sınır sorunlarında sürdürülen tutumun bir göstergesi olmuştur. 2012 yılının Ocak ayında karşılıklı savunma personeli değişim programı kapsamında Hindistan'ın Arunachal Pradesh eyaletinden Çin'e giriş yapmak isteyen bir Hindistan Hava Gücü personeline "*Zaten Çin'in bir vatandaşı olduğu*" gerekçesiyle Çin tarafından vize verilmemiştir. Hindistan için bu olay, Çin'in Arunachal Pradesh'teki egemenlik iddialarına kanıt teşkil etmiştir.²¹⁵

Hindistan tarafı için kaygı uyandıran Çin eylemleri bununla kısıtlı değildir. Çin'in Pakistan ile yıllardır devam eden stratejik iş birliği, Myanmar(Burma) ve ASEAN ülkeleriyle gelişen siyasi ve ekonomik bağlar, Hindistan'da Çin'in tehdit olarak algılanmasının sebepleri arasındadır. Hindistan'da Çin'in askerî tehdit oluşturduğuna yönelik tartışmaların en önemli destekleyicisi, Myanmar ve Pakistan'a ek olarak Bangladeş, Tayland, İran ve Sri Lanka'yı içine alan pek çok ülkeye Çin'den

²¹² Mandip Singh, China's Defence Minister in India: Raising Military Relations to the Next Level?, p.2, <http://www.idsa.in/issuebrief/ChinasDefenceMinisterinIndiaRaisingMilitaryRelationstotheNextLevel> (erişim tarihi: 10.04.2013).

²¹³ Jagannath P. Panda, China-India Joint Military Drill: Time for a Review, http://www.idsa.in/idsacomments/ChinaIndiaJointMilitaryDrill_jppanda_020913 (erişim tarihi: 07.10.2013).

²¹⁴ Antlaşmanın ilgili 6. Maddesi: "*Taraflar, bu antlaşmada fiili kontrol hattına yapılan atıfların sınır sorunlarında tarafların kendi duruşlarını etkilemeyeceğini kabul eder.*"

²¹⁵ Jagga, **a.g.e.**, s. 12.

yapılan silah transferleridir. Hintli analistlere göre özellikle Çin ile Myanmar arasında 1988 sonrasında geliştirilen stratejik ve askerî ilişkiler, Pekin'in Pakistan ile olan ilişkileri kadar ciddi potansiyel stratejik yaptırımlara sahiptir.

Myanmar ve Pakistan ile ilişkisi Çin'e Hindistan'ın iki kanadında müttefik sağlamasına izin vermektedir.²¹⁶ Tüm bu eylemler göz önünde bulundurulduğunda Çoğu Hintli analist, Pekin'in Hindistan'la ilişkisinde iki uçlu bir strateji izlediğini söylemektedir. Bu strateji caydırıcılıkla bağlılığı bir arada barındırmaktadır. Pekin bir taraftan çatışmayı önleme amaçlı ikilli mekanizmalar ve ekonomik bağlarla Hindistan'ı kendisine yakın tutmaya çabalarırken diğer yandan Yeni Delhi'nin Çin'in temel ulusal çıkarları ile mücadele etmesini engelleyici belirli politikalar izlemektedir.²¹⁷

Çin'in bu politikalarına karşılık Hindistan'ın Tibet, Rusya Federasyonu ve ABD ile ilişkileri Çin tarafını rahatsız eden eylemleri oluşturmaktadır. Tibet sorunu, Çin'in Hindistan ile ilişkilerini yönlendiren temel sorunlarından bir tanesidir. 1989 yılından bu yana imzalanan antlaşmalarda Hindistan, kendi sınırları içerisinde Tibetli isyancıların siyasi eylemlerine izin vermeyeceğini yinelemiş olsa da Çin tarafı Hindistan'ı Tibetlilere destek vermekle suçlamaya devam etmektedir. Diğer yandan Asya'da Çin hakimiyetini engellemek üzere ABD ile iş birliği yaptığını düşünmesi Çin'in Hindistan'a karşı politikalarını belirleyen diğer etkidir. ABD ve Hindistan, güçler ayrılığı ilkesi ve hukukun üstünlüğü gibi ortak siyasi değerlere sahip bulunmaktalar. Buna ek olarak 1947'deki bağımsızlığından itibaren ABD ile hiç doğrudan doğruya savaşmayan Hindistan, 1950'lerde Çin birliklerine karşı Tibetlilerin desteklenmesine yönelik ABD girişimlerini desteklemiştir. 1962'deki Çin ile savaşından sonra Hindistan, ABD'den önemli istihbari ve askerî destekler almıştır.²¹⁸ Bu boyutlarıyla Hindistan-ABD iş birliği Çin için Hindistan'ı askerî tehdit durumuna getirmektedir. Hindistan-Rusya Federasyonu ilişkilerinin askerî boyutu, Çin'i kaygılandıran diğer bir etmendir. Rusya Federasyonu 1991'den beri bazı yıllar %25'e kadar yükselmekle beraber ortalama yıllık silah ihracatının %20'sinden fazlasını Hindistan'a yapmaktadır. Ayrıca Ekim 1997'de Rusya Federasyonu ve Hindistan savunma bağlarını güçlendiren ve 2010 yılına kadar geçerli olan bir anlaşma imzalamışlardır.²¹⁹

Tüm bu etmenler, ekonomik karşılıklı bağımlılığın zorunlu kıldığı uzlaşma ve iş birliğinin arka yüzünü oluşturmaktadır. Çin veya Hindistan'dan herhangi birisinin

²¹⁶ Michael D. Swaine, "China's Regional Military Posture", David Shambaugh (ed.), **China and Asia's New Dynamics**, University of California Press, USA, 2005, 266-285, s. 279.

²¹⁷ Jagga, **a.g.e.**, s. 17.

²¹⁸ Gilboy vd., **a.g.e.**, s. 9.

²¹⁹ Kılıçkap, **a.g.e.**, s. 156.

dengelenemeyecek yükselişi, karşı taraf için tehdit oluşturma ve askerî güce başvurma olasılığını mümkün kılmaktadır. Çin ve Hindistan'ın askerî güç kullanımına ilişkin yapılan çalışmalar Hindistan'a oranla Çin'in askerî güce başvurma olasılığını daha yüksek bulmaktadır.

Tablo-12 Çin ve Hindistan'ın Güç Kullanım Miktarları ²²⁰

	Çin	Hindistan
Güç Kullanımı		
1949-1979	57	26
1980-2001	19	19
Toplam	76	45
Savaş		
1949-1979	3	3
1980-2001	1	1
Toplam	4	4
Güç Kullanımı ve Savaş		
1949-1979	60	29
1980-2001	20	20
Toplam	80	49

Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerde askerî iş birliğinin sağlanması, ekonomik ve siyasi uzlaşma sürecine ivme kazandıracak bir potansiyele sahiptir. Ancak, iki ülkenin askerî harcamaları, tarihsel olarak güce başvurma istatistikleri göz önünde bulundurulduğunda Çin'in askerî varlığına Hindistan'a oranla daha fazla yatırım yaptığı fark edilmektedir. Artan askerî harcamalarına ek olarak Çin'in bölge ülkelerinde askerî üs edinmesini içeren ikili anlaşmalar imzalaması ve ortak tatbikatlar uygulaması, Hindistan'ın Çin'i potansiyel tehdit olarak algılamasına yol açabilecek bir gelişmedir. Bu sebeple, iki ülke arasındaki ilişkilerin güven boyutunda askerî ilişkilerin dengeli ve istikrarlı olması, diğer iş birliği alanlarını kuvvetlendirecek ve olası bir bölgesel birliğin en önemli unsurunu oluşturacaktır.

²²⁰ Gilboy vd., *a.g.e.*, s. 76.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN İLE HİNDİSTAN ARASINDAKİ OLASI REKABET VE İŞ BİRLİĞİ UNSURLARI

4.1. ÇİN İLE HİNDİSTAN ARASINDAKİ REKABET UNSURLARI

Asya'nın değişen güç dengesi içerisinde Çin ve Hindistan'ın küresel ölçekte en fazla enerji ithal eden ülkeler olarak ön plana çıkması, bölgesel ilişkilerin yeni parametrelerini belirleyen en temel gelişme olmuştur. Asya'nın doğal kaynak açısından zengin ülkeleri ve Hint Okyanus'una kıyısı olan görece küçük ülkelerin pazar potansiyelleri Çin ile Hindistan arasında iş birliği alanları yaratırken örtülü bir rekabetin de ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Çin ile Hindistan arasında rekabete konu olan hususları, su kaynaklarının yönetimi, ekonomik etki alanı yaratma mücadelesi ve enerji güvenliğinin sağlanması başlıkları altında incelemek mümkündür.

4.1.1. Su Sorunları

Yönetim anlayışı ve siyasal sistem açısından birbirinden çok farklı geleneklere sahip olan Çin ve Hindistan'ın sosyo-kültürel yapıları ele alındığında iki ülkenin birçok benzer sorun ve sosyal gerçeklikle karşı karşıya olduğu görülmektedir. Bu sosyal gerçekliklerden en önemlileri; yüksek nüfus oranı ve bu nüfus içerisindeki yüksek yoksulluk oranları, hızlı şehirleşme ve bununla gelen altyapı hizmeti, su ve yiyecek tedarikinde yaşanan yetersizliklerdir. Çin ve Hindistan'ın sürekli ekonomik gelişimi sonucu giderek artan su talebine karşılık, dünya üzerinde su kaynaklarının tükenme eğiliminde olması, uluslararası alanda su paylaşım mücadelelerini görünür kılmaktadır.

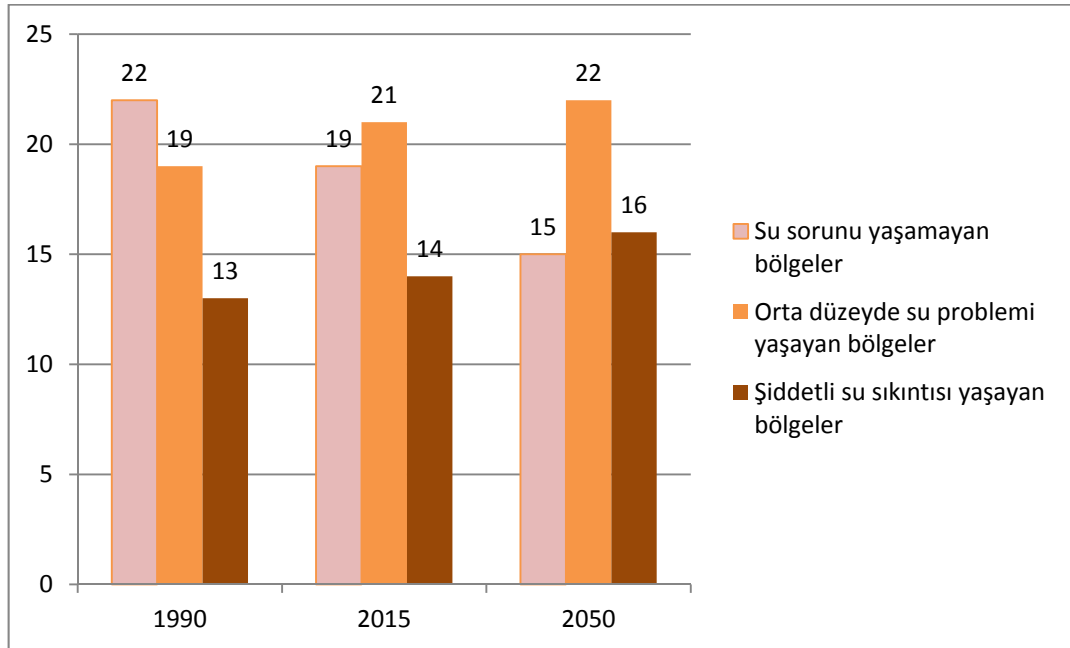
Yerküredeki su kaynaklarının %97,5'ini okyanuslar, kalan %2,5'lik kısmını ise tatlı su kaynakları oluşturmaktadır. Ancak bu tatlı su kaynaklarının yalnızca %0,3'ü bireylerin su ihtiyacı için kullanılabilecek göl ve nehir sularıdır. Su kıtlığı neredeyse tüm kıtaları ve gezegenimizdeki insanların %40'ından fazlasını etkilemektedir. 2025'te 1,8 milyar insanın tamamen su kıtlığı yaşanan bölgelerde ve dünya nüfusunun 2/3'sinin su problemi altında yaşayacağı tahmin edilirken, bu oranın 2013'da dünya nüfusunun %47'sine ulaşması beklenmektedir.²²¹

Su kaynaklarını uluslararası toplum için krize dönüştürecek olan ise su kaynakları seviyesindeki hızlı ve sürekli azalıştır. Son yüzyılda su kullanım oranı,

²²¹ UN Water, Statistics: Graphs&Maps, Water Resources, http://www.unwater.org/statistics_res.html (erişim tarihi: 01.11.2013).

nüfus artış oranından iki kat hızlı artış göstermiştir. Kaynakların hızla tükenmesi, su kullanımının bilinçsiz kullanımı ve artan şehirleşme oranları ile paralellik göstermektedir. Bu aşamada, Çin ve Hindistan'ın artan şehirleşme oranları ve tarımda su kullanım oranlarının yüksek olması, Çin ve Hindistan'ı su kaynaklarında riskli bölgeler sıralamasında üst sıralara yerleştirmektedir. Nitekim, BM raporuna göre 2025'te su çekilmelerinin %50'si Çin ve Hindistan'ın içinde olduğu gelişmekte olan ülkelerde yaşanacaktır.²²²

Dünya yüzeyinde kullanılabilir su oranının düşüş göstermesi ve su çekilmelerinde yaşanan artışın, özellikle uluslararası su havzalarına sahip ülkeler arasında önemli su sorunlarına yol açacağı tahmin edilmektedir.

Grafik-5 Su kıtlığı ile karşılaşma düzeylerine göre topraklar, (%) 1990-2050²²³

Grafik incelendiğinde, su sorunu yaşamayacak bölgelerin oranının %22'den %15'e düşeceği, su sorunu yaşanacak bölgelerin ise %16-17'lik seviyeye yükseleceği görülmektedir.

Su sorunu yaşayacak topraklar arasında siyasi çatışmaların, sınır aşan su havzalarına sahip bölgelerde Dünya üzerinde uluslararası su havzalarını barındıran 148 devlet olduğu tahmin edilmektedir. Konuyu, güvenlik boyutunda önemli kılan unsur ise ortak su kaynaklarını paylaşan ülkeler arasındaki kaynak paylaşım ve

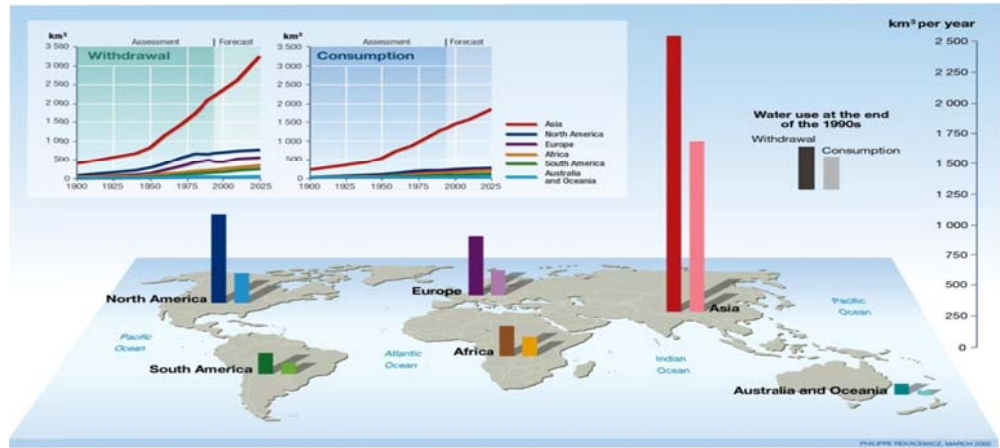
²²² UN Water, Water Scarcity, http://www.unwater.org/downloads/water_scarcity.pdf (erişim tarihi: 01.11.2013).

²²³ UNEP, Global Environment Outlook, Availability of fresh water, assuming conventional development: land area by availability of fresh water as a percentage of the total world land area. http://www.unep.org/geo/geo1/fig/fig4_22.htm (erişim tarihi: 01.11.2013).

yönetimi meselesidir. Sınır aşan suların iş birliğinden çok çatışmaya yol açtığını gösteren birçok örnek bulunmaktadır. BM Tarım ve Gıda Örgütü (The Food and Agriculture Organization of the UN-FAO) uluslararası su kaynaklarını konu alan 3,600'den fazla anlaşma olduğunu belirtmektedir.²²⁴

Bu veri göz önünde bulundurulduğunda Asya'da su kaynakları yönetimi, gelecek dönemde en çok tartışılan konulardan biri olmaya aday gözükmektedir. Su kaynakları yönetimi, dünya üzerinde bulunan 276 sınır aşan akarsuyun 60 tanesini içinde barındırması²²⁵ ve bölge ülkelerinin ekonomik gelişiminde su kaynaklarının hayati öneme sahip olması sebebiyle²²⁶ Asya'da, özellikle Çin ve Hindistan'da istikrar ve refahı birinci derecede etkileme kapasitesine sahip bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır.

Uluslararası su havzalarının yoğun olarak bulunduğu bir kıta olmasının yanı sıra kentleşme hızının hızlı bir şekilde artıyor olması²²⁷, Asya'da su seviyesinde meydana gelen çekilme hızını yükseltmekte, bu da bölge ülkeleri arasında su kaynaklarının yönetimi konusunda bir rekabete yol açmaktadır.

Resim-1 Su Tüketim ve Su Çekilme Oranlarının Kıtasal Dağılımı²²⁸

²²⁴ UN Water, The United Nations World Water Development Report 4, <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002156/215644e.pdf>, s. 31 (erişim tarihi: 30.10.2013).

²²⁵ UN Water, Facts and Figures About The Water Cooperation, <http://www.unwater.org/water-cooperation-2013/water-cooperation/facts-and-figures/> (erişim tarihi: 28.10.2013).

²²⁶ Stephen Brichieri ve Robert W. Bradnock, "Geopolitics, Water and Development in South Asia: Cooperative Development in the Ganges-Brahmaputra Delta", *The Geographical Journal*, Vol. 169, No. 1, March 2003, s. 43.

²²⁷ UN Water, The United Nations World Water Development Report 4, <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002156/215644e.pdf>, (erişim tarihi: 30.10.2013).

²²⁸ Küresel Su Çekilme ve Su Tüketim Oranları, http://www.grida.no/graphicslib/detail/water-withdrawal-and-consumption_666d (erişim tarihi: 04.11.2013).

Çin ve Hindistan'ı içine alan Güney ve Güneydoğu Asya'nın sınır aşan nehirlerini oluşturan üç önemli nehir sistemi vardır. Bunlar; Indus, Ganj ve Brahmaputra-Mehgna (GBM) nehir sistemleridir. Bu üç akarsuyun akış bölgesinde bulunan ülkelerin, büyük yatırım gerektiren su geliştirme projeleri için yeterli ekonomik güce sahip bulunmaması GBM havzasında akan nehirleri, bölgenin istikrar ve refahı için önemli bir konuma yerleştirmektedir.²²⁹

Harita-2 Ganj-Brahmaputra-Mehgna Nehir Havzası²³⁰

GBM nehir sisteminin sularını aktığı alan yaklaşık 1,746.500 km² olup, bu alan Bangladeş, Nepal, Bhutan, Hindistan ve Çin'i kapsayan 5 ülkeyi içine almaktadır.²³¹ GBM deltasının su toplama havzasının %90'lık alanı Hindistan, Nepal, Bhutan ve Çin paylaşmaktadır.²³²

Hindistan ve Çin'in bu nehirlerle sahip olma miktarı aşağıdaki gibidir:

Tablo-13 GBM Deltası'nın Çin ve Hindistan Arasındaki Dağılımı²³³

Nehir	Toplam alan (km ²)	Hindistan (km ²)	Çin (km ²)
Brahmaputra	552000	195000	270900
Ganj	1087300	860000	33520
Mehgna	82000	47000	-
	1721300 (%100)	1102000 (%64.02)	304420 (%17.69)

²²⁹ Brichieri vd., a.g.e., s. 47.

²³⁰ Basin Map of The Ganges, The Brahmaputra and The Meghna River, http://www.jrcb.gov.bd/basin_map.html (erişim tarihi: 30.10.2013).

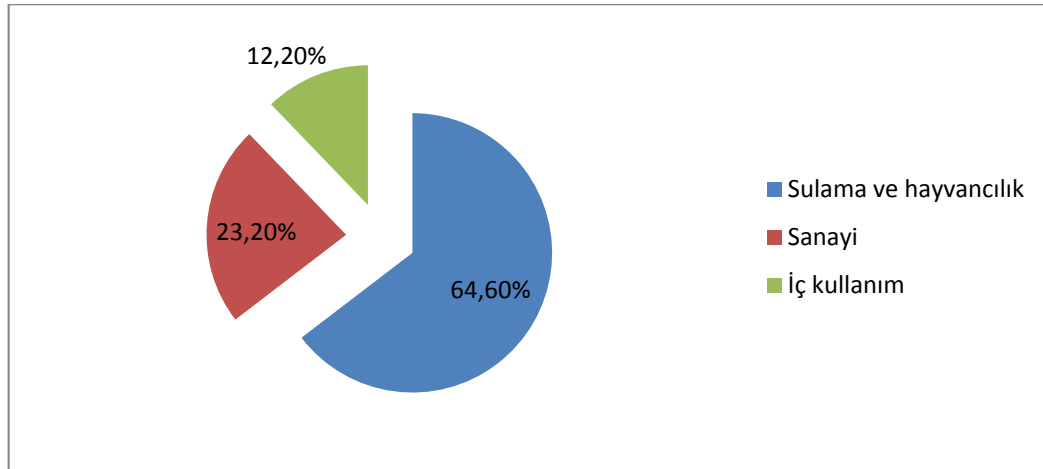
²³¹ Jain, Agarwal ve Singh, a.g.e., s. 334.

²³² Brichieri vd., a.g.e., s. 48.

²³³ Basin Map of The Ganges, The Brahmaputra and The Meghna River, http://www.jrcb.gov.bd/basin_map.html (erişim tarihi: 30.10.2013).

Çin'deki şehirlerin yaklaşık 2/3'sinin yetersiz su kaynaklarına sahip olması²³⁴, Hindistan nüfusunun ise %51'inin arıtılmış suya ulaşım imkânından yoksun olması²³⁵ sahip olunan su kaynaklarından azami ölçüde faydalanmayı her iki ülke için zorunlu kılmaktadır. Diğer yandan, Çin ve Hindistan'ın gelişiminin uzun dönemde giderek artan bir şekilde su kapasitesine/su kullanılabilirliğine bağlı olacağı tahmin edilmektedir. Buna rağmen, 1999'dan 2008'e kadar Çin'de yenilenebilir iç su kaynakları kişi başına 2,220 metre küpten 2,092 metre küpe, Hindistan'da ise 1,762'den 1, 631 metre küpe düşmüş olması, iki ülkeyi kişi başına en düşük rezevlere sahip ülkeler arasına yerleştirmiştir. Ünlü çevreci Lester Brown'ın bu iki ülkede meydana gelecek bir kıtlığın, yiyecek güvenliğini insanlığın daha önce hiç görmediği şekilde tehdit edeceğini vurgulaması, konunun önemini bir kez daha ön plana çıkartmaktadır.²³⁶

Çin ve Hindistan'da su tüketim oranının en fazla olduğu alanın tarım sektörü olması, olası bir su kıtlığını bölge güvenliği açısından tehdit unsuru haline getirmektedir. İki ülkenin artmakta olan su tüketim ve çekilme oranları; başlıca tarım, sanayi ve iç kullanım alanlarından kaynaklanmaktadır.²³⁷

Grafik-6 Çin'de su kullanımının sektörel dağılımı, 2005²³⁸

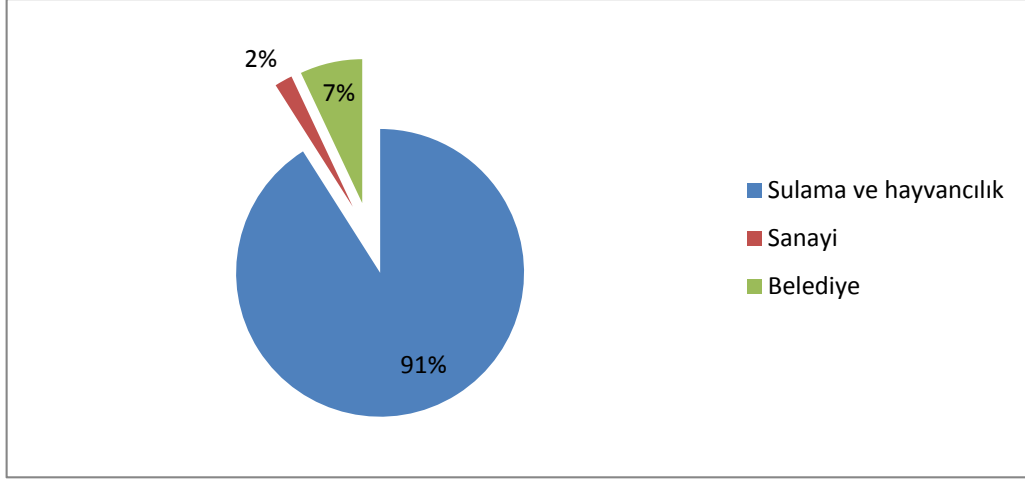
²³⁴ Brichieri vd., **a.g.e.**, s. 46.

²³⁵ Sridhar Vedachalam, "Water Supply and Sanitation in India" <http://www.globalwaterforum.org/2012/09/23/water-supply-and-sanitation-in-india-meeting-targets-and-beyond/%20/> (erişim tarihi: 23.12.2013).

²³⁶ Holslag, **a.g.e.**, s. 21.

²³⁷ UNEP, Freshwater use by sector at the beginning of the 2000s, <http://www.unep.org/dewa/vitalwater/article48.html> (erişim tarihi: 01.11.2013).

²³⁸ FAO, http://www.fao.org/nr/water/aquastat/countries_regions/CHN/figures.pdf#fig1 (erişim tarihi: 04.11.2013).

Grafik-7 Hindistan'da su kullanımının sektörel dağılımı, 2010²³⁹

Hindistan ekonomisinde aktif nüfusun %55'inin tarım alanında çalışması²⁴⁰ ve Çin'in dünya nüfusunun %21'ine sahipken temiz su kaynaklarının yalnızca %6'sına sahip olması, Çin ve Hindistan arasında su kaynaklarının çatışma unsuru yaratabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Diğer yandan Çin'in enerji profilinde su gücü %6-7 iken bunun 2020'de %15'e yükselmesi beklenmektedir. Bu sebeple Çin'in mevcut su kaynakları üzerinde önemli baraj ve hidroelektrik santrali projeleri yürütmesi²⁴¹, Hindistan ile arasındaki temel ihtilaf noktasını oluşturmaktadır. Çin ve Hindistan arasında rekabet unsuru olabilecek en önemli akarsu, Çin'den doğup Hindistan sınırlarına giriş yapan Yarlung Zangbo nehridir.²⁴²

Yarlung/Brahmaputra'nın suları Hindistan'ın kuzeydoğusunda yapılan tarım için başlıca su kaynağıdır. Hindistan'ın bu nehrin sularına olan yüksek seviyedeki bağımlılığı; su seviyesinde meydana gelecek bir azalışın sosyal istikrarsızlığa yol açma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.²⁴³ Bu noktada, Hindistan'ın Çin'e karşı en önemli ithâmı; Çin'in akarsu akış yönünü değiştirdiği yönündeki iddialardır. Hindistan basını ve çeşitli düşünce kuruluşu uzmanları, Çin'in Brahmaputra, Ganj ve Indus gibi büyük nehirlerin suları üzerinde çeşitli barajlar inşa edeceğine yönelik haberler yapmakta ve Hintli yöneticileri önlem almaya çağırmaktadırlar. Yeni Delhi'deki Politika araştırmaları Merkezi'nden Brahma Chellaney, "Bu projelerin Hindistan'ın ve

²³⁹ FAO, http://www.fao.org/nr/water/aquastat/countries_regions/IND/figures.pdf#fig4 (erişim tarihi: 04.11.2013).

²⁴⁰ FAO, Water Report of India, 2012, http://www.fao.org/nr/water/aquastat/countries_regions/IND/index.stm (04.11.2013).

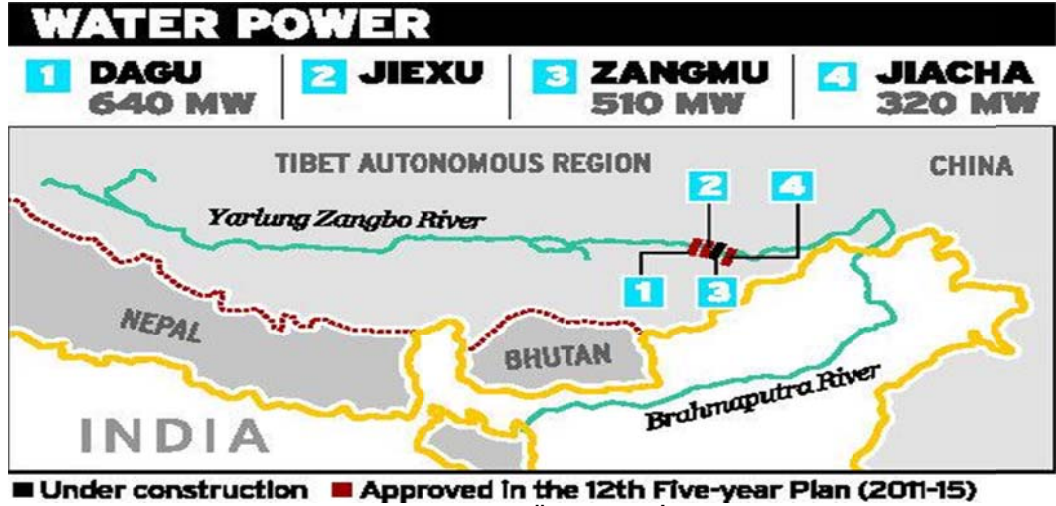
²⁴¹ China and India Quarrel Over A Dam Project, Stratfor Analysis, Jan. 2013, <http://ehis.ebscohost.com/eds/detail?vid=3&sid=1572c98b-ed22-4553-96a2-5fcc254abc02%40sessionmgr113&hid=101&bdata=jmxhbm9d9hmc2l0zt1lzhmtbgl2zq%3d%3d#db=bt&an=87613068> (erişim tarihi: 04.11.2013)

²⁴² FAO, Water Report of China, http://www.fao.org/nr/water/aquastat/countries_regions/CHN/tables.pdf#tab1 (erişim tarihi: 04.11.2013).

²⁴³ Holtslag, *a.g.e.*, s. 23.

Bangladeş'in kuzeydoğu ovalarını tahrip ettiğini ve bu yüzden bir su savaşı ilanına benzeyebileceğini" söylemektedir.²⁴⁴

Çin ve Hindistan arasındaki 2,900 km'lik Yarlung Zangbu Nehri zerindeki gerilim, Çin'in "On İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı"nı açıklamasıyla yeniden alevlenmiştir. 2011-2015 yılları için Yarlung Zangbu nehri üzerinde üç yeni hidrog santrali (Dagu, Jiacha, Jiexu) kuracağını kabul eden Çin, bu projelerle Hint kamuoyunun tepkisine sebep olmuştur.

Resim-2 Çin'in Yarlung Zangbu Nehri zerinde İnşa Etmeyi Planladığı Hidro-Güç Santralleri²⁴⁵

Su paylaşım sorunu, Asya'nın iki ezici gücünün çatışan çıkarlarını yönetip yönetemeyeceğini ve tüm bölgeyi istikrarsızlaştırabilecek rekabet unsurlarını uzlaşma ve iş birliğine yöneltip yneltmeyeceklerini gösteren önemli bir alandır. İki ülkenin aynı su rezervlerine bağımlı olduğu bu olay, "milliyetçilik" ve "karşılıklı bağımlılık" arasındaki uyumsuz dengenin ve Çin ile Hindistan arasındaki ilişkilerin seyrinin netleşmesine yardımcı olacak önemli bir unsur görünümünde olmayı sürdürecektir.²⁴⁶

4.1.2. Enerji Sorunları

Enerji güvenliği, hükümetlerin normal ekonomik faaliyetlerini sürdürebilmek için gerekli enerji hizmetlerine güvenilir, kesintisiz ve düşük maliyetle ulaşımını ifade etmektedir. Ekonomik büyüme ve istikrarın sürdürülebilmesi için stratejik öneme

²⁴⁴ A.g.e., s. 19.

²⁴⁵ China gives go ahead for three new Brahmaputra dams, 30 January 2013, <http://www.thehindu.com/todays-paper/china-gives-goahead-for-three-new-brahmaputra-dams/article4359064.ece> (erişim tarihi: 06.01.2014).

²⁴⁶ Holslag, a.g.e., s. 20.

sahip olan enerji güvenliği, kaçınılmaz olarak mevcut talebi karşılayacak yeterli enerji arzının sağlanmasına odaklanmaktadır.²⁴⁷

Enerji kaynaklarının tükenme eğilimi gösterirken, devletlerin sürekli büyümeye olan ihtiyacı enerji arz ve talebi arasındaki dengesizliğin başlıca sebebi olmaktadır. Küresel politikada enerjiyi stratejik önemi yüksek bir rekabet unsuru haline getiren de küresel arz ve talep arasındaki bu dengesizlik olmaktadır.

SSCB'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ortaya çıkan petrol ve doğal gaz rezervleri bakımından zengin jeopolitik boşluklar, uluslararası enerji alanına yeni petrol ve doğal gaz kaynaklarının eklenmesine neden oldu.²⁴⁸ Bununla birlikte, 1990'lardan sonra küresel ekonomik yapı içerisinde önem kazanmaya başlayan yeni aktörlerin enerji tüketiminin hızla artış göstermesi, enerji piyasasında tüketici aktörlerin çoğalmasına ve mevcut rekabetin şiddetlenmesine yol açmıştır. Bu anlamda ortaya çıkan en önemli aktör, Çin ve Hindistan'ın içinde bulunduğu Asya'nın gelişmekte olan güçleridir.

Asya'nın uluslararası sistemde ekonomik güç merkezi olarak ön plana çıkmaya başlaması, bölgenin enerji talebinde önemli bir artışa sebep olmuştur. Yıllık ortalama %6 ekonomik büyüme sağlayan Asya'nın gelişmekte olan ülkelerinin 2035 yılında küresel GSMH'nin %44'ünü üreteceği tahmin edilmektedir.²⁴⁹ İstikrarlı ekonomik büyüme, dünya enerji tüketiminde Asya'nın payının 2000 yılından itibaren %41,5'lik bir artış göstermesini sağlamıştır.²⁵⁰

2012 yılı temel enerji tüketiminde tüm Asya-Pasifik ülkelerinin tüketimi toplam küresel tüketimin %40'ını oluşturmuştur. Kentleşme oranı giderek artan Asya'nın gerekli altyapı ve enerji ihtiyacını karşılaması için daha fazla enerjiye ihtiyacı olacaktır. Nitekim, gelişmekte olan Asya nüfusunun(Bangladeş, Çin, Hindistan, Pakistan, Vietnam, Endonezya, Filipinler) %18'i bir diğer deyişle 628 milyon insan elektriğe ulaşım imkanına sahip değildir. Kentleşme hızı, bireysel araç kullanımı, ekonomik büyümeye bağlı olarak bireysel tüketimin artış hızı hesaplandığında

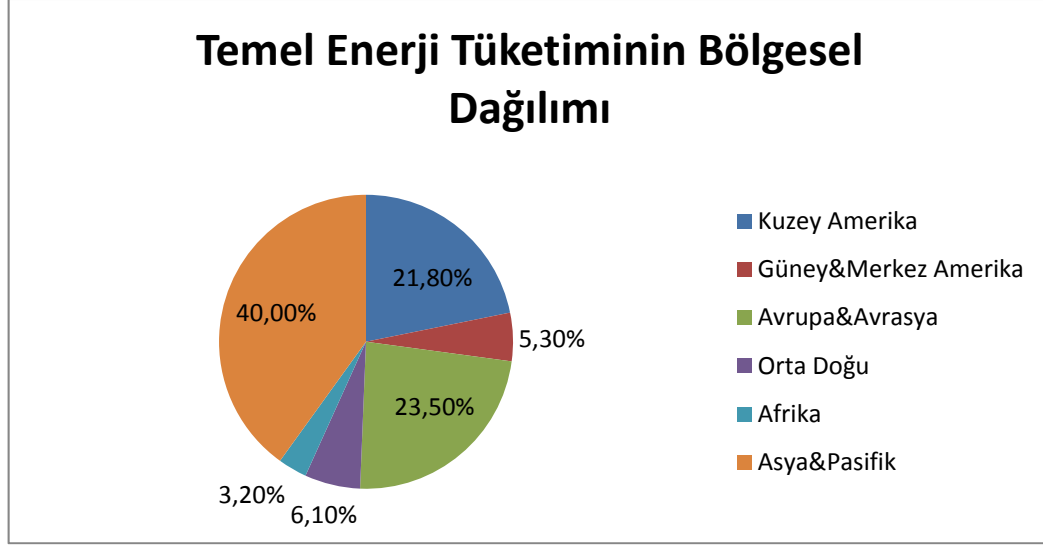
²⁴⁷ Andrew Phillips, "A Dangerous Synergy: Energy Securitization, Great Power Rivalry and Strategic Stability in the Asian Century", *The Pacific Review*, 2013, Vol.26, No:1, s. 18.

²⁴⁸ Hasan Saygın ve Ceyhan Çelik, *Jeo-Enerjik Bakış, AB Bağlamında Enerji Politikalarında Jeo-Enerji Alanları*, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul, 2011, s. 91.

²⁴⁹ ADB, Asian Development Outlook 2013, Asia's Energy Challenge, <http://www.adb.org/sites/default/files/pub/2013/ado2013.pdf> (erişim tarihi: 06.11.2013).

²⁵⁰ Abdalla Salem El-Badri, Economic Growth and Energy Demand Outlooks in Asia, 12 September 2013, http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/press_room/SG_speech_Asian_Energy_Forum_Sept_2013.pdf (erişim tarihi: 06.11.2013).

Asya'nın enerji ihtyacı artacaktır. Bununla birlikte 2035'e gelindiğinde gelişmekte olan Asya'nın toplam enerji tüketiminin %51'ini tüketeceği öngörülmektedir.²⁵¹

Grafik-8 Dünya temel enerji tüketiminin bölgelere göre dağılımı²⁵²

Asya'nın küresel tüketimde yükselen bir bölge olarak ön plana çıkmasında Çin ve Hindistan'ın artan enerji taleplerinin yeri büyüktür. 2012 enerji tüketiminde ilk beş sıraya giren ülkeler arasında Çin'in birinci sırada, Hindistan'ın dördüncü sırada yer alması her iki ülkenin küresel enerji tüketiminde önemli aktörler olarak ortaya çıkmalarına yol açmıştır.

Çin'in Güney Asya enerji politikasında önemli bir aktör olarak ortaya çıkmasının en önemli tarafı Hindistan ile enerji sektöründeki ilişkilerini etkileyecek olmasıdır. Bu iki büyük güç arasındaki etkileşim, bölgenin jeopolitik görünümü ve küresel dengeyi etkilediği kadar enerji alanındaki durumu da belirleyecektir.²⁵³

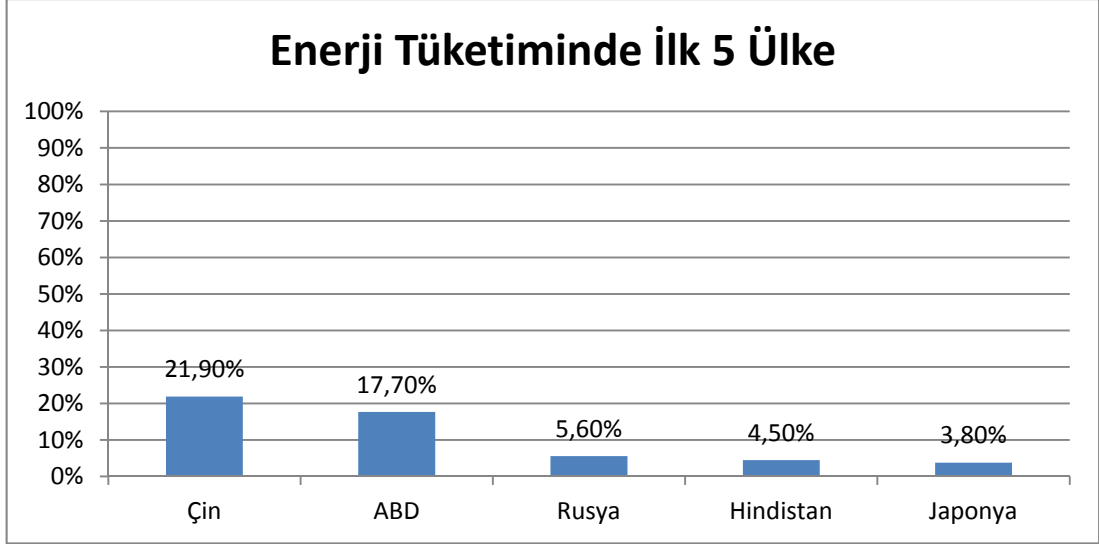
Çin ve Hindistan'ın enerji tüketiminde sahip oldukları yüksek oranlar aynı zamanda iki ülke için enerji güvenliğinin stratejik öncelik olarak belirmesini sağlamıştır. Çin ve Hindistan'ın enerji tüketim profillerinin ithalata yüksek oranda bağımlılık göstermesi ve iki ülkenin enerji güvenliğini sağlamayı esas politika haline getirmeleri, daha önceden var olan bölgesel tansiyonun artacağına yönelik beklentilerin kuvvetlenmesine yol açmıştır.²⁵⁴

²⁵¹ ADB, Asian Development Outlook 2013, Asia's Energy Challenge, <http://www.adb.org/sites/default/files/pub/2013/ado2013.pdf> (erişim tarihi: 06.11.2013).

²⁵² BP, 2013 Statistical Review of World Energy, http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/statisticalreview/statistical_review_of_world_energy_2013.pdf (erişim tarihi: 05.11.2013).

²⁵³ Mingjiang Li, "Sino-Indian Energy Politics", Marie Lall (ed.), *The Geopolitics of Energy in South Asia*, ISEAS, Singapore, 2009, s. 152.

²⁵⁴ Phillips, *a.g.e.*, s. 17-18.

Grafik-9 2012 yılı küresel enerji tüketiminde ilk 5 Ülkenin Payı²⁵⁵

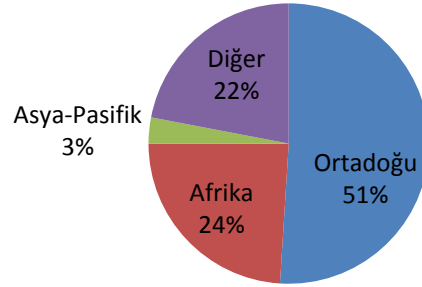
Çin ve Hindistan için enerji arz güvenliğinin sağlanmasını öncelikli kılan en önemli etken, iki ülkenin sahip olduğu yüksek bağımlılık oranlarıdır. Buna göre Çin'in 2009 yılı petrolde ithalata bağımlılık oranı %52,8 iken doğal gazda bu oran %4,9'dur.²⁵⁶ Hindistan'da bu oranlar petrol için %81 ve doğal gaz için %21.²⁵⁷ İthalata bağımlılık oranlarının yüksek olmasının yanı sıra, Çin ve Hindistan arasındaki enerji ilişkilerini rekabete dönüştürmesi muhtemel bir diğer unsur, enerji ithalinin yapıldığı kaynak ülkelerin benzerlik göstermesidir.

²⁵⁵ BP, 2013 Statistical Review of World Energy, http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/statisticalreview/statistical_review_of_world_energy_2013.pdf (erişim tarihi: 05.11.2013).

²⁵⁶ IEA, Oil and Gas Security Emergency Response of IEA Countries, 2012, http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/China_2012.pdf (erişim tarihi: 06.11.2013).

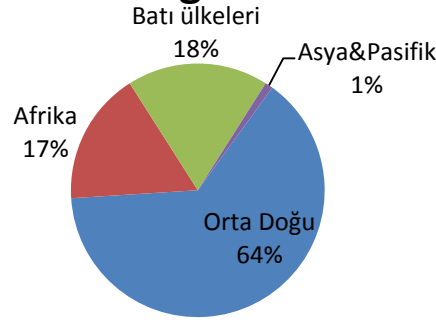
²⁵⁷ IEA, Oil and Gas Security Emergency Response of IEA Countries, https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/India_study_FINAL_WEB.pdf (erişim tarihi: 06.11.2013).

2011 yılı Çin'in petrol ithal ettiği bölgeler

Grafik-10 Çin'in petrol ithali yaptığı ülkelerin payı²⁵⁸

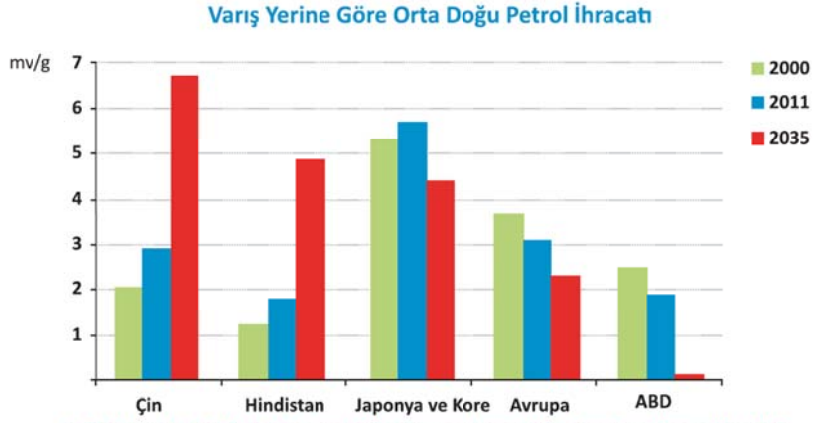
2012 yılı Hindistan'ın petrol ithal ettiği bölgeler

Grafik-11 Hindistan'ın petrol ithal ettiği ülkelerin payı²⁵⁹

Grafikler incelendiğinde Çin ve Hindistan'ın petrol ithalatında Orta Doğu ve Afrika'nın ağırlıklı olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Orta Doğu'dan ihraç edilen petrolün önümüzdeki yıllarda giderek daha fazla miktarda Çin ve Hindistan'a ulaşacağını gösteren aşağıdaki grafik göz önünde bulundurulduğunda, bölgede petrol kaynakları için sürdürülecek rekabetin artacağı yorumunda bulunmak mümkündür.

²⁵⁸ EIA, Countries Analysis Report, 4 September 2012, <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/China/china.pdf> (erişim tarihi: 29.11.2013).
²⁵⁹ EIA, Countries Analysis Report, 18 March 2013, <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/India/india.pdf> (erişim tarihi: 29.11.2013).

2035 yılına kadar Orta Doğu petrolünün neredeyse %90'ı Asya'ya ihraç edilecektir.

Kuzey Amerika'nın net ihracatçı olarak değişen konumu ticaretteki doğuya yönelimi hızlandıracaktır.

Grafik-12 Orta Doğu petrol ihracatının varış yerleri²⁶⁰

Grafikten görüldüğü üzere Orta Doğu'dan yapılacak petrol ihracatının yaklaşık %90'ının Asya'ya ulaşacak olması, beraberinde petrol nakil hattı üzerinde güvenliğin sağlanması ihtiyacını doğurmaktadır. Bu sebeple Çin ve Hindistan arasındaki rekabet, yalnızca kaynak ülke ile yapılacak enerji anlaşmalarını değil aynı zamanda uluslararası enerji ulaştırma hattı üzerinde nüfuz sağlanmasını da kapsamaktadır. Bu noktada Çin ve Hindistan arasında nüfuz kurma rekabeti, enerji ithalinin sağlandığı ülkeler ile Güney Asya arasındaki bağlantıyı sağlayan Hint Okyanus Bölgesi üzerinde yaşanmaktadır.

Harita-3 Küresel petrol ticaretinde stratejik noktalar²⁶¹

²⁶⁰ IEA, World Energy Outlook, 2012, <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/English.pdf> (erişim tarihi: 29.11.2013).

²⁶¹ EIA, World Oil Transit Chokepoints, <http://www.eia.gov/countries/regions-topics.cfm?fips=WOTC> (erişim tarihi: 01.12.2013).

Harita üzerinde görülen Hürmüz Boğazı, Bab el-Mandab ve Malakka Boğazları Hint Okyanusu'na açılarak Hindistan ve Çin'e enerji ulaştıran ve bu sebeple jeostratejik önemi yüksek olan bölgelerdir. Tüm bu boğazlar ve kıyı devletleri, Hint Okyanus Bölgesi denen bölgeyi oluşturmaktadır.

Hint Okyanus Bölgesi (IOR), 68,5 milyon km² alanı kapsayan ve Afrika, Asya ve Okyanusya arasında deniz bağlantısı sağlayan stratejik pozisyonu sebebiyle IOR, uluslararası deniz ve enerji ticaretinde dünyanın en stratejik noktasıdır. Dünya petrol ve doğal gaz naklinin %80'inden fazlası Hürmüz Boğazı, Bab al-Mandab ve Malakka Boğazı gibi üç stratejik nokta üzerinden Hint Okyanusu aracılığıyla taşınmaktadır.²⁶²

Hint Okyanus Bölgesi'ni ve bağlantılı olan Güney Çin Denizi'ni bölge için stratejik kılan unsur, Çin ve Hindistan'a ulaşan enerjinin yoğun olarak bu bölge üzerinden sağlanıyor olmasıdır. Çin'in petrol ve gaz arzının %85'inden fazlası, Hindistan petrol ithalatının ise %68'i ve doğal gaz ithalatının %85'i IOR ve Güney Çin Denizi (South China Sea-SCS) üzerinden gerçekleştirilmektedir.²⁶³

İhtiyaç duyulan enerji arzının güvenli bir şekilde sağlanması, Hint Okyanus Bölgesi etrafındaki stratejik noktaların güvenliğini gerekli kılmaktadır. Bu sebeple Çin ve Hindistan bölgede yer alan ülkelerle siyasi, ekonomik ve askerî ilişkilerini arttırarak üstü örtülü bir "etki alanı" rekabeti içerisine girmişlerdir. Bu rekabetin sürdürülmesi sırasında, tarafları en çok kaygılandıran ise üçüncü ülkelerle sağlanan askerî üs edinme anlaşmalarıdır. Bu anlamda Hintli yöneticileri ve kamuoyunu en çok kaygılandıran proje; Çin'in İnci Dizisi (String of Pearls) stratejisidir.

²⁶² Niclas D. Weimar, "Sino-Indian Power Preponderance in Maritime Asia: A (Re-)source of Conflict in the Indian Ocean and South China Sea", *Global Change, Peace&Security*, Vol. 25, No. 1, s. 12-15.

²⁶³ *A.g.e.*, s. 15.

Harita-4 Çin'in İnci Dizisi Stratejisi ve Petrol Nakil Hattı²⁶⁴

İnci Dizisi stratejisi, Çin'in Güneydoğu Asya'dan Somali'ye kadar uzanan bölgede çeşitli donanma üsleri kurarak bu stratejik hatlar üzerinde kontrol kurmayı amaçladığı bir projedir. Bu proje kapsamında Myanmar, Maldivler, Pakistan ve Bangladeş gibi jeostratejik konuma sahip ülkeler ile yakın iş birliği içine giren Çin, bu ülkelere maddi ve askerî destekler sağlamaktadır.

İnci Stratejisi kapsamında Hindistan'ı en çok kaygılandıran ise Çin'in Pakistan'ın Belucistan eyaletindeki Makran limanında inşa ettiği Gwadar Limanı'dır. Çin'in 2001 yılında 198 milyon dolarlık fon ve teknik destek sağlamayı kabul ettiği Gwadar limanı, İran'a yalnızca 72 ve Hürmüz Boğazı'na 400 km uzaklıkta konumlanmaktadır. Çinliler ileride Basra Körfezi'nden petrol ihracını Gwadar limanı üzerinden gerçekleştirmeyi planlıyorlar. Bu hat, Çin'in petrol ihracatında harcanan ulaşım masraflarını %25 oranında düşürürken aynı zamanda Malakka Boğazı hattına alternatif bir enerji nakil hattı sağlamış olacaktır.²⁶⁵

Petrol ithalatının %68'ini ve doğal gaz ithalatının %85'ini IOR ve SCS ülkelerinden sağlamakta olan Hindistan ise bölgede nüfuz ve enerji güvenliğini sağlamak üzere 1991 yılında Doğu'ya Bakış Politikası'nı (Look East Policy) başlatmıştır.²⁶⁶ İlan edildiği ilk yıllarda Hindistan'ın ekonomik kaygılarına bir çözüm olarak sunulan Look East Policy, daha sonraki yıllarda Güney ve Güneydoğu Asya

²⁶⁴ China's String of Pearls Strategy, <http://www.china-briefing.com/news/2009/03/18/china%E2%80%99s-string-of-pearls-strategy.html> (erişim tarihi: 01.12.2013).

²⁶⁵ Yang, *a.g.e.*, s. 6.

²⁶⁶ Weimar, *a.g.e.*, s. 19.

lkeleriyle geliştirilen güvenlik iş birliği anlaşmalarıyla kapsam olarak genişletilmiştir.²⁶⁷

Hindistan ve Çin'in Güney Asya ticaret yolları ve enerji nakil hatları üzerindeki bu hamleleri, Hint Okyanus Bölgesi'nde yoğun bir askerî üs varlığına sebep olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde özellikle Hint Okyanusu Bölgesi (IOR) ve Güney Çin Denizi'ni içine alan Asya'nın sularındaki üstünlük mücadelesi, Çin ve Hindistan'ın stratejik gerekçelendirmelerinde temel bileşen olarak ortaya çıkmıştır. IOR ve SCS yalnızca dünyanın en önemli enerji nakil hattı olmakla kalmayıp aynı zamanda zengin hidrokarbon kaynaklarına da yataklık yapmaktadır. Çin'in milli güvenliği giderek artan bir şekilde bu su yollarının güvenliğine bağlı hale geldiği için Çin son yirmi yıldır bu sulardaki varlığını arttırmakta ve daha agresif politikalar izlemektedir. Yeni Delhi, IOR'da yalnızca ithalat yollarının güvenliğini sağlamayı değil buna ek olarak Çin tarafından çevrelenme politikasını engellemenin yollarını aramakta ve Hint Okyanusu'na kıyı devletlerle ilişkilerini güçlendirmeye çalışmaktadır.²⁶⁸

Harita-5 Hint Okyanus Bölgesi'nde Çin ve Hindistan üsleri²⁶⁹

Enerji arz güvenliğinin sağlanması için enerji nakil hatları üzerinde kontrol kurma mücadelesi, Çin ve Hindistan için aynı zamanda bölge ülkeleri ile mevcut ilişkilerin geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Hint Okyanus bölgesi'nde yer alan ülkeler ile siyasi ilişkilerin artması, Çin ve Hindistan'ın stratejik noktalarda üs edinmesini

²⁶⁷ Hong, *a.g.e.*, s. 132.

²⁶⁸ Weimar, *a.g.e.*, s. 6.

²⁶⁹ *A.g.e.*, s. 22.

kolaylaştırırken, aynı zamanda siyasi etki alanının genişlemesine de katkı sağlamaktadır.

Bölgesel ve küresel etki alanının genişletilmesi, Çin ve Hindistan arasında bir diğer rekabet noktasını oluşturan ekonomik ilişkilerin genişletilmesini zorunlu kılmaktadır. Ekonomik büyümenin sürekliliği için zorunlu olan ihracat, ülke içinde üretilen ürünlerin gönderileceği tüketim potansiyeli yüksek ülkeler ile ticaretin artırılmasını gerekli kılmaktadır.

4.1.3. Bölgesel Ekonomik Etki Alanı Mücadelesi

Mevcut büyüme oranlarını devam ettirmesi halinde 2035 yılında küresel GSMH'nın %44'ünü üreteceği tahmin edilen²⁷⁰ Çin ve Hindistan için üretilen mal ve hizmetlerin ihraç edileceği pazarlar bulunması, ekonomik gelişimin sürdürülebilmesi için önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaç kapsamında özellikle Hint Okyanusu'na kıyısı olan Pasifik ülkeleri ile karşılıklı ticaretin geliştirilmesi hedefi, Çin ve Hindistan'ın ekonomik politikalarında öne çıkmaktadır.

Bölge ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesi için bölgesel örgütlenmeler içerisinde aktif rol alan Çin ve Hindistan, kendi nüfuz alanlarını kaybetmemek için önemli bir rekabet içerisinde yer almaktadırlar. Bu noktada, Çin bölgesel etkinliğini arttırmak için Şanghay İş Birliği Örgütü'nü kullanırken, Hindistan ASEAN ile etkinliğini arttırmaya çalışmıştır. Bununla birlikte Hindistan'ın ŞİÖ'de gözlemci statüsü elde etmesi ve Çin'in ASEAN ülkeleri ile ilişkilerini arttırması iki ülkenin birbirlerinin etki alanlarına girme çabasına işaret etmektedir.

Çin ve Hindistan'ın ekonomik etkinliklerini artırma yönünde izlediği politikaların başında, bölgesel veya küresel örgütlenmeler içinde aktif rol alma hedefi gelmektedir. Bu kapsamda, Çin ve Hindistan'ın rekabet içinde bulundukları biri bölgesel diğeri bölgeler arası olan iki örgütü incelemek faydalı olacaktır. Bu kapsamda önce ASEAN daha sonra BRICS içerisinde Çin ve Hindistan'ın etkinliği göz önünde bulundurularak iki ülke arasındaki ilişkilerin ekonomik boyutu görülmeye çalışılacaktır.

Hindistan'ın 1991'de ilan ettiği Doğu'ya Bakış Politikası ile geliştirdiği Güney Asya-Pasifik ilişkileri 1998'de Vajpayee'nin Başbakan olmasıyla ivme kazanmıştır. ASEAN pazarında ağırlığını arttırmak isteyen Hindistan; Kamboçya, Laos, Vietnam ve Myanmar ile bağlarını kuvvetlendirme politikası izlemiştir. Çin'in bölge ülkeleri ile ilişkilerini arttırmasına karşılık ASEAN ülkeleri ile entegrasyona önem veren

²⁷⁰ ADB, Asian Development Outlook 2013, Asia's Energy Challenge, <http://www.adb.org/sites/default/files/pub/2013/ado2013.pdf> (erişim tarihi: 06.11.2013).

Hindistan'ın 2005 yılında ASEAN Dışışleri Bakanları tarafından Doğu Asya Zirvesi'ne katılmasının uygun bulunması, Hindistan'ın Doğu Asya ile bütünleşerek Çin'e karşı denge oyuncusu olmasında önemli bir adım olmuştur.²⁷¹

Bununla birlikte Şanghay İş Birliği Örgütü içerisindeki öncü rolüne ek olarak, Çin'in ASEAN ülkeleri ile karşılıklı ticaretini arttırarak ASEAN'ın en önemli ticaret partnerleri arasına girmesi, Hindistan'ı doğal etki alanını kaybetme riski ile karşı karşıya getirmektedir. ASEAN'ın Çin ile ticaret tutarı 2000 yılındaki 32.3 milyar dolardan 2009'da 178.2 milyar dolara yükselmiştir. Bu da 2000-2009 döneminde ASEAN'ın toplam ticaretinde Çin'in payının %4.3'den %11.6'ya yükseldiği anlamına gelmektedir.²⁷² ASEAN'ın istatistiklerine göre 2011-2012 yılında ASEAN'ın dış ticaret partnerleri arasında Çin %12,9'luk paya sahip olarak üçüncü sıraya yerleşmiştir.²⁷³

Tablo-14 Çin ve Hindistan'ın ASEAN ülkeleri ile ticaret rakamları, 2012 (milyon dolar) ²⁷⁴

	İhracat	İthalat	Toplam Ticaret	ASEAN ihracatında ki payı	ASEAN ithalatındaki payı	ASEAN toplam ticaretindeki payı
Çin	141,554.3	177,02.7	318,557.0	%11.3	%14.5	%12.9
Hindistan	43,840.3	27,724.4	71,564.7	%3.5	%2.3	%2.9

Hindistan'ın ekonomik ve siyasi yükselişinin önemli bir parçası olan ASEAN ülkelerinin toplam ticaretinin %12,9'unun Çin ile gerçekleştirilmesine karşın %2,9'unun Hindistan ile gerçekleşmiş olması, Asya-Pasifik coğrafyasında Hindistan'ın nüfuzunu tartışılır hale getirmiştir. Bu sebeple ASEAN'da gözlemci statüsü kazanan Çin'in örgüte tam üye olması ASEAN-Çin ilişkilerinin siyasi ittifaka dönüşmesi olasılığını güçlendirirken, Hindistan'ın bölgede etkinliğini kaybetmesine yol açabilecektir. Bu sebeplerle ASEAN ile sürdürülen ekonomik ve siyasi ilişkiler, Çin ve Hindistan arasında önemli bir rekabet unsuru olmaya devam etmektedir.

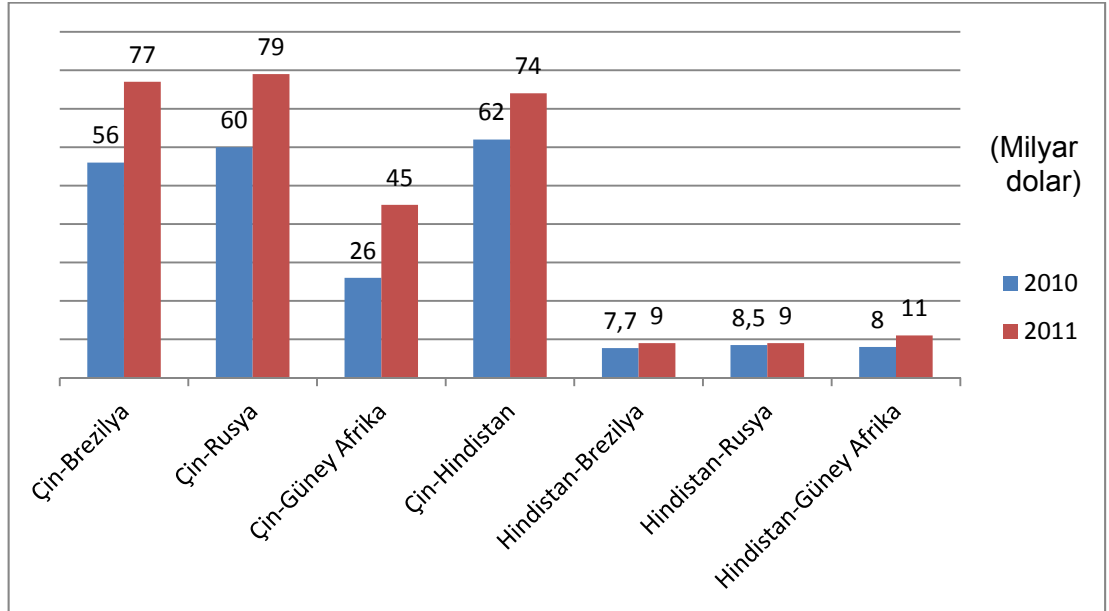
²⁷¹ Hong, **a.g.e.**, s. 124.

²⁷² Bogusława Skulska, "Process of the Economic Integration of China with ASEAN Countries. An Overview", **Folia Oeconomica Stetinensia**, p. 44-45
<http://ehis.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=8&sid=760cc4eb-9109-43df-8b7d-e146499797ca%40sessionmgr13&hid=116> (erişim tarihi:23.10.2013).

²⁷³ ASEAN, Trade by Selected Partner Country/Region, 2012, http://www.asean.org/images/2013/resources/statistics/external_trade/2013/table19.pdf (erişim tarihi: 27.12.2013).

²⁷⁴ ASEAN Trade by Selected Partner Country/Region, 2012, http://www.asean.org/images/2013/resources/statistics/external_trade/2013/table19.pdf (erişim tarihi: 27.12.2013).

ASEAN ülkelerinin bölgesel rekabete konu olmasının yanında Çin ve Hindistan'ın üyesi oldukları BRICS örgütü içerisindeki ekonomik hareketlilik iki ülke arasında rekabete yol açan bir diğer unsurdur. BRICS'in Asya, Afrika ve Güney Amerika gibi farklı kıtaların merkez gücü/merkez gücü olmaya aday ülkelerinden oluşuyor olması, Çin ve Hindistan için küresel politika ve ekonomideki etkinliğin artırılması için zemin teşkil etmektedir. Bununla birlikte Çin, BRICS ülkeleriyle kuracağı ittifak sistemi ile küresel sistem içerisindeki diğer devletlerin gücünü dengeleyecek bir mekanizma oluşturmayı amaçlamakta iken Hindistan, siyasi kazanımlardan çok ekonomik kazanımlar sağlamayı amaçlamaktadır.²⁷⁵ Çin ve Hindistan'ın BRICS'e bakış açılarındaki bu farklılık, örgüt ile sağlanan ekonomik ilişki yoğunluğunu da etkilemektedir.

Grafik-13 Çin ve Hindistan'ın BRICS ülkeleri ile ticaret rakamları ²⁷⁶

Çin ve Hindistan'ın BRICS ülkeleri ile karşılıklı ticaret rakamlarını gösteren yukarıdaki grafik, iki ülkenin örgüte bakış açılarındaki farklılığı açık şekilde göstermektedir. BRICS içerisinde Hindistan'ın Çin'e oranla geri planda kalması, buna ek olarak Çin'in ASEAN ülkeleri ile giderek daha yakın ilişkiler kuruyor olması; Hindistan'ın Çin'i dengelemek üzere yeni bölgesel politikalar geliştirmesini gerektirmiştir. Bu politikalar, Şanghay İş Birliği Örgütü'ne üyelik gibi Çin'in etki alanlarına girmeyi hedef edinmektedir.

Hindistan'ın Şanghay İş Birliği Örgütü içerisindeki olası bir üyeliği, yüksek nüfusa sahip fakat demokrasinin yerleştiği bir ülke olarak diğer Şanghay üyesi

²⁷⁵ Jagannath P. Panda, 'A "BRICS" Wall? The Complexity of China-India Multilateral Politics', *India Foreign Affairs Journal*, Vol. 7, No. 2, s. 181-183.

²⁷⁶ *A.g.e.*, s. 179.

lkeler nezdinde “rnek” ülke olarak ön plana çıkmasını sağlayacaktır. Bu tür bir gelişme ise Asya’da demokratik eğilim ve talepleri başlatabilme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla, Çin ekonomik ilişki ağını genişleterek Hindistan’ı tedirgin ederken, Hindistan demokratik yönetim rneği olarak Çin’in en hassas noktasına dokunmaktadır. Çin ve Hindistan arasında bölgesel nüfuzun sağlanabilmesinde en önemli unsur olan bölgesel ekonomik ilişkiler ağı, iki ülke arasındaki rekabeti gelecek dönemde arttıracak önemli unsurlar arasındadır.

4.2. ÇİN İLE HİNDİSTAN ARASINDAKİ İş BİRLİğİ UNSURLARI

Richard N. Haas, 21. yüzyılın Asya yüzyılı olacağı öngörüsünde bulunurken ekonomileri sürekli büyümeye devam eden bölge ülkeleri arasında çatışma unsurlarının önleneceği yorumunda bulunmuştur.²⁷⁷ Haas’ın işaret etmiş olduğu Asya yüzyılı öngörüsü esasen uluslararası ilişkilerdeki karşılıklı bağımlılık teorileri ile uyum göstermektedir. Buna göre, devletler arasında ekonomik ilişkilerin artması sonucu pekişen karşılıklı bağımlılığın sorunların çözümüne önemli bir katkı sağlayacağı kabul edilmektedir.

1990’ların ikinci yarısından sonra küresel ekonomik yapıda yükselen gler olarak ön plana çıkan Çin ve Hindistan için sürekli ekonomik büyümenin sağlanması, pazar potansiyeli yüksek olan iki ülkenin birbirleri için önemli bir ticaret partneri olması ile sonuçlanmıştır. Ekonomik büyüme ve sosyal istikrarın sağlanması hedefleri, Çin ve Hindistan arasındaki karşılıklı ilişkileri olumlu yönde etkilediği gibi, iki ülkenin küresel ekonomik ve siyasi yapının işleyişine dair ortak vizyon geliştirmelerini zorunlu kılmıştır. lke içinde sosyal refah ve ekonominin iyileştirilmesi, bunun için gerekli olan enerji ve su kaynaklarının yönetimi ve küresel yapının işleyişine dair ortak çıkarlar, Çin ve Hindistan arasında iş birliği sürecini geliştiren temel etkenler olmuşlardır.

Enerji kaynaklarına artan talepleri, Çin ve Hindistan’ın Orta Doğu ve Afrika gibi bölgelerde istikrarın sağlanmasında söz sahibi olma isteklerini pekiştirmektedir. Bu bölgelerde istikrar ve güvenliğin sağlanması ve uluslararası ekonomik yapıların karar mekanizmalarında söz sahibi olmak istemeleri, Çin ve Hindistan’ın iş birliğini zorunlu kılmaktadır. Küresel g yapısında çok merkezliliğin teşvik edilmesi ve bu yapı içerisinde Asya’nın önemli bir ekonomik merkez olarak ön plana çıkması Çin ve Hindistan’ın iş birliğine bağlı olarak gelişecektir. Bu gerçeğin farkında olan Çin ve Hindistan, siyasi, ekonomik ve askerî pek çok alanda iş birliğini güçlendirmeye

²⁷⁷ Richard N. Haas, Which Asian Century?, <http://www.cfr.org/asia-and-pacific/which-asian-century/p31734>, (erişim tarihi: 30.12.2013).

çalışmaktadırlar. Çin ile Hindistan arasında iş birliği ve uzlaşma sağlanan konular, iki ülkenin ekonomik ve politik gelişiminde önem arz eden su ve enerji kaynaklarının yönetimi ile küresel güç yapısının işleyişi konularını kapsamaktadır.

4.2.1. Su Kaynaklarının Yönetimi İş Birliği

Bir önceki bölümde su kaynaklarının Çin ve Hindistan için taşıdığı önem üzerinde durulmuş ve bu önem sebebiyle su kaynaklarının iki ülke arasında rekabet unsuru olarak ön plana çıktığı vurgulanmıştır. Bununla birlikte, iki ülkenin ortak su kaynaklarından beslenen bir coğrafyayı paylaşıyor olmaları, su kaynaklarının yönetimi konusunda iş birliğini zorunlu kılmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında, Çin ve Hindistan arasında su kaynaklarına ilişkin en önemli iş birliği konusu, sel ve yağmur sezonunda veri paylaşımına dair ortaya çıkmaktadır. Hindistan'ın yıllık toplam yağışının tamamına yakını yılın sadece üç ayında alıyor olması, bölgedeki akarsuların yağış sezonunda taşmasına ve sel felaketi ile karşılaşılmasına yol açmaktadır. Bölgede yaşayan halk ve tarım ürünlerinin zarar görmemesi için sel sezonunda Çin tarafından akarak Hindistan'a ulaşan nehirlerde Çin'in hidrolojik veri paylaşımında bulunması Hindistan için önem arz etmektedir. Konuya ilişkin olarak Çin ve Hindistan arasında imzalanan metinler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-15 Sınır aşan nehir sularında veri paylaşımı

Tarih	Antlaşma	İçerik
25 Haziran 2003	Çin ve Hindistan Arasındaki Kapsamlı İş Birliği'nin İlkeleri	Ortak nehirlerde sel sezonunda hidrolojik veri paylaşımını, tarım, sağlık ve yiyecek güvenliği alanlarında birlikte çalışmayı kabul etmişlerdir.
Nisan 2005	Bariş ve Refah için Stratejik İş Birliği ve Ortaklık	Sutlej/Langqen, Parlung Zangbo ve Lohit/Zayu nehirleri üzerinde veri paylaşımı konusunda anlaşma sağlanmıştır.
21 Kasım 2006	Çin ve Hindistan arasında Ortak Deklarasyon	Sınır aşan nehirler, hidrolojik veriler, enerji yönetimi vb. konularda iş birliğinin sağlanması için uzman düzeyinde bir çalışma mekanizması oluşturmaya karar vermişlerdir.
14 Ocak 2008	Çin ve Hindistan arasında Ortak 21. YY Vizyon Bildirisi	Sınır aşan nehirler üzerindeki desteğin iki ülke arasındaki karşılıklı anlayış ve güveni pekiştirdiğine vurgu yapılmıştır.
16 Aralık 2010	Çin ve Hindistan arasındaki Ortak Deklarasyon belgesinde	Sınır aşan nehirler üzerindeki iş birliğinin ve hidrolojik verilerin paylaşımı konusunda anlaşma sağlanmıştır.

Hidrolojik veri paylaşımı ile sel ve baskınların önlenmesi Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin gelişmesinde önemli bir yere sahip olsa da akarsular üzerinde

inşa edilecek baraj ve hidro-güç santrallerinin ortak plan ve projelerle geliştirilmesi, iş birliğinin geliştirilmeye ihtiyaç duyduğu alanlar olarak belirmektir. Bu noktada Çin ve Hindistan arasında su kaynaklarının yönetimi konusunda iş birliği sağlanması, diğer ihtilaf konularında da uzlaşma sağlanıp sağlanamayacağı hususunda önemli bir örnek teşkil edecektir.

4.2.2. Enerji Güvenliği İş Birliği

Su kaynaklarından sonra Çin ve Hindistan arasında iş birliğini gerekli kılan bir diğer unsur, artan enerji talebinin karşılanması olmaktadır. Enerji talebindeki artışın ekonomik büyümenin hem gerekliliği hem de sonucu olarak gerçekleşiyor olması²⁷⁸, Çin ve Hindistan için enerji güvenliğinin sağlanmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

“Enerji güvenliği”, hükümetlerin normal ekonomik faaliyetlerini sürdürebilmek için gerekli enerji kaynaklarına güvenilir, kesintisiz ve düşük maliyetle ulaşımını ifade etmektedir. Bu sebeple enerji güvenliği algısı kaçınılmaz olarak mevcut talebi karşılayacak yeterli enerji arzının sağlanmasına odaklanmaktadır.²⁷⁹

Yüksek enerji talebine karşın enerjide kendine yeterlilik düzeyi giderek düşen ve bu sebeple ithalata giderek daha bağımlı hale gelen Çin ve Hindistan için üçüncü ülkelerde enerji iş birliği anlaşmaları imzalamak, iki ülke için iş birliği sağlanacak unsurların başında gelmektedir. Yüksek nüfus, yüksek ekonomik büyüme oranı, ham petrol ithalatında artan dışa bağımlılık ve enerji güvenliğinin temel kaygı haline gelmesi gibi faktörler Çin ve Hindistan’ı enerjide iş birliğine yönelten faktörler arasındadır. İki ülkenin enerji güvenliği konusunda iş birliği yapabilecekleri alanlar²⁸⁰; kaynak ülkelerde petrol arama ve çıkarma faaliyetlerini kapsayan ortak girişimlerde bulunma, Orta Doğu ve Afrika üzerinden Asya’ya ulaşacak enerji kaynaklarının nakil edileceği ortak boru hattı projeleri geliştirme ve küresel enerji piyasalarında güvenlik ve istikrarın sağlanması olarak ön plana çıkmaktadır.

Sosyal gelişme ve ekonomik istikrar için enerjiye olan gereksinimleri, Çinli ve Hintli liderleri bu alana yönelik ikili anlaşma yapmaya teşvik etmiştir. Bu kapsamda enerji alanında iş birliğini içeren birçok anlaşma imzalanmıştır.

²⁷⁸ Bhupendra Kumar Singh, Energy Security and India-China Cooperation, International Association for Energy Economies, First Quarter, 2010, p. 17, <http://www.iaee.org/en/publications/newsletterdl.aspx?id=92> (erişim tarihi: 03.12.2013).

²⁷⁹ Phillips, *a.g.e.*, s. 18.

²⁸⁰ Singh, “Energy Security and India-China Cooperation, International Association for Energy Economies”, s. 18-19.

Tablo-16 Çin ve Hindistan'ın enerji alanına yönelik imzaladıkları anlaşmalar

Tarih	Anlaşma	İçerik
12 Nisan 2005-	Bariş ve Refah İçin Stratejik Ortaklık ve İş Birliği	Taraflar, üçüncü ülkelerde petrol ve doğal gaz arama faaliyetlerinde iki ülkenin ilgili birimleri arasında iş birliğinin sağlanması ve enerji alanında iş birliği yapılmasını kararlaştırmıştır.
21 Kasım 2006-	Ortak Deklarasyon	Su ve enerji kaynakları, çevre, altyapı ve ulaşım konularında iş birliği yapılması ve bu sebeple tüm uluslararası toplumunun faydasına olacak adil, güvenli ve istikrarlı bir uluslararası enerji düzeninin kurulmasını teşvike etme yönünde karar alınmıştır.
16 Aralık 2010	Çin ve Hindistan arasında Ortak Bildiri-	Enerji ve yiyecek güvenliğinde iş birliği sağlanmıştır.
26 Kasım 2012	İkinci Çin-Hindistan Ekonomik Diyalog toplantısı- Enerji Verimliliği Konusunda Mutabakat Anlaşması	Enerji alanında çalışmak üzere Çalışma Grubu oluşturulmasına karar verilmiştir.

Çin ve Hindistan arasında yeterli enerji arzının güvenli bir şekilde sağlanması için ikili anlaşmalar sonrasında alınan kararların farklı kaynak ülkelerde uygulandığını görebilmekteyiz. Enerji iş birliği anlaşmalarının imzalanmasından hemen sonra iki ülke arasında Angola, Kazakistan, Ekvador ve Burma gibi aynı ev sahibi ülkelerin varlıklarına yatırım yapılması kararlaştırılmış ve buna yönelik olarak 2006 Ocak'ta iki ülke "Petrol ve Doğal Gaz Alanında İş Birliğini Güçlendirme Memorandumu" imzalamışlardır. Anlaşma kapsamında iki ülke iş birliğinin anahtar alanlarını belirlemişler ve üçüncü ülkelerdeki ortak yatırımın arttırılmasına ilişkin düzenlemelerde bulunmuşlardır.²⁸¹

²⁸¹ Jian Yang, "Beyond Energy: China's Energy Relations with Japan and India", <http://ehis.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=f706c14d-c20f-4d44-8553-a3e48c773913%40sessionmgr13&vid=4&hid=3> (erişim tarihi:22.10.2013)

Tablo-17 Petrol ve Doğal Gaz Arama ve Üretiminde Çin-Hindistan İş Birliği ²⁸²

Ülke	Alan veya Proje	Çin'in payı ve şirket	Hindistan'ın payı ve şirket
Kolombiya	Omimex de Kolombiya şirketini petrol varlıklarıyla birlikte kazanımı	%50 Sinopec	%50 ONGC
İran	Yadvaran petrol alanı	%51 Sinopec	%29 ONGC
Peru	155 blokta doğal gaz araştırma hakkı	CNPC ve DMCC ortak girişim	
Sudan	Büyük Nil Petrol Projesi	%40 CNPC	%25 ONGC
Suriye	Suriye petrol alanında Petro-Canada şirketinin %37'lik hissesini satın alma	Sinopec ve ONGC %37'lik ortak girişim	

Tablodan görüldüğü üzere, Çin ve Hindistan'ın enerji alanında faaliyet gösteren şirketleri Afrika ve Orta Doğu başta olmak üzere enerji kaynaklarına sahip birçok ülkede ortak yatırımlar yapmışlardır. Çin ve Hindistan'ın küresel enerji piyasasında iş birliği yapmaları, enerji piyasasının işleyişi ve enerji fiyatlarının hareketleri konusunda önemli bir etki potansiyeline sahiptir. Bu sebeple, iki ülke arasında küresel enerji kaynakları üzerinde ortak tasarrufun gelişmesi, Asya'nın küresel bir güç merkezi olarak ön plana çıkmasını sağlayacak en önemli adımlardan bir tanesi olacaktır.

²⁸² Toufiq Siddiqi, "China and India: More Cooperation Than Competition in Energy and Climate Change", *Journal of International Affairs*, Vol. 64, No. 2, s. 79.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yirminci yüzyılın ilk yarısı dünya savaşları, ikinci yarısı ise soğuk savaş, dünyanın pek çok yerinde yaşanan bölgesel savaşlar ve nükleer silahların ezici tehdidi altında geçmiştir. Ancak, Soğuk Savaş sonrası dönemle birlikte küresel politikada hızlı güç geçişlerinin yaşandığı ve devletler arasındaki ilişkilerin yapısal dönüşüme uğradığı yeni bir döneme girilmiştir.²⁸³

Soğuk Savaş sonrası dönem, ideojik çatışmaların son bulduğu ve ülkeler arasında artan karşılıklı bağımlılığın uzlaşmayı zorunlu kıldığı bir yapı sergilemesine rağmen küresel politik yapıda meydana gelen ani ve öngörülemeyen değişiklikler, 21. YY uluslararası siyasetini belirsiz ve çatışmaya açık kılmaktadır. Nitekim, Soğuk Savaş sonrası dönemde güç dağılımının Avrupa ve Kuzey Amerika'dan Asya ve Latin Amerika gibi coğrafyalara kayarak küresel politikada yeni güç merkezlerinin ortaya çıkması, uluslararası sistemin güç dağılımında önemli bir değişim ve geçiş döneminin yaşandığına işaret etmektedir. 20. Yüzyılda yaşanan küresel çatışmaların ani ve beklenmeyen güç geçişleri sonucunda meydana geldiği göz önünde bulundurulduğunda, sistemdeki güç dağılımında meydana gelen bu değişimlerin 21. YY siyasi yapısını etkileyecek en önemli değişken olduğu varsayımı güçlenmektedir.

Devletler arasındaki güç dağılımında yaşanacak bir değişimi bu derece önemli kılan, bu değişimin uluslararası sistemin yapısını dönüştürme kapasitesine sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim, uluslararası ilişkiler literatüründe “sistem” düzeyli analize yoğunlaşarak, uluslararası sistemin yapısına ilişkin teoriler geliştiren Waltz'a göre de sistemin yapısı, sistemi oluşturan parçaların kapasitesindeki dağılım değiştiğinde değişmektedir.²⁸⁴ Bu teori açısından bakacak olduğumuzda, Çin ve Hindistan'ın son dönemde küresel güç merkezleri olarak ortaya çıkmaları, sistemdeki güç dağılımının değişmekte olduğunu ve 21. Yüzyıl uluslararası siyasi yapısının olası bir değişim potansiyelini içinde barındırdığını kanıtlamaktadır.

1990 sonrası dönemde uluslararası sistemdeki güç dağılımına bakıldığında, ABD ve Rusya Federasyonu'nun görece azalan gücüne karşın, Çin ve Hindistan'ın yükselen güçler olarak ortaya çıktığı gözlenmektedir. Bu sebeple, Soğuk Savaş sonrası güç dağılımında yaşanan değişimin en önemli aktörleri olarak Çin ve Hindistan'ın izleyeceği politikalar, uluslararası sistemin yapısını yakından etkileme kapasitesine sahip gözükmektedir.

Küresel politikanın yapısında gelecek dönemde yaşanması olası bir dönüşümün, Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerden etkileneceği yorumu, bu iki ülke

²⁸³ Nye ve Welch, *a.g.e.*, s. 452.

²⁸⁴ Waltz, *a.g.e.*, s. 97.

arasındaki ilişkilerin çok yönlü ve detaylı bir analizini zorunlu kılmaktadır. Bununla birlikte, uluslararası ilişkiler disiplini kapsamında mikro düzeyde iki ülke arasındaki ilişkilerin ele alınması ve bu ilişkilerin tarihî gelişim seyrine bakılarak gelecekte nasıl bir hâl alacağını öngörülmesi, yalnızca ele alınan ülkelerin değil makro düzeyde küresel politika ve ekonomide meydana gelebilecek değişimleri de hesaba katmayı gerektirmektedir. Buna ek olarak, gerek ulusal gerekse küresel politikanın orta ve uzun vadede nasıl bir değişim seyri izleyeceğini tahmin etmenin zorluğu kadar, yapılacak tahminlerin öznel değerlendirme ve yönlendirmeye açık olması, uluslararası ilişkiler çalışmalarının nesnelliğini tartışılır kılan bir diğer sorun alanını oluşturmaktadır. Bu sebeplerden ötürü, uluslararası ilişkilerde yapılacak analiz ve yorumların ideal teorik çerçeveler kapsamında ele alınması, yapılacak analizleri bir derece daha nesnel kılması açısından önem taşımaktadır.

Uluslararası ilişkilerde mevcut dönem ve olayların, idealize edilmiş kuramlara yakınlığı çerçevesinde ele alınması çalışmaların nesnelliğini arttırmakla birlikte, disiplin içerisindeki teorik çeşitlilik, çalışmanın hangi teorik kuram çerçevesinde ele alınacağını belirlenmesini gerekli kılmaktadır. Ancak, uluslararası sistemi açıklayan tek bir teorinin varlığından söz etmek ne kadar zorsa son dönemde siyasal yapı, ekonomik güç, askerî yeterlilik ve çıkar algılarında radikal değişimler yaşayan Çin ve Hindistan arasındaki ilişkileri tek bir teorik kalıp ile açıklamak da o kadar zordur.

Çalışma kapsamında incelendiği üzere, Çin ve Hindistan arasındaki ilişkiler, küresel politikada meydana gelen değişimlere paralel olarak sürekli değişim içerisinde olmuştur. Karşılıklı ilişkilerin küresel ve bölgesel gelişmelerden etkilenmesi, pek çok ülke için geçerli olsa da Çin ve Hindistan özelinde bu etkilenme ve dönüşüm çok daha önemli olmaktadır. Nitekim, iki ülkenin son dönemde küresel ekonomik yapıda güç merkezlerinden birisi olarak ön plana çıkmaları, Çin ve Hindistan'ın geleneksel çıkar tanımlamaları ve tehdit algılarında değişime yol açmıştır. Çıkar ve tehdit algılarındaki bu değişim ise Çin ve Hindistan'ın birbirlerine olan bakış açılarını değiştirmiş, iki ülke ilişkilerinde realizmin “düşük politika” (low politics) olarak sunduğu ekonomik, sosyal ve kültürel konular ön plana çıkmıştır.

Küresel siyasetin işleyişinde hâkim paradigmanın değişmesine paralel olarak Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerde meydana gelen bu değişim, iki ülkenin artan karşılıklı bağımlılık unsurlarını ve kaynakların tükenmesiyle birlikte çatışan çıkarlarını nasıl yönetecekleri konusunu belirsiz kılmaktadır. Bu sebeple, Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin tutarlı bir gelecek analizini yapmak için realist ve neo-liberal kuramlar yardımıyla geçmiş dönem ilişkilerinin yorumlanması gerekmektedir.

Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin gelecek analizini yaparken bizi farklı iki teoriden faydalanmaya iten en önemli sebep, iki ülke arasındaki ilişkilerin sabit bir

seyir izlemek yerine küresel ve bölgesel gelişmelerden etkilenen dinamik bir seyir izlemesidir. Çalışma kapsamında detaylı olarak incelendiği üzere, Çin ve Hindistan arasındaki ilişkiler doğrudan çatışmayı tecrübe ettiği gibi karşılıklı ticaretin 65 milyar dolara kadar ulaştığı karşılıklı iş birliği süreçlerini de içinde barındırmıştır. Bu anlamda iki ülkenin yüksek nüfus ve yoksulluk oranları, artan enerji talebi ve su kaynaklarının paylaşımı gibi ortak sorunlarla karşılıklı kalmaları, iki ülkenin zaman içerisinde hem çatışmayı hem de iş birliği süreçlerini tecrübe etmesine yol açmıştır. Bu sebeple Çin ve Hindistan arasında 1949'dan sonra başlayan ilişkilerin hem çatışmayı ön gören realist kuram hem de iş birliğini mümkün gören liberal/neo-liberal kuram açısından ele alınması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Ülkeler arasındaki ilişkilerin, küresel sistemde hâkim olan teori ve uygulamalardan etkilenmesi Çin-Hindistan ilişkilerinin de uluslararası sistemde hâkim olan algı ve paradigmalardan etkilenmesine yol açmıştır. Nitekim, iki ülke arasındaki ilişkilerin başladığı İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem, realist kuramın “güç-çatışma ve rekabet” odaklı teorilerinin egemen olduğu, iki kutuplu yapının oluşmaya başladığı bir dönemdir. Bu dönemde devletlerin asıl amacının “güce ulaşmak” ve “kendi kendine yetme kapasitesini geliştirmek” olduğu yönündeki algı, Çin ve Hindistan'ın öncelikli olarak kendi içsel gelişimlerine odaklanmalarına yol açmıştır. Bu sebeple, 1945 sonrası dönemde yeni oluşmaya başlayan iki kutuplu yapı içerisinde devletler güç politikaları içine çekilirken, Çin ve Hindistan'ın iç siyasi ve ekonomik gelişimi sağlama hedefleri iki ülkenin ilk yıllarda doğrudan bir çatışmadan kaçınmasına sebep olmuştur.

Ancak, iki ülkenin belirli bir siyasi ve ekonomik düzeni sağlayarak uluslararası sistemdeki güç mücadelesine uyum sağlamaya başlamaları, Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin bu güç mücadelesinden etkilenmesine yol açmıştır. Bu dönemde Çin, Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği ile yollarını ayırmış ve sınır bölgelerinde eskiye oranla daha agresif politikalar izlemeye başlamıştır.

Çin'in bu dönemde uluslararası sistemde hâkim olan realist kuramın ön gördüğü gibi “güç”ün önemli bir unsuru olan toprak kazanımını öncelikli tutması ve Hindistan'ın bu konuda herhangi bir taviz vermemesi, Çin ve Hindistan arasında realizmin ön gördüğü gibi çatışma eksenli bir ilişki yapısının doğmasına sebep olmuştur. Hindistan'ın kuzeydoğu bölgesinde yaşanan sınır anlaşmazlıkları sebebiyle iki ülke 1962 yılında karşı karşıya gelmiş ve iki ülke arasındaki ilişkileri temelden etkileyen bir savaş yaşanmıştır. Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin 1962'de yaşanan sınır savaşıyla çatışmaya doğru evrilmesinde, realizmin “güç” unsuru olarak toprak faktörünü ön planda tutması ve gücün her zaman amaç olduğunu savunan görüşlerinin bu dönemdeki hâkim konumu etkili olmuştur.

Nitekim, realizme göre devletler her zaman gücü *amaç* olarak görmekte ve ülkenin temel çıkarı olarak görülen güvenlik konularında kuvvet kullanmaktan çekinmemektedirler. Bu açıklamaya uygun şekilde Çin ve Hindistan arasında yaşanan 1962 sınır savaşında, “sınır güvenliği” her iki ülke için temel çıkar alanı olarak görülmüş ve ne Çin ne de Hindistan sınır komşusuyla savaşa girmekten çekinmemiştir. Dolayısıyla 1962 savaşı, Çin ve Hindistan için toprak unsurunun ne derece önemli olduğunu göstermiş ve her iki ülkenin de realizmin temel savunusu olan “güç mücadelesi”ni temel politik hedef olarak gördükleri kanıtlanmıştır.

Bu tarihten sonra Çin ve Hindistan birbirlerinden yüksek derecede tehdit algısı içerisinde olmuş ve üçüncü ülkelerle kurulan ilişkiler üzerinden birbirlerini zayıf düşürmeye çalışmışlardır. Realist kuramın “güç dengesi” teorisi çerçevesinde 1962’den sonra Hindistan’ın bölgede yükselen bir güç olmasını engellemek isteyen Çin, Pakistan’ı bölgede güçlü kılacak yardımlarda bulunmuş, buna karşın Hindistan, Çin’in gücünü dengelemek üzere Sovyetler Birliği ile ekonomik ve siyasi iş birliği süreçlerini hızlandırmıştır.

Soğuk Savaş döneminin güç mücadelelerini açıklayan realist kuramın ön gördüğü gibi Çin ve Hindistan arasındaki ilişkiler, küresel politikanın değişmeye başladığı 1970’lere kadar güç eksenli olmuştur. Ancak, 1962’de yaşanan Küba Krizi sonrasında Soğuk Savaş döneminin iki süper gücü arasındaki ilişkilerin yumuşama dönemine girmesi, ABD’nin Vietnam Savaşı’nda yaşadığı başarısızlık ve 1973 Petrol Krizi gibi gelişmelerle küresel politikada hâkim olan realist kuram tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle, realizmin devlet meselelerini hiyerarşik bir zemine oturttukça ekonomik, kültürel ve çevresel meselelerin “düşük politika” (low politics) konuları olduğunu ileri sürmesi, 1970’lerden sonra yaşanan gelişmeleri açıklamakta realizmin yetersiz olduğunu tezinin güçlenmesine yol açmış ve bu tarihlerden sonra literatürde ekonomik ilişkilerin ve karşılıklı bağımlılık olgusunun önemi üzerinde durulmuştur.

Uluslararası siyasete hâkim olan teorik bakış açısı ve güç ilişkilerinin yapısında meydana gelen değişim, Avrupa’da 1975 Helsinki Sonuç Belgesi’nin imzalanması ile sonuçlanarak kutuplar arası ilişkilerde görece bir yumuşamanın meydana gelmesine yol açmıştır. Küresel sistemdeki bu gelişmelere ek olarak, 1976’da Çin’de Kültür Devrimi’nin sona ererek reformcu lider Deng Xiaoping’in parti yönetimine gelmesi, Hindistan’da yönetime gelen liderlerin Sovyetler Birliği’ne olan bağımlılığı azaltmak istemeleri gibi etkenlerle Çin ve Hindistan arasındaki ilişkiler 1970’lerden sonra farklı bir döneme girmiştir. Bu dönemde, küresel ilişkilerde yaşanan yumuşama literatüre de yansımış; devletler arasındaki çatışma unsurlarının artan ticaret ve karşılıklı bağımlılık süreçleri sonucunda iş birliği ile sonuçlanabileceğini ön gören neo-liberal kuram alana hâkim olmaya başlamıştır. Bu

gelişmelerden etkilenen Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerde 1978 yılından itibaren karşılıklı görüşme dönemi başlamış ve iki ülke sınır sorunları dahil pek çok konuda iş birliğini öngören anlaşmalar imzalamıştır.

1970'li yılların son döneminde Çin ve Hindistan arasında başlayan karşılıklı görüşmelerin kapsamı, iki ülke arasında var olan sorunların çözümünden küresel alanda ortak tutum ve politikalar geliştirmeye kadar ilerlemiştir. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Orta Asya'da yeni jeostratejik alanların ortaya çıkması, Körfez Savaşı'ndan sonra tek süper güç olmaya aday ABD'nin Asya'ya müdahale olasılığını kuvvetlendirmiştir. Orta Asya'daki yeni enerji alanlarının Çin ve Hindistan için taşıdığı önem, ABD'nin bölgeye olası bir müdahalesini Çin ve Hindistan için temel kaygı alanı haline getirmiştir. Dolayısıyla Çin ve Hindistan, ABD'nin veya herhangi başka bir gücün bölgeye müdahalesini engellemek için küresel çapta iş birliği ve ortak vizyon geliştirme sürecine girmişlerdir. Buradan hareketle, Soğuk Savaş sonrası dönemde Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerde geleneksel güvenlik algılarının yerine ekonomik ve jeopolitik gereklilikler etrafında şekillenen yeni dış politika anlayışı hâkim olmuştur.

Çin ve Hindistan'ın siyasi önceliklerinde ekonominin “askerî güvenliğin” önüne geçmesi, bu dönemde uluslararası sistemi topyekûn etkileyen gelişmelerin bir yansıması olarak gerçekleşmiştir. 1977'de Keohane ve Nye'in karmaşık karşılıklı bağımlılık modelini kurdukları çalışmalarının yayınlanması ve realizmin güç ve çatışma odaklı teorilerinin yerine neo-liberal teorinin iş birliği modelinin hâkim olmaya başlaması, devletler arasında çıkar ve tehdit algılarının da değişmeye başlamasına yol açmıştır. Bu dönemde özellikle Japonya'nın savaş sonrası ekonomik gelişim politikasıyla küresel anlamda ekonomik bir güç merkezi olarak ortaya çıkması ve ABD ile Japonya arasındaki ticarete ABD'nin aleyhine seyreden dengesizlikler, devlet liderlerinin ekonomi, doğal kaynaklar, kültürel ilişkiler ve enerji gibi meseleleri “yeni güvenlik” konuları olarak algılamalarına yol açmıştır. Devlet liderlerinin çıkar ve tehdit algılamalarında yaşanan bu değişim, küresel politikanın işleyişini değiştirmiş ve devletler artık çıkarlarını maksimize etmenin çatışmadan çok iş birliği ile mümkün olduğunu kabul etmişlerdir.

Çıkar ve tehdit algılarında meydana gelen değişim, uluslararası ilişkilerde önemli bir yere sahip olan “güç” tanımının da değişmesine yol açmıştır. Buna göre artık güç; realizmin öne sürdüğü gibi sadece askerî yeterlilik ile değil ekonomik yeterlilik, küresel piyasalarda hâkimiyet, bölgesel ve küresel ilişkiler ağının çeşitliliği, enerji kaynaklarına sorunsuz ulaşımın sağlanması gibi konuları da kapsayacak şekilde değişmiştir.

Çin ve Hindistan'ın 1990 sonrası dış politika anlayışının değişmesinde, güç ve çıkar algılarında yaşanan değişim etkili olmuştur. Nitekim, 1990 sonrası küresel politikada “iktisadi güvenlik” için yaşanan rekabet, “stratejik güvenlik” için verilen rekabet kadar yoğun bir şekilde yaşanmaya başlamış²⁸⁵ ve devletler, yeni güç ve çıkar tanımlamalarını ekonomik yeterlilik üzerinden gerçekleştirmişlerdir. İktisadi güvenliğin temel dış politika hedefi haline gelmesi, ülkeler arası ilişkilerde enerji arz güvenliği, su kaynaklarının yönetimi, sürdürülebilir büyüme ve çevre sorunları gibi unsurların “yeni güvenlik” unsurları olarak ön plana çıkmasına yol açmıştır.

Ekonomik ilişkiler, çevre ve enerji güvenliği gibi konuların devletlerin temel çıkar alanı haline gelerek, “yeni güvenlik” unsurları olarak tanımlanmaları, bu konuları devletler arasındaki yeni çatışma unsurları haline getirmiştir. Nitekim, uluslararası politikadaki “yeni güvenlik” unsurlarının, devletler arasında karşılıklı bağımlılık yaratacağını öngören neo-liberal kuram dahi karşılıklı bağımlılık sürecinin iyi yönetilemediği takdirde çatışmaya dönüşebileceğini öne sürmüştür. Bu teorik çerçeveden bakıldığında, artan refah seviyesini sosyal anlamda orantılı şekilde dağıtamayacak yüksek nüfus oranına sahip Çin ve Hindistan gibi ülkelerde kırılganlıkların artarak, ikili ilişkilerin olumsuz yönde seyredebilme ihtimali yükselmektedir.²⁸⁶

1990'ların ilk yıllarıyla birlikte Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerde dikkat çeken ivme, liberal kuramın öne sürdüğü gibi iki ülkenin ihtiyaç duyduğu ilerlemenin iş birliği ile mümkün olduğuna kanaat getirmeleri sonucu ortaya çıkmıştır. Gerçekten de bu dönemde devletler arasında ticaretin ve iş birliğinin sağladığı faydanın askerî rekabet ve toprak kazanımının önüne geçmiş olması²⁸⁷ bölgesel ve küresel iş birliği süreçlerini hızlandırmıştır. Bu dönemde bölgesel ve küresel örgütlerin önem kazanması, neo-liberalizmin öne sürdüğü gibi iş birliği sürecinden tüm tarafların kazançlı çıkacağı tezini güçlenmesi ile gerçekleşmiş ve Çin ile Hindistan arasındaki uzlaşma çalışmaları da küresel politikada artan iş birliğinin bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır.

Neo-liberal teorinin varsayımlarında yer alan ve ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılığın kuvvet kullanımını önleyeceği ve iş birliğinin giderek gelişeceği argümanı, Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin 1990 sonrası seyrini açıklamaktadır. Ancak; neo-liberal teorinin gözden kaçırılmaması gereken bir diğer varsayımı, iş

²⁸⁵ Burchill, Linklater, Devetak vd., *a.g.e.*, s. 111.

²⁸⁶ Jeremy Black, *Great Powers and the Quest for Hegemony*, Routledge, USA, Canada, 2008, s. 190.

²⁸⁷ Scott Burchill, Andrew Linklater, Richard Devetak vd., *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Küre Yayınları, İstanbul, 2012, s. 94.

birliğinin çatışma yokluğu anlamına gelmediği ve daha önemlisi artan karşılıklı bağımlılığın devletler arasında yeni çatışma unsurları yaratabileceğidir.

Neo-liberal kuramın bu varsayımı, Çin ve Hindistan arasında sınır sorunları yerine ekonomik istikrar ve enerji arz güvenliği gibi konuların yeni rekabet unsurları olarak öne çıkması olgusunu açıklamaktadır. Nitekim, iki ülke arasında karşılıklı ticaret rakamlarının düşük olduğu ve karşılıklı bağımlılık olgusunun ortaya çıkmadığı dönemlerde “sınır sorunları” tek ve en önemli çatışma kaynağı olmuştur. Ancak; iki ülkenin birbirlerinin pazar potansiyelinden faydalanarak, ticaret ve yatırım oranlarını arttırdıkları 1990 sonrası dönemde sınır sorunları değil, karşılıklı bağımlılık olgusunun yaratmış olduğu yeni sorun alanları belirmiştir.

Çalışma kapsamında incelendiği üzere Çin ve Hindistan arasında gelecek dönemde çatışma unsuru olabilecek konular; ortak su kaynaklarının paylaşımı, enerji arz güvenliği ve bölgesel ekonomik etkinlik çabalarıdır. Tüm bu konular üzerinde Çin ve Hindistan’ın mevcut dönemde iş birliği yapıyor olması; neo-liberal kuramın iş birliğini, çatışma unsurlarının çözümü için verilen çabanın sonucu olarak gördüğu varsayım ile uyum göstermektedir. Ancak; küresel enerji tüketiminde en çok enerji tüketen ilk beş ülke içinde yer almaları ve ülke içindeki refah ve üretim için su kaynaklarına artan talebin Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin geleceğini belirsiz kılmaktadır.

İki ülke arasındaki ilişkilerin geleceğini belirsiz kılarak, Çin ve Hindistan’ın birbirlerinden tehdit algılayan ülkeler haline gelmesindeki en önemli faktör; iki ülke arasındaki karşılıklı bağımlılık olgusundaki bağımlılık derecesinin eşit dağılmamasıdır. Çalışma kapsamında ele alındığı üzere, Çin ve Hindistan arasındaki karşılıklı ticaretin son yıllarda sürekli olarak Hindistan aleyhine seyretmesi ve askerî harcamalarda Çin’in Hindistan’a oranla çok daha avantajlı bir konumda oluşu; Hindistan kamuoyu ve devlet yönetiminde Çin’in uzun vadeli hedefleri konusunda soru işaretleri uyandırmaktadır. Benzer şekilde, Hindistan’ın ABD ile yakın ilişki içerisinde olması, Çin’in Hindistan ve ABD tarafından çevrelendiği algısını güçlendirmektedir.

Tüm bu faktörler göz önünde bulundurulduğunda; yüksek nüfus ve yoksulluk oranlarına rağmen küresel bir aktör olma yolunda ilerleyen Çin ve Hindistan için liberallerin ön gördüğu gibi “*doğal bir iş birliği*” süreci mi yoksa realizmin ön gördüğu gibi “*zorunlu bir çatışma*” sürecinin mi geçerli olacağı önemli bir soru olarak ortaya çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında incelenen su, enerji, ekonomik etkinlik ve askerî yeterlilik konularında Çin ve Hindistan’ın mevcut dönemdeki politikalarının neo-liberallerin ön görmüş olduğu “mutlak kazanç” kuramına uyum sağladığı gözlenmektedir. Nitekim,

her iki ülke de ihtiyaç duydukları ekonomik etkinlik ve enerji yatırımı gibi konularda iş birliği yaparak, kendi kazançlarını maksimize etmeye çalışmakta ve sınır sorunu gibi geleneksel güvenlik algısı kapsamındaki konuların, iş birliğini engellemesine izin vermemeye çalışmaktadır.

Ancak; gelecek dönemde iki ülkenin doğal gaz ve petrolde ithalata bağımlılık oranlarının artacak olması, küresel enerji piyasalarında Çin ve Hindistan'ı iki büyük rakip haline getirme potansiyeline sahiptir. Küresel çapta enerji kaynaklarına ulaşma konusunda ortaya çıkacak rekabetin, Asya-Pasifik bölgesindeki  lkerin pazarlarına hâkim olma mücadelesiyle birleşmesi Çin ve Hindistan arasındaki çıkar ve tehdit algılamasını değiştirecek ve ilişkilerin niteliğini dönüştürecektir. Bu aşamada, ilişkilerin ne yöne evrileceği ise Stephen Walt'un realizmin "güç dengesi" kuramına karşı geliştirmiş olduğu "tehdit dengesi" modeli çerçevesinde belirlenecektir.

Stephen Walt, *The Origins of Alliances* adlı kitabında devletleri bir araya getiren ya da birbirlerinden ayıran temel faktörün, "tehdit algısı" olduğunu belirtmektedir. Buna göre devletler, realist kuramın  n gördüğü gibi g  dağılımını dengelemek üzere değil, karşı karşıya kalınan tehdidin boyutuna göre bir "dengeleme" politikası sürdürmektedirler.

Walt'un geliştirmiş olduğu model kapsamında düşünüldüğünde Çin-Hindistan ilişkilerinin gelecekte nasıl bir seyir izleyeceği, iki devletin birbirlerinden algılamış oldukları tehdit algısı tarafından belirlenecektir. Çalışma kapsamında incelenmiş olan iki ülkenin ekonomik, askerî ve siyasi politikaları kıyaslandığında Çin'in Hindistan'a oranla daha avantajlı bir konumda olduğu gözlenmektedir. Nitekim, son yıllarda askerî harcaması giderek artan, su kaynakları konusunda daha aktif politikalar üreten ve Hindistan'ın tarihsel etki alanında ekonomik faaliyetlerini arttıran Çin'in, Hindistan'ın uzun vadeli çıkarlarını tehdit ettiğini söylemek mümkündür. Mevcut dönemde varlığını hissettiren çıkar atışması, Çin'in Afrika ve diğer enerji alanlarındaki aktif politikaları sonucunda giderek yoğunlaşma eğilimi taşımaktadır.

Gelecek dönemde Çin ve Hindistan arasında çatışma eğilimi taşıyan bir diğer rekabet alanı, ASEAN ve şanghai İş Birliği  rg t  (ş  ) gibi bölgesel örgütlenmeler olarak belirtmektedir. Nitekim, 2005 yılında Rusya Federasyonu'nun etkisiyle Hindistan'a, Çin'in etkisi ile de Pakistan'a ş  'de gözlemci statüsü verilmesi Rusya Federasyonu-Hindistan ve Çin-Pakistan ilişkilerinin yeni bir dinamik ekseninde yeniden görünürlük kazanmasına sebep olmuştur. Kurulduğu ilk yılların aksine giderek siyasi bir ierk kazanan ve Çin'in hâkim olduğu bir coğrafyayı kapsayan ş  'de Hindistan'ın  ye olarak etkili hale gelmesi, Çin'in bölgesel çıkarlarını tehdit edecektir.

Hindistan'ın ŞİÖ içerisinde yer almak istemesinin en önemli sebeplerinden birisi, Çin'in ASEAN ülkeleri ile geliştirmekte olduğu yakın iş birliği olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim, Hint Okyanusu çevresinde bulunan ve Hindistan'ın doğal etki alanı olarak kabul ettiği bölge ülkeleriyle Çin arasındaki ticaretin 2012 yılı sonlarında 319 milyar dolara ulaşması²⁸⁸, Çin'in bölgede artan etkinliğine işaret etmektedir. Oysa, 1991 yılında Doğuya Bakış Politikası'nı geliştirerek bölge ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmek isteyen Hindistan'ın ASEAN ile ticareti aynı dönemde 74,9 milyar dolar seviyesinde kalmıştır.²⁸⁹ Çin'in ASEAN ülkeleri ile ticari, siyasi ve askerî ilişkilerini geliştirmeye devam etmesi ve Çin'in Hindistan'ı ŞİÖ'ye dahil etme konusundaki isteksizliğinin sürmesi halinde Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin bölgesel düzeyde gerginleşme olasılığı artacaktır.

Çin ve Hindistan arasındaki mevcut rekabet unsuru konuların her biri, iki ülkenin de uzlaştığı çözüm yolları çerçevesinde ayrıntılı bir düzenlemeye ihtiyaç duymaktadır. Eğer, Çin ve Hindistan aralarında kapsamlı bir iş birliğini mümkün kılacak gerekli düzenlemeleri yapmazlarsa iki ülke arasındaki ilişkilerin çatışmaya dönüşmesi ve bu çatışmanın küresel bir nitelik kazanması olasılığı oldukça yüksektir. Nitekim, Çin'in artan ekonomik gücü ve askerî yeterliliği ile bölgede daha agresif politikalar izleyerek Hindistan'a tehdit olarak ön plana çıkması, Hindistan'ın "tehdit dengesi" kuramı çerçevesinde ABD ve Rusya Federasyonu ile bir ittifaka girmesi olasılığını yükseltecektir. Hindistan'ın iki küresel güç ile gireceği böyle bir ittifak ise Çin'in Hindistan'dan algılayacağı tehdit oranını arttırarak iki ülke arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine zemin hazırlayacaktır.

Son tahlilde, Çin ve Hindistan'ın mevcut dönemdeki ilişkilerinin liberal kuramın ön gördüğü gibi iş birliği ekseninde geliştiği ancak iki ülkenin de güç parametrelerini arttırma yolunda politikalar izlediği gözlenmektedir. Bu kapsamda, Çin ve Hindistan'ın güç parametrelerini arttırması, iki ülkenin birbirlerinden algıladıkları tehdit oranını arttıracak ve bundan sonra izlenecek politikalar, ilişkilerin geleceğini değiştirecektir. Çin ve Hindistan'ın birbirlerinden tehdit algılar boyuta geldiklerinde nasıl davranacakları ise o dönemin iç siyasi ve küresel politikasının şartlarına bağlı olarak belirlenecektir. Bu sebeple, mevcut dönemde Çin ve Hindistan arasında sıcak veya soğuk bir çatışma ön görülme dahi yaşanacak olası bir çatışmanın yalnız bölgesel ilişkileri değil küresel sistemin yapısını etkileyecek kadar etkili ve şiddetli bir çatışma olacağı söylenebilmektedir.

²⁸⁸ ASEAN Economic Ministers Conclude Roadshow in China to Enhance Trade and Investment, <http://www.asean.org/news/asean-secretariat-news/item/asean-economic-ministers-conclude-roadshow-in-china-to-enhance-trade-and-investment>, (erişim tarihi: 31.03.2014).

²⁸⁹ ASEAN-INDIA Dialogue Relations, <http://www.asean.org/news/item/asean-india-dialogue-relations>, (erişim tarihi: 31.03.2014).

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AMARDEEP ATHWAL, China-India Relations, Contemporary Dynamics, Routledge, USA and CANADA, 2008.

ARI Tayyar, Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İş Birliği, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002.

BLACK Jeremy, Great Powers and the Quest for Hegemony, Routledge, USA, Canada, 2008.

BROWN Chris ve AINLEY Kirsten, Uluslararası İlişkileri Anlamak, Yayın Odası, 1. Basım, İstanbul, 2007.

BURCHILL Scott, LINKLATER Andrew, DEVETAK Richard vd., Uluslararası İlişkiler Teorileri, Küre Yayınları, İstanbul, 2012.

COHEN Stephen P. ve DASGUPTA Sunil, Arming Without Aiming, India's Military Modernization, Penguin Group, India, 2010.

DAVUTOĞLU Ahmet, Stratejik Derinlik-Türkiye'nin Uluslararası Konumu, Küre Yayınları, 79. baskı, İstanbul, 2012.

DIXIT J. N., India's Foreign Policy, 1947-2003, Picus Books, Updated Edition, India, 2003.

DONNELLY Jack, Realism and International Relations, Cambridge University Press, United Kingdom, 2004.

GILBOY George J. ve HEGINBOTHAM Eric, Chinese and Indian Strategic Behaviour Growing Power and Alarm, Cambridge University Press, New Delhi, 2012.

GRIFFITHS Martin, ROACH Steven C., SALAMON M. Scott, Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler, Çev. CESRAN, İkinci Basımdan Çeviri, Nobel Akademik Yayıncılık, 2011.

HASGÜLER, Mehmet ve ULUDAĞ, Mehmet B., Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler, Alya Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2012.

HEYWOOD Andrew, Küresel Siyaset, Çev. Nasuh Uslu, Haluk Özdemir, Adres Yayınları, Ankara, 2011.

İŞBİLEN Evren, Nükleer Satranç İran'ın Nükleer Politikası ve Türkiye, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2009.

JAIN B. M., Reflections on Indias Foreign Policy, RBSA, Jaipur, India, 1989.

- JAIN Sharad K. ve AGARWAL Pushpendra K. ve SINGH Vijay P., Hydrology and Water Resources of India, Springer Publications, Netherlands, 2007.
- KAPUR Harish, Foreign Policies of India's Prime Ministers, Lancer Publishers, India, 2009.
- KARACA R. Kutay, Güç Olma Stratejisi Çin (Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Çin İlişkileri), IQ Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- KEOHANE Robert, After Hegemony, Cooperation and Discord in the World Political Economy, Princeton University Press, New Jersey, 1984.
- KEOHANE Robert ve NYE Joseph S., Power and Interdependence, Longman Publishers, Üçüncü Basım, US, 2001.
- KHULLAR Brig Darshan; When Generals Failed, The Chinese Invasion (abdication from battle: tawang, sela and bomdila-1962), Manas Publications, New Delhi, Second Impression, 2005.
- KILIÇKAP Tolga Barış, Bölgesel Güçten Küresel Güce Hindistan, IQ Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- LACOSTE Yves, Büyük Oyunu Anlamak, NTV Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2008.
- LAL Rollie; Understanding China and India; Security Implications for The United States and The World, Praeger Security Internationals, United States, 2006.
- MORGENTHAU Hans J., Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace, Alfred A. Knopf, New York, 1948.
- NESS Peter Van, Revolution and Chinese Foreign Policy- Peking's Support for Wars of National Liberation, University of California Press, Berkeley, Los Angeles and London, 1970.
- NYE Joseph S. ve WELCH David A., Küresel Çatışmayı ve İş Birliğini Anlamak, Çev. Renan Akman, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım, 2013.
- OJHA Ishwer C., Chinese Foreign Policy In An Age of Transition: The Diplomacy of Cultural Despair, Beacon Press, USA, 1969.
- SANDER Oral, Siyasi Tarih, 1918-1994, İmge Yayınevi, 17. Baskı, İstanbul, 2008.
- SANDIKLI Atilla ve GÜLLÜ İlhan, Geleceğin Süper Gücü Çin, Uzakdoğudaki Entegrasyonlar ve Şanghay İş Birliği Örgütü, Tasam Yayınları, İstanbul, 2005.
- SARKEES Meredith Reid, Frank Whelon Wayman, Resort to War 1816-2007, CQ Press, Washington D.C., USA, 2010.

- SAYGIN Hasan ve ÇELİK Ceyhan, Jeo-Enerjik Bakış, AB Bağlamında Enerji Politikalarında Jeo-Enerji Alanları, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul, 2011.
- SHAJI S., Technology Transfer and India's Foreign Policy, Foreign Policy of India, Continuity and Change, New Century Publications, India, 2010.
- SHAMBAUGH David, Modernizing China's Military, Progress, Problems and Prospects, University of California Press, USA, 2002.
- SIDHU Waheguru Pal Singh ve YUAN Jing-dong, China and India: Cooperation or Conflict?, Lynne Rienner Publisher, USA, 2003.
- SIMMONDS, J. D., China's World-The Foreign Policy of a Developing State, Columbia University Press, New York and London, 1970.
- SÖNMEZOĞLU Faruk, Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, Filiz Kitabevi, 4. Baskı, İstanbul, 2005.
- UÇAROL Rıfat, Siyasi Tarih [1789-2010], Der Yayınları, 8. Basım, İstanbul, 2010.
- WALT Stephen M., The Origins of Alliances, Cornell University Press, London, 1987.
- WALTZ Kenneth, Theory of International Politics, Addison Wesley Publishing, Kanada, 1979.
- WENDT Alexander, Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi, Çev. Helin Sarı Ertem, Suna Gülfar, İhlamur Öner, Küre Yayınları, İstanbul, 2012.

MAKALELER (DERGİ, DERLEME KİTAP, GAZETE, İNTERNET MAKALELERİ)

- ATAGENÇ Ömer, "Çin Dış Politikasında Kriz Yönetimi", Mehmet Seyfettin Erol ve Ertan Efeğil (ed.), Krizler ve Kriz Yönetimi- Temel Yaklaşımlar, Aktörler, Örnek Olaylar, Barış Platin Yayınları, Ankara, 2012.
- ATEŞ Davut, "Kontrüktivizm, Tek Kutupluluk ve Amerikan Hegemonyası", Uluslararası Hukuk ve Politika, 2009, Cilt. 5, Sayı. 20, 79-103.
- AYDIN Mustafa, "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 1996, Cilt. 51, Sayı: 1-4, 71-114.
- BERKTAY Fatmagül, "Liberalizm; Tek bir Pozisyona İndirgenmesi Olanaksız Bir İdeoloji", H. Birsen Örs (der.) 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2008, 47-115.
- BRICHIERI Stephen ve BRADNOCK Robert W., "Geopolitics, Water and Development in South Asia: Cooperative Development in the Ganges-Brahmaputra Delta," The Geographical Journal, 2003, Vol. 169, No. 1, 43-64.

- CHEN Qimao, "Çin'in Güvenlik Anlayışı ve Politikası", Stratejik Öngörü, 2005, Sayı:4, 102-107.
- DEVADASON Evelyn S., "Enhancing China-India Trade Cooperation: Complementary Interactions?", The China Review, Autumn 2012, Vol. 12, No. 2, 59-84.
- ELLERY David, China-India: Emerging Global Powers-Conflict or Collaboration?, United Kingdom Foreign and Commonwealth Office, Royal College of Defence Studies, UK, 2009, 1-31.
- GANGULY Sumit, "Hint Dış Politikası Gelişiyor", Stratejik Öngörü Dergisi, Sayı 4, 111-117.
- GARVER John W., "The Security Dilemma in Sino-Indian Relations", India Review, Ekim 2002, Vol. 1, No. 4, 1-38.
- HAAS Richard N., "Which Asian Century?", <http://www.cfr.org/asia-and-pacific/which-asian-century/p31734> (Erişim tarihi: 30.12.2013).
- HERBERT Anne L., "Cooperation in International Relations: A Comparison of Keohane, Haas and Franck", Berkeley Journal of International Law, 1996, Vol. 14, Issue. 1, 222-238.
- HOLSLAG Jonathan, "Assessing The Sino-Indian Water Dispute", Journal of International Affairs, İlkbahar/Yaz 2011, Vol.64, No.2, 19-35.
- HONG Zhao, "India and China: Rivals or Partners in Southeast Asia?", Contemporary Southeast Asia, Nisan 2007, Vol. 29, No.1,121-142.
- HUAN Yasheng, "The Myth of Economic Complementarity in Sino-Indian Relations", Journal of International Affairs, Spring-Summer 2011, Vol. 64, No. 2, 111-124.
- JAIN Shirish ve SHUFEN Yan, "India-China: Brothers, Brothers", Journal of International Affairs, Spring/Summer 2011, Vol. 64, No. 2, 259-267.
- KALIRAJAN Kaliappa, WANG Yaqi, YU Miaojie, KANHAIYA Singh, "China and India: A Comparative Analysis of Trade and Investment Performance", http://mju.ccer.edu.cn/eaber_routledge%20chapter_2.pdf (Erişim tarihi: 15.10.2013).
- KAYA Sezgin, "Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 2008, Vol. 63, No. 3, 83-111.
- LEVENTOĞLU Bahar ve SLANTCHEV Branislav L., "The Armed Peace: A Punctuated Equilibrium Theory of War", American Journal of Political Science, Vol. 51, No. 4, Ekim 2007, 755-771.
- LI Mingjiang, "Sino-Indian Energy Politics", Marie Lall (ed.), The Geopolitics of Energy in South Asia, ISEAS, Singapore, 2009, 152-162.

- MALIK J.Mohan, "China-India Relations in the Post-Soviet Era, The Continuing Rivalry", The China Quarterly, Haziran 1995, No. 142, 317-355.
- MANSINGH Surjit, "India-China Relations in the Post-Cold War Era", Asian Survey, 1994, Vol. 34, No. 3, 285-300.
- MARK Chi-kwan, "The Cold War in The Far East, Vietnam War Tourists: US Naval Visits to Hong Kong and British-American-Chinese Relations, 1965-1968", Cold War History, February 2010, Vol. 10, No. 1, 1-28.
- PANDA Jagannath P., 'A "BRICS" Wall? The Complexity of China-India Multilateral Politics', India Foreign Affairs Journal, Vol. 7, No. 2, 175-194.
- PANDA Jagannath P., "China-India Joint Military Drill: Time for a Review", http://www.idsa.in/idsacomments/ChinaIndiaJointMilitaryDrill_jppanda_020913 (erişim tarihi: 07.10.2013).
- RAGHAVAN V.R., "Limited War and Nuclear Escalation in South Asia", The Nonproliferation Review, Fall-Winter, 2001, 1-18.
- PHILLIPS Andrew, "A Dangerous Synergy: Energy Securitization, Great Power Rivalry and Strategic Stability in the Asian Century", The Pacific Review, 2013, Vol. 26, No. 1, 17-38.
- SANDIKLI Atilla ve EMEKLİER Bilgehan, "Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm", Atilla Sandıklı (ed.), Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, Bilgesam Yayınları, İstanbul, 2012, 3-71.
- SHARMA Shalendra D., 'The Uncertain Fate of "Chindia"', Current History, September 2010, Vol. 109, No. 728, 252-257.
- SIDDIQI Farhan Hanif , "India-China Relations in the 21st Century: Impact on Regional and Global Politics", Current Affairs, Aralık 2012, 65-81.
- SIDDIQI Toufiq, "China and India: More Cooperation Than Competition in Energy and Climate Change", Journal of International Affairs, Vol. 64, No. 2, 73-90.
- SINGH Bhupendra Kumar, Energy Security and India-China Cooperation, International Association for Energy Economies, First Quarter, 2010, <http://www.iaee.org/en/publications/newsletterdl.aspx?id=92>, (erişim tarihi: 03.12.2013).
- SINGH Mandip, "China's Defence Minister in India: Raising Military Relations to the Next Level?", 4 Eylül 2012, <http://www.idsa.in/issuebrief/ChinasDefenceMinisterinIndiaRaisingMilitaryRelationsToTheNextLevel> (Erişim tarihi: 10.04.2013).
- SINGH Swaran, "China-India Bilateral Trade: Strong Fundamentals, Bright Future", China Perspective, November-December 2005, No. 62, 23-31.
- SKULSKA Boguslawa, "Process of the Economic Integration of China with ASEAN Countries.An Overview", Folia Oeconomica Stetinensia,

<http://ehis.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=8&sid=760cc4eb-9109-43df-8b7d-e146499797ca%40sessionmgr13&hid=116> (erişim tarihi:23.10.2013).

SUPRIYA G. ve PİLLAI Mohanan B., “India’s Policy Towards Rising China”, Mohanan B. Pillai ve L. Premashekra, (ed.), Foreign Policy of India, Continuity and Change, New Century Publications, Yeni Delhi, 2010, 101-110.

SWAINE Michael D., “China’s Regional Military Posture”, David Shambaugh (ed.), China and Asia’s New Dynamics, University of California Press, USA, 2005, 266-285.

VEDACHALAM Sridhar, “Water Supply and Sanitation in India” <http://www.globalwaterforum.org/2012/09/23/water-supply-and-sanitation-in-india-meeting-targets-and-beyond/> (Erişim tarihi: 23.12.2013).

VIRMANI Arvind, “India-China Economic Cooperation”, China and India: Learning From Each Other; Reforms and Policies for Sustained Growth, IMF, Washington D.C., 2006, 270-281, <http://prasad.dyson.cornell.edu/doc/books/13India-ChinaEconomicCooperation.pdf> (Erişim tarihi: 29.04.2013).

WALT Stephen, “International Relations: One World, Many Theories”, *Foreign Policy*, 1998, No. 110, 29-45.

WEIMAR Niclas D., “Sino-Indian Power Preponderance in Maritime Asia: A (Re-)source of Conflict in the Indian Ocean and South China Sea”, Global Change, Peace&Security, Vol. 25, No.1, 5-26.

YANG Jian, “Beyond Energy: China’s Energy Relations with Japan and India”, <http://ehis.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=f706c14d-c20f-4d44-8553-a3e48c773913%40sessionmgr13&vid=4&hid=3> (Erişim tarihi:22.10.2013).

TEZLER

AKYÜZ Ahmet, Soğuk Savaş Sonrası Hindistan’ın Avrasya Jeopolitiği’ndeki Yeri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2007, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

BALİ Elif, Hindistan ve Pakistan’ın Dış Politika Tercihlerinin Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş Sonrasına Yansımaları, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, 2006, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

KIROĞLU Can, Essentials of Chinese Foreign Policy and Economy, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2007.

SARIALIOĞLU İrşat, Hindistan Çin İlişkilerinde Tibet Sorunu, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007.

RAPORLAR

- ASIAN DEVELOPMENT BANK, Asian Development Outlook 2013, Asia's Energy Challenge Report, <http://www.adb.org/sites/default/files/pub/2013/ado2013.pdf> (Erişim tarihi: 06.11.2013).
- EIA, Countries Analysis Report, 4 September 2012, <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/China/china.pdf> (erişim tarihi: 29.11.2013)
- EIA, Countries Analysis Report, 18 March 2013, <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/India/india.pdf> (erişim tarihi: 29.11.2013).
- FAO, Water Report of China, http://www.fao.org/nr/water/aquastat/countries_regions/CHN/tables.pdf#tab1 (Erişim tarihi: 04.11.2013).
- FAO, Water Report of India, 2012, http://www.fao.org/nr/water/aquastat/countries_regions/IND/index.stm (Erişim tarihi: 04.11.2013).
- Hindistan 2011-2012 Ekonomik Raporu, http://commerce.nic.in/publications/pdf/CHAPTER_7.pdf (erişim tarihi: 03.06.2013).
- IEA, World Energy Outlook 2012, <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/English.pdf> (erişim tarihi: 29.11.2013).
- KUMAR Arvind, "Future of India-China Relations: Challenges and Prospects", UNISCI Discussion Paper, Ekim 2010, <http://www.redalyc.org/articulo.oa?id=76715642012>, (Erişim tarihi: 02.01.2014).
- STRATFOR, "China and India Quarrel Over A Dam Project", 30 Ocak 2013, <http://www.waterpolitics.com/2013/01/30/the-thirsty-dragon-vs-parched-tiger-china-and-india-quarrel-over-a-dam-project/> (Erişim tarihi:04.11.2013).
- UNEP, Global Environment Outlook, http://www.unep.org/geo/geo1/fig/fig4_22.htm (Erişim tarihi: 01.11.2013).
- UN Water, The United Nations World Water Development Report 4, <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002156/215644e.pdf>, s. 31 (Erişim tarihi: 30.10.2013).

İNTERNET KAYNAKLARI

- ASEAN, ASEAN Trade by Selected Partner Country/Region, 2012, http://www.asean.org/images/2013/resources/statistics/external_trade/2013/table19.pdf, (erişim tarihi: 27.12.2013).

- Basin Map of The Ganges, The Brahmaputra and The Meghna River, http://www.jrcb.gov.bd/basin_map.html (erişim tarihi: 30.10.2013).
- BP, 2013 Statistical Review of World Energy, http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/statisticalreview/statistical_review_of_world_energy_2013.pdf (erişim tarihi: 05.11.2013).
- China Gives Go Ahead for Three New Brahmaputra Dams, 30 January 2013, <http://www.thehindu.com/todays-paper/china-gives-goahead-for-three-new-brahmaputra-dams/article4359064.ece> (erişim tarihi: 06.01.2014).
- China's String of Pearls Strategy, <http://www.china-briefing.com/news/2009/03/18/china%E2%80%99s-string-of-pearls-strategy.html> (erişim tarihi: 01.12.2013).
- Countries Ranked by Military Strength, 2013, <http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> (erişim tarihi: 10.04.2013).
- EIA, World Oil Transit Chokepoints, <http://www.eia.gov/countries/regions-topics.cfm?fips=WOTC> (erişim tarihi: 01.12.2013).
- European Commission, Trade with China, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf, (Erişim tarihi: 10.09.2013).
- European Commission, Trade with India, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113390.pdf, (Erişim tarihi: 10.09.2013).
- IEA, Oil and Gas Security Emergency Response of IEA Countries, 2012, http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/China_2012.pdf (erişim tarihi: 06.11.2013).
- IEA, Oil and Gas Security Emergency Response of IEA Countries, https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/India_study_FINAL_WEB.pdf (erişim tarihi: 06.11.2013).
- India-China Defence Cooperation in 2012, <http://www.indianembassy.org.cn/DynamicContent.aspx?MenuId=5&SubMenuId=0> (Erişim tarihi: 16.04.2013).
- International Monetary Found, World Economic Outlook, April 2013, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/01/pdf/text.pdf> (Erişim tarihi: 03.06.2013).
- Indian Defence Web Page, "1967 Sino-India Conflict: Chola Incident", <http://www.indiandefence.com/forums/military-history-strategy/11916-1967-sino-india-conflict-chola-incident.html> (Erişim tarihi: 02.01.2014).

- Ministry of Commerce&Industry of India, Total Trade Country Wise, Export Import Data Bank-China, <http://commerce.nic.in/eidb/iecmt.asp> (erişim tarihi: 11.09.2013).
- Ministry of External Affairs of India, India-China Bilateral Relations, <http://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/China-January-2012.pdf> (erişim tarihi: 03.06.2013).
- Ministry of External Affairs of India, Outgoing Visits, http://www.mea.gov.in/outgoing-visits.htm?2/outgoing_visits
- Ministry of Finance of India, Agreement for Avoidance of Double Taxation of Income and The Prevention of Fiscal Evasion with China, http://law.incometaxindia.gov.in/DIT/File_opener.aspx?fn=http://law.incometaxindia.gov.in/Directtaxlaws/cbdt/dta/A1_China.htm (Erişim tarihi: 13.07.2013).
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, Policies and Activities, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjdt/wsrc/>
- SIPRI, Average Annual Changes in Military Expenditure of Emerging Powers with the Highest Military Spending, 2003-2009 and 2009-2012 <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex-graphs-for-data-launch-2013/military-spending-by-emerging-powers.png> (Erişim tarihi: 17.04.2013).
- SIPRI, Military Expenditure Database, <http://milexdata.sipri.org/result.php4> (Erişim tarihi: 17.04.2013).
- SIPRI, Military Expenditure Database, 1988-2012, <http://milexdata.sipri.org/files/?file=SIPRI+milex+data+1988-2012+v2.xlsx> (Erişim tarihi: 24.09.2013).
- SIPRI, Trends in World Military Expenditure, 2012, http://books.sipri.org/product_info?c_product_id=458# (erişim tarihi: 25.09.2013).
- The Bangkok Agreement: Prospects for Trade Expansion in The Asia-Pacific Region, http://www.unescap.org/pdd/publications/bulletin03-04/bulletin03-04_ch4.pdf (erişim tarihi: 13.01.2014).
- UN Water, Facts and Figures About The Water Cooperation, <http://www.unwater.org/water-cooperation-2013/water-cooperation/facts-and-figures/> (erişim tarihi: 28.10.2013).
- UN Water, Statistics: Graphs&Maps, Water Resources, http://www.unwater.org/statistics_res.html (Erişim tarihi: 01.11.2013).
- UN Water, Water Scarcity, http://www.unwater.org/downloads/water_scarcity.pdf (Erişim tarihi: 01.11.2013).

UNEP, Freshwater Use by Sector at the Beginning of the 2000s, <http://www.unep.org/dewa/vitalwater/article48.html> (Erişim tarihi: 01.11.2013).

World Bank Official Web Page, Poverty Headcount Ratio at National Poverty Line, <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.NAHC> (Erişim tarihi: 03.06.2013).

World Bank Official Web Page, World Development Indicators Database, 17 December 2013, <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf> (Erişim tarihi: 06.09.2013).

World Trade Organization Official Web Page, International Trade Statistics 2011, http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2011_e/its2011_e.pdf (Erişim tarihi: 02.01.2014).

World Trade Organization Official Web Page, International Trade Statistics 2012, http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2012_e/its12_world_trade_dev_e.pdf (erişim tarihi: 06.09.2013).

World Trade Organization Official Web Page, International Trade Statistics 2013, http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2013_e/its2013_e.pdf (erişim tarihi: 14.01.2014).

KONFERANSLARDA SUNULAN TEBLİĞLER

EL-BADRİ Abdalla Salem, Economic Growth and Energy Demand Outlooks in Asia, 5th Asian Ministerial Energy Roundtable, 12 September 2013, OPEC, Seoul, South Korea, http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/press_room/SG_speech_Asian_Energy_Forum_Sept_2013.pdf (Erişim tarihi: 06.11.2013).

Tablo-2 Çin ve Hindistan Arasındaki Üst Düzey Ziyaretler, (1979-2012)

Tarih	Olay
Şubat 1979	Hindistan Dışişleri Bakanı Atal Bihari Vajpayee, Çin'i ziyaret etti
Mayıs 1980	Çin Başkanı Huo Guofeng ve Hindistan Başbakanı Indira Gandhi, Belgrad'da Tito'nun cenaze töreninde bir araya geldi
Haziran 1981	Çin Dışişleri Bakanı Huang Hua, Hindistan'ı ziyaret etti
Kasım 1984	Çin Başbakan Yardımcısı Yao Yilin, Indira Gandhi'nin cenaze törenine katıldı
Eylül 1985	Çin Başbakanı Zhao Ziyang ve Hindistan Başbakanı Rajiv Gandhi, Birleşmiş Milletlerde bir araya geldi
Nisan 1987	Hindistan Savunma Bakanı K.C. Pant, Pyongyang dönüşünde Pekin'de konakladı
Haziran 1987	Hindistan Dışişleri Bakanı N.D. Tiwari, Çin'i ziyaret etti
Aralık 1988	Hindistan Başbakanı Rajiv Gandhi, Çin'e tarihi ziyaretini yaptı
Ekim 1989	Çin Başbakan yardımcısı Wu Xueqian, Hindistan'ı ziyaret etti
Mart 1990	Çin Dışişleri Bakanı Qian Qichen, Hindistan'ı ziyaret etti
Mayıs 1990	Hindistan Başbakan Yardımcısı Devi Lal, Çin'i ziyaret etti
Aralık 1991	Çin Başbakanı Li Peng, Hindistan'ı ziyaret etti
Mayıs 1992	Hindistan Başkanı Ramaswamy Venkataraman, Çin'i ziyaret etti
Temmuz 1992	Hindistan Savunma Bakanı Sharad Pawar, Çin'i ziyaret etti
Eylül 1993	Hindistan Başbakanı Narasimha Rao, Çin'i ziyaret etti
Kasım 1993	Çin Halkı İstişari Kongre Başkanı Li Ruihuan, Hindistan'ı ziyaret etti
Aralık 1993	Halkın Özgürlük Ordusu (PLA) Genelkurmay asbaşkanı Lt. Gen. Xu Huizi, Hindistan'ı ziyaret etti
Haziran 1994	Çin Dış Ticaret ve Ekonomik İş Birliği Bakanı Bayan Wu Yi, Hindistan'ı ziyaret etti
Temmuz 1994	Çin Dışişleri Bakanı Qian Qichen, Hindistan'ı ziyaret etti, Hindistan Ordu Komutanı Gen. B. C. Joshi, Çin'i ziyaret etti
Eylül 1994	Çin Savunma Bakanı Gen. Chi Haotian, Hindistan'ı ziyaret etti
Ekim 1994	Hindistan Başkan Yardımcısı K.R. Narayanan, Çin'i ziyaret etti
Kasım 1995	Çin Ulusal Halk Kongresi Başkanı Qiao Shi, Hindistan'ı ziyaret etti

Aralık 1996	Çin Başkan'ı Jiang Zemin, Hindistan'ı ziyaret etti
Aralık 1997	Çin Komünist Partisi Politbüro Daimi Komite üyesi Wei Jianxing, Hindistan'ı ziyaret etti
Nisan 1998	Halkın Özgürlük Ordusu Genelkurmay Başkanı Gen. Fu Quanyou, Hindistan'ı ziyaret etti
Nisan 1999	Hindistan Dışişleri Bakanı Jaswant Singh, Çin'i ziyaret etti
Mayıs-Haziran 2000	Hindistan Başkanı K.R. Narayanan, Çin'i ziyaret etti
Temmuz 2000	Çin Dışişleri Bakanı Tang Jiaxuan, Hindistan'ı ziyaret etti
Ocak 2001	Çin Ulusal Halk Kongresi Daimi Komite Başkanı Li Peng, Hindistan'ı ziyaret etti
Mayıs 2001	Çin Komünist Parti Politbüro üyesi ve Guandong eyalet parti sekreteri Li Changchun, Hindistan'ı ziyaret etti
Aralık 2001	Halk Özgürlük Ordusu Genelkurmay Asbaşkanı Lt.Gen. Zhang Li, Hindistan'ı ziyaret etti
Ocak 2002	Çin Başkanı Zhu Rongji, Hindistan'ı ziyaret etti
Mart 2002	Hindistan Dışişleri Bakanı Jaswant Singh, Çin'i ziyaret etti.
Haziran 2003	Hindistan Başbakanı Atal Bihari Vajpayee, Çin'i ziyaret etti
Nisan 2005	Çin Başbakanı Wen Jiabao, Hindistan'ı ziyaret etti
Kasım 2006	Çin Başkanı Hu Jintao, Hindistan'ı ziyaret etti
Ekim 2007	Çin Dışişleri Bakanı ve Hindistan Dışişleri Bakanı "Çin-Rusya Federasyonu-Hindistan Dışişleri Bakanları Toplantısı" kapsamında bir araya geldiler.
Ocak 2008	Çin Başbakanı Wen Jiabao'nun daveti üzerine Hindistan Başbakanı Manmohan Singh, Çin'e ziyarette bulundu
Haziran 2008	Çin Dışişleri Bakanı Yang Jiechi'nin daveti üzerine Hindistan Dışişleri Bakanı Pranab Mukherjee, Çin'e ziyarette bulundu
Eylül 2008	Hindistan Ulusal Güvenlik Danışmanı ve Özel Temsilcisi K.R.Narayanan, "Çin-Hindistan Sınır sorunları Özel Temsilcileri 12. Toplantısı" kapsamında Pekin'e geldi
Ağustos 2009	Çin-Hindistan Sınır Sorunları Özel Temsilcileri 13. Toplantısı Hindistan'da yapıldı
Ekim 2010	Çin Dışişleri Bakanı Yang Jiechi, "Çin-Rusya Federasyonu-Hindistan Dışişleri Bakanları Toplantısı" kapsamında Hindistan'a ziyarette bulundu
Mart 2010	Çin Başbakan Yardımcısı Hui Liangyu, Hindistan'a ziyarette

	bulundu.
Mayıs 2010	Çin Başkanı Hu Jintao'nun daveti üzerine Hindistan Başkanı Pratibha Devisingh Patil, Çin'e ziyarette bulundu
Kasım 2010	Hindistan Dışişleri Bakanı, "Çin-Rusya FederasyonuHindistan Dışişleri Bakanları 10. Toplantısı" kapsamında Çin'e ziyarette bulundu
Kasım 2010	Hindistan Ulusal Güvenlik Danışmanı Menon, "Çin-Hindistan Sınır Sorunları Özel Temsilcileri 14. Toplantısı" kapsamında Pekin'e ziyarette bulundu
Aralık 2010	Çin Başbakanı Wen Jiabao, "Çin-Hindistan diplomatik ilişkilerinin ve kapsamlı temasların kuruluşunun 60. Yıldönümü kutlamaları" na katılmak üzere Hindistan'a ziyarette bulundu
Nisan 2011	Hindistan Başbakanı Manmohan Singh, 14. BRICS Liderleri toplantısına katılmak üzere Çin'e ziyarette bulundu
Eylül 2011	Çin-Hindistan Stratejik Ekonomik Diyalogları 1. Toplantısı, Pekin'de yapıldı
Ocak 2012	"Çin-Hindistan Sınır Sorunları Özel Temsilcileri 15.Toplantısı" na katılmak üzere Çin Komisyon Üyesi Dai Bingguo Hindistan'a ziyarette bulundu
Şubat 2012	Hindistan Dışişleri Bakanı Krishna'nın daveti üzerine Çin dışişleri Bakanı Yang Jiechi, Hindistan'a ziyarette bulundu
Mart 2012	Çin Başkanı Hu Jintao, 4. BRICS Liderleri toplantısına katılmak üzere Hindistan'a ziyarette bulundu
Nisan 2012	Çin ve Hindistan Dışişleri Bakanları, "11. Çin-Rusya-Hindistan Dışişleri Bakanları Toplantısı" nda bir araya geldi.

ÖZGEÇMİŞ

Müge YÜCE, 6 Ağustos 1988 tarihinde Ankara’da doğmuş ve ilköğretimini İstanbul’da tamamlamıştır. 2010 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun olmuştur. 2011 yılında Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde yüksek lisans eğitimine başlamıştır.

Yüksek Lisans eğitiminin tez aşaması döneminde Erzurum Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde “araştırma görevlisi” statüsünde göreve başlayarak akademik kariyerine ilk adımını atmıştır. Halen burada görev yapmakta olan Müge YÜCE, İngilizce bilmektedir.

(BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.)